ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΘΕΜΑΤΩΝ
ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΩΘΗΣΗ ΤΗΣ ΙΣΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ
ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΕΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΩΘΗΣΗ ΤΗΣ ΙΣΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ ΣΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ

ΒΙΒΛΙΟ - ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΟ ΓΙΑ ΤΟΥΣ/ΤΙΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥΣ

ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2007

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΕΠΕΑΕΚ
ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ
ΣΥΓΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗ
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ
Η ΠΑΙΔΕΙΑ ΣΤΗΝ ΚΟΡΥΦΗ
Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Εκπαίδευσης και Αρχικής Επαγγελματικής Κατάρτισης
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΦΠΨ
ΤΟΜΕΑΣ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ

Η Πράξη συγχρηματοδοτείται από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο (ΕΚΤ)

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ
ΚΑΙ ΑΡΧΙΚΗΣ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗΣ ΚΑΤΑΡΤΙΣΗΣ (**ΕΠΕΑΕΚ ΙΙ** 2000-2006)

ΜΕΤΡΟ 4.1.

ΕΝΕΡΓΕΙΑ 4.1.1.
«ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗΣ ΑΡΧΙΚΗΣ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗΣ ΚΑΤΑΡΤΙΣΗΣ
ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΓΥΝΑΙΚΩΝ»

Κατηγορία Πράξης 4.1.1.δ.
«Παραγωγή βοηθητικού εκπαιδευτικού υλικού για την εισαγωγή θεμάτων σχετικά με τα φύλα στην εκπαιδευτική διαδικασία»

ΒΙΒΛΙΟ - ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΟ ΓΙΑ ΤΟΥΣ/ΤΙΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥΣ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΑ ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ
ΜΑΡΑΓΚΟΥΔΑΚΗ ΕΛΕΝΗ
Επίκουρη Καθηγήτρια, Τμήμα Φ.Π.Ψ., Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

ΕΠΟΠΤΕΙΑ ΕΡΕΥΝΑΣ - ΕΚΠΟΝΗΣΗ ΦΥΛΛΑΔΙΟΥ
ΔΕΛΗΓΙΑΝΝΗ - ΚΟΥΪΜΤΖΗ ΒΑΣΙΛΙΚΗ
Καθηγήτρια, Τμήμα Ψυχολογίας, Α.Π.Θ.

ΖΙΩΓΟΥ - ΚΑΡΑΣΤΕΡΓΙΟΥ ΣΙΔΗΡΟΥΛΑ
Καθηγήτρια, Τμήμα Φιλοσοφίας - Παιδαγωγικής, Α.Π.Θ.

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗ ΟΜΑΔΑ
ΙΩΑΝΝΟΥ ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ - ΠΕΡΡΑΚΗ ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ
Απόφοιτες του Τμήματος Φ.Π. του Α.Π.Θ. & κάτοχοι Μεταπτυχιακού Διπλώματος στην «Παιδαγωγική της ισότητας των φύλων»

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΟΜΑΔΑ ΕΡΓΟΥ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ	Α.Π.Θ.	ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ	ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΙΓΑΙΟΥ
Μαραγκουδάκη Ε. *Επ. Καθηγήτρια*	Δεληγιάννη - Κουϊμτζή Β. *Καθηγήτρια*	Καντζάρα Β. *Λέκτορας*	Γκασούκα Μ. *Διδάσκουσα με το Π.Δ. 407*
Μαυρογιώργος Γ. *Καθηγητής*	Ζιώγου - Καραστεργίου Σ. *Καθηγήτρια*	Παραδείση Μ. *Λέκτορας*	
Αθανασιάδης Θ. *Λέκτορας*	Κογκίδου Δ. *Καθηγήτρια*	Στρατηγάκη Μ. *Επ. Καθηγήτρια*	
Παλαιολόγου Α. *Επ. Καθηγήτρια*	Τρέσσου Ε. *Αν. Καθηγήτρια*		
Σιάνου Ε. *Αν. Καθηγήτρια*			

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗ ΟΜΑΔΑ ΕΡΓΟΥ

Εξωτερικοί Συνεργάτες/Συνεργάτιδες και Διορισμένοι/Διορισμένες Εκπαιδευτικοί* με έδρα τα Ιωάννινα, τη Θεσσαλονίκη και την Αθήνα

ΤΟ ΥΛΙΚΟ

Το **έντυπο υλικό** περιλαμβάνει:

- ✓ Βιβλίο - εγχειρίδιο για τις/τους εκπαιδευτικούς (ασκήσεις ευαισθητοποίησης)
- ✓ Βιβλίο - εγχειρίδιο για τις/τους νηπιαγωγούς
- ✓ Βιβλίο - Φύλο και Νέα Επαγγέλματα
- ✓ Βιβλίο - Δοκίμια
- ✓ Φυλλάδια συμπληρωματικά των σχολικών εγχειριδίων

Το **ηλεκτρονικό υλικό** περιλαμβάνει:

- ✓ Οπτικοακουστικό/ πολυμεσικό υλικό
  2 CD-ROM και 2 DVD - 1 για κάθε ηλικιακή ομάδα
  (11-15 χρονών και 15-18 χρονών)
  1 CD-ROM για τις/τους νηπιαγωγούς
- ✓ Δικτυακό τόπο

---

* Στην ιστοσελίδα του Έργου αναφέρονται τα ονόματα των μελών της ερευνητικής ομάδας του Έργου, όπως και των Στελεχών του ΥΠΕΠΘ και των εκπαιδευτικών που συμμετείχαν στην πιλοτική εφαρμογή του υλικού στα σχολεία.

Το υλικό που κρατάτε στα χέρια σας συνδέεται με την πράξη 4.1.1.δ. «Παραγωγή βοηθητικού εκπαιδευτικού υλικού για την εισαγωγή θεμάτων σχετικά με τα φύλα στην εκπαιδευτική διαδικασία» και εντάσσεται στον Άξονα Προτεραιότητας 4 του ΕΠΕΑΕΚ ΙΙ («Προγράμματα υποστήριξης της αρχικής επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης για γυναίκες»).

Η Πράξη συγχρηματοδοτείται από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο (ΕΚΤ).

ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΣΗ - CtP - ΕΚΤΥΠΩΣΗ

«ΛΙΘΟΓΡΑΦΙΑ» Ι. ΑΝΤΩΝΙΑΔΗΣ - Θ. ΨΑΡΡΑΣ

Νέα Ραιδεστός - Θεσσαλονίκη - Τηλ.: 2310.466.776 - Fax: 2310.466.699

Φιλολογική Επιμέλεια: Κοτσυφού Ελένη

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ 7
1. ΤΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ 7
2. ΤΡΟΠΟΣ ΧΡΗΣΗΣ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΓΕΝΙΚΕΣ ΟΔΗΓΙΕΣ 8
3. ΣΥΝΤΟΜΟ ΛΕΞΙΚΟ ΟΡΩΝ 9
4. ΣΗΜΕΙΩΣΗ ΓΙΑ ΤΟ ΣΥΝΟΛΟ ΤΩΝ ΦΥΛΛΩΝ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 11

1. ΑΥΤΟΓΝΩΣΙΑ/ΑΥΤΟΣΥΝΕΙΔΗΣΗ ΚΑΙ ΤΑΥΤΟΤΗΤΕΣ ΦΥΛΟΥ 13
ΕΙΣΑΓΩΓΗ 13
1.1 ΑΝΑΜΝΗΣΕΙΣ 18
1.2 ΤΙ ΣΗΜΑΙΝΕΙ ΝΑ ΕΙΣΑΙ ΑΓΟΡΙ ΚΑΙ ΤΙ ΚΟΡΙΤΣΙ; ΠΩΣ ΣΕ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΖΟΥΝ ΟΙ ΑΛΛΟΙ; 22
1.3 ΗΓΕΜΟΝΙΚΕΣ – ΠΟΛΛΑΠΛΕΣ - ΔΙΕΥΡΥΜΕΝΕΣ ΤΑΥΤΟΤΗΤΕΣ 25
1.4 Η ΕΙΚΟΝΑ ΤΗΣ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΓΥΝΑΙΚΑΣ ΣΤΑ ΜΜΕ 28
1.5 ΗΓΕΜΟΝΙΚΕΣ ΤΑΥΤΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΣΧΕΣΗ ΤΟΥΣ ΜΕ ΤΗΝ ΕΙΚΟΝΑ ΤΟΥ ΣΩΜΑΤΟΣ (EMBODIED IDENTITY) 30
1.6 ΦΙΛΙΚΕΣ ΚΑΙ ΕΡΩΤΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ 30

2. ΦΥΛΟ, ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ ΚΑΙ ΙΔΙΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ 33
ΕΙΣΑΓΩΓΗ 34
2.1 ΕΝΝΟΙΑ ΙΔΙΟΤΗΤΑΣ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ 36
2.2 ΤΙ ΣΗΜΑΙΝΕΙ ΝΑ ΕΙΣΑΙ ΠΟΛΙΤΗΣ 40
2.3 ΑΝΔΡΕΣ ΚΑΙ ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΣΤΗ ΛΗΨΗ ΑΠΟΦΑΣΕΩΝ 40
2.4 ΦΥΛΟ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ 46
2.5 ΦΥΛΟ ΚΑΙ ΙΔΙΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ ΣΤΑ ΜΜΕ 54
2.6 Η ΕΝΔΥΝΑΜΩΣΗ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ ΜΑΘΗΤΗ ΚΑΙ ΜΑΘΗΤΡΙΑΣ 57

3. ΤΑ ΔΥΟ ΦΥΛΑ ΚΑΙ Η ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ 63
ΕΙΣΑΓΩΓΗ 64
3.1 ΜΟΡΦΕΣ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ 64
3.2 ΜΟΝΟΓΟΝΕΪΚΕΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΕΣ ΚΑΙ Η ΘΕΣΗ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ 69
3.3 ΘΕΜΑΤΑ ΜΗΤΡΟΤΗΤΑΣ-ΠΑΤΡΟΤΗΤΑΣ 71

3.4 Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΠΑΤΕΡΑ ΣΤΗ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ 73
3.5 ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ, ΦΥΛΟ, ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΑ, ΦΡΟΝΤΙΔΑ 76
3.6 ΒΙΑ ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ 79

4. ΠΟΛΥΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΦΥΛΟ 81
ΕΙΣΑΓΩΓΗ 82
4.1 ΤΑΥΤΟΤΗΤΕΣ ΦΥΛΟΥ ΚΑΙ ΕΘΝΙΚΕΣ ΤΑΥΤΟΤΗΤΕΣ 85
4.2 ΓΥΝΑΙΚΕΣ - ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ, ΓΥΝΑΙΚΕΣ - ΜΕΙΟΝΟΤΗΤΕΣ, ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΣΤΟ ΠΕΡΙΘΩΡΙΟ 90
4.3 ΠΟΛΥΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΟΤΗΤΑ ΣΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ 94

5. ΠΟΛΕΜΟΣ ΚΑΙ ΕΙΡΗΝΗ 97
ΕΙΣΑΓΩΓΗ 97
5.1 ΟΙ ΑΞΙΕΣ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ 98
5.2 ΤΟ ΦΥΛΟ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ: ΚΑΤΑΣΚΕΥΑΖΟΝΤΑΣ ΤΟΝ ΑΝΔΡΙΣΜΟ ΣΕ ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΤΟΝ ΕΘΝΙΚΙΣΜΟ, ΤΗ ΒΙΑ, ΤΟΝ ΠΟΛΕΜΟ ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΙΡΗΝΗ ..100
5.3 ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΚΑΙ ΑΝΔΡΕΣ ΣΕ ΕΠΟΧΕΣ ΠΟΛΕΜΟΥ 102

6. ΑΣΚΗΣΕΙΣ – ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ – ΦΥΛΛΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ 105
ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ 106
6.1 ΑΥΤΟΓΝΩΣΙΑ/ΑΥΤΟΣΥΝΕΙΔΗΣΙΑ ΚΑΙ ΤΑΥΤΟΤΗΤΕΣ ΦΥΛΟΥ 107
6.2 ΜΜΕ ΚΑΙ ΦΥΛΟ 114
6.3 ΕΝΝΟΙΑ «ΙΔΙΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ» 117
6.4 ΤΑ ΔΥΟ ΦΥΛΑ ΚΑΙ Η ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ 125
6.5 ΒΙΑ ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ 133
6.6 ΠΟΛΥΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΟΤΗΤΑ 135
6.7 ΠΟΛΥΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΟΤΗΤΑ ΣΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ 139
6.8 ΠΟΛΕΜΟΣ – ΕΙΡΗΝΗ 143

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΣΥΝΔΕΣΕΩΝ ΤΩΝ ΘΕΜΑΤΙΚΩΝ ΕΝΟΤΗΤΩΝ ΤΟΥ ΠΑΡΟΝΤΟΣ ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΟΥ ΜΕ ΕΝΟΤΗΤΕΣ ΤΩΝ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΩΝ 147

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ 151

ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΚΑΙ ΙΣΤΟΣΕΛΙΔΕΣ 153

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Το υλικό των παρεμβατικών ασκήσεων για την πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση δημιουργήθηκε στο πλαίσιο του ερευνητικού προγράμματος 4.1.1.δ «Παραγωγή βοηθητικού υλικού για την εισαγωγή θεμάτων σχετικά με τα φύλα στην εκπαιδευτική διαδικασία» και εκπονήθηκε στη Θεσσαλονίκη.

Στόχος του προγράμματος αυτού ήταν να παραχθεί μια σειρά παρεμβατικών ασκήσεων για την ευαισθητοποίηση των εκπαιδευτικών και των παιδιών σε σχέση με την ισότητα των δύο φύλων και την αλλαγή στάσεων μέσα στις σχολικές τάξεις. Οι ασκήσεις δημιουργήθηκαν γύρω από σύγχρονες θεματικές ενότητες, έτσι ώστε να έχουν τη δυνατότητα οι εκπαιδευτικοί να ανατρέχουν σε αυτές και να τις χρησιμοποιούν σε κάθε ευκαιρία κατά τη διάρκεια του σχολικού έτους.

1. ΤΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

Το υλικό απαρτίζεται από πέντε ενότητες:

Α) Αυτογνωσία / αυτοσυνείδηση και ταυτότητες φύλου

Βασικοί στόχοι της ενότητας αυτής είναι:

α) Να κατανοήσουν τα παιδιά τους διαφορετικούς τρόπους με τους οποίους μεγαλώνουν και τις παραμέτρους που επηρεάζουν τη διαμόρφωση της προσωπικής τους ταυτότητα.

β) Να εντοπιστούν τα βασικά στοιχεία τα οποία προσδιορίζουν την ανδρική και τη γυναικεία ταυτότητα στις σύγχρονες κοινωνίες.

γ) Να τονιστεί ο τρόπος με τον οποίο διαμορφώνονται οι λεγόμενες κυρίαρχες ταυτότητες και οι σκοποί που αυτές εξυπηρετούν.

Β) Φύλο, δημοκρατία και ιδιότητα του πολίτη

Στόχοι αυτής της ενότητας είναι:

α) Να κατανοήσουν οι μαθητές και οι μαθήτριες την σημασία της έννοιας του πολίτη στο πλαίσιο μιας δημοκρατικής και ευνομούμενης κοινωνίας και τι αυτή συνεπάγεται.

β) Να μπορέσουν να αντιληφθούν τα παιδιά τα εμπόδια που αντιμετωπίζουν οι γυναίκες στην προσπάθειά τους για ενεργότερη συμμετοχή στην πολιτική.

γ) Να προβληματιστούν τα παιδιά σχετικά με το αν θέματα όπως η μητρότητα, η φροντίδα και γενικότερα θέματα που αφορούν την οικογενειακή ζωή μπορούν να αποτελέσουν στόχους της αγωγής του πολίτη.

Γ) Τα δύο φύλα και η σύγχρονη οικογένεια

Κύριοι στόχοι αυτής της ενότητας είναι:

α) Να διερευνηθούν οι νέοι τύποι οικογενειακής οργάνωσης και να τονιστεί η ανάγκη αναπροσαρμογής και διεύρυνσης των ρόλων των δύο συζύγων προκειμένου να ανταποκριθούν στις νέες συνθήκες.

β) Να διερευνηθεί η σχέση του φύλου με τη διαχείριση των συναισθημάτων και την έννοια της φροντίδας.

γ) Να τεθεί υπό συζήτηση το θέμα της οικογενειακής βίας, να κατανοηθούν οι αιτίες της και να προταθούν λύσεις.

Δ) Πολυπολιτισμικότητα και φύλο

Στόχοι αυτής της ενότητας είναι:

α) Να παρατηρήσουν οι μαθητές και οι μαθήτριες διαφορετικές γυναικείες παρουσίες, να εντοπίσουν τα διαφορετικά τους χαρακτηριστικά και να συζητήσουν από ποιους παράγοντες διαμορφώνονται.

β) Να συγκρίνουν τα διαφορετικά χαρακτηριστικά των γυναικών από διαφορετικές εθνικές κουλτούρες με το πρότυπο της δυτικής γυναίκας.

γ) Να συνειδητοποιήσουν ότι η διαφορετικότητα δεν είναι απαραίτητα κάτι το εχθρικό, το περίεργο ή κατακριτέο και να μάθουν να σέβονται τις γυναίκες με διαφορετικά εθνικά, θρησκευτικά ή πολιτισμικά χαρακτηριστικά.

δ) Να συνειδητοποιήσουν ότι οι γυναίκες – πρόσφυγες, οι γυναίκες – μειονότητες και γενικότερα οι γυναίκες που βρίσκονται στο περιθώριο των κοινωνιών, αποτελούν την εύκολη «λεία» κακοποιών που τις εκμεταλλεύονται με ποικίλους τρόπους.

ε) Να κατανοήσουν ότι το σημερινό ελληνικό σχολείο δεν έχει εθνική ομοιογένεια και να μάθουν πως κάθε μαθητής και μαθήτρια από όπου και αν προέρχεται διαθέτει κάποια χαρακτηριστικά που αξίζουν το σεβασμό των άλλων.

Ε) Πόλεμος και Ειρήνη

Στόχοι της ενότητας αυτής είναι:

α) Να προσδιοριστούν οι αξίες του πολέμου και της ειρήνης.

β) Να συζητηθεί η σύνδεση της έννοιας της ειρήνης με τις γυναίκες και των ανδρών με την έννοια του πολέμου και να εντοπιστεί η διχοτομία αυτή στις αντιλήψεις των μαθητών και μαθητριών προκειμένου να αμφισβητηθεί.

γ) Να προωθηθεί η εκπαίδευση για την ειρήνη και να αποσυνδεθεί η έννοια του ανδρισμού από την επιθετικότητα και τη βία.

2. ΤΡΟΠΟΣ ΧΡΗΣΗΣ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΓΕΝΙΚΕΣ ΟΔΗΓΙΕΣ

Όπως προαναφέραμε οι ασκήσεις είναι σχεδιασμένες με τέτοιο τρόπο ώστε να μπορούν να χρησιμοποιηθούν σε όλα τα μαθήματα του σχολικού προγράμματος. Σύμφωνα με τη διεθνή βιβλιογραφία, κάθε είδους παρέμβαση στις στάσεις και τις αντιλήψεις των παιδιών θα πρέπει να είναι έτσι δομημένη ώστε το πνεύμα της να διαπερνά όλες τις πτυχές της εκπαιδευτικής διαδικασίας.

Έτσι κάθε εκπαιδευτικός που το επιθυμεί έχει τη δυνατότητα να δοκιμάσει τις ασκήσεις - δραστηριότητες αυτές χωρίς να έχει προβλήματα με το ισχύον αναλυτικό πρόγραμμα. Το πώς θα χρησιμοποιηθούν οι ασκήσεις εξαρτάται κυρίως από το καθημερινό πρόγραμμα και τη φαντασία του εκπαιδευτικού. Στο τέλος του βιβλίου - εγχειριδίου υπάρχουν βέβαια προτάσεις για σύνδεση κάποιων ενοτήτων των σχολικών εγχειριδίων με θεματικές του παρόντος εγχειριδίου. Ωστόσο αυτές αποτελούν παραδείγματα και δεν είναι σε καμιά περίπτωση δεσμευτικές. Τα φύλλα εργασίας μπορούν να αξιοποιηθούν είτε μεμονωμένα είτε κατά θεματική ενότητα είτε συνδυαστικά κάποια φύλλα εργασίας από διαφορετικές θεματικές ενότητες.

Αυτό που έχει ωστόσο ιδιαίτερη σημασία είναι η στάση των ίδιων των εκπαιδευτικών απέναντι στο ιδεολογικό περιεχόμενο του παρεμβατικού υλικού. Όσοι και όσες το χρησιμοποιήσουν θεωρούμε πως θα πρέπει πρώτα να έχουν πειστεί για τη χρησιμότητά του και να έχουν προσδιορίσει τη στάση τους σε σχέση με το θέμα της διάκρισης των φύλων.

Το υλικό μπορεί να χρησιμοποιηθεί τόσο σε μεικτές από άποψη φύλου σχολικές τάξεις όσο και σε αμιγείς ομάδες αγοριών ή κοριτσιών. Στην πρώτη περίπτωση θα δοθεί έμφαση στην αντιπαράθεση των απόψεων, στο διάλογο μεταξύ των παιδιών και στην μεταξύ τους αλληλεπίδραση. Στη δεύτερη περίπτωση είναι πιθανό τα παιδιά και ιδιαίτερα τα κορίτσια να εκφράσουν τις απόψεις τους με μεγαλύτερη άνεση. Στις περισσότερες ασκήσεις δίνεται η ελευθερία στο διδακτικό προσωπικό να επιλέξει μόνο του την ομαδοποίηση.

Θεωρούμε πολύ σημαντική για την επιτυχία των ασκήσεων τη σχετική προετοιμασία από το διδακτικό προσωπικό των μαθητών και των μαθητριών πριν από την εφαρμογή τους. Για το σκοπό αυτό στην αρχή κάθε ενότητας υπάρχει μια σύντομη εισαγωγή για την ενημέρωση των εκπαιδευτικών σχετικά με τη θεματική καθώς και αναλυτικές οδηγίες για την εφαρμογή της κάθε άσκησης. Επειδή οι θεματικές των ασκήσεων της πρωτοβάθμιας δεν διαφέρουν από αυτές τις δευτεροβάθμιας οι εισαγωγές του πρώτου μέρους είναι εξίσου χρήσιμες και για τους δασκάλους και τις δασκάλες. Μόνο αν είναι σωστά προετοιμασμένοι θα μπορέσουν να ελέγξουν τη συζήτηση, χωρίς να βρεθούν προ απροόπτου και χωρίς να γίνει το μάθημα ανιαρό.

Οι τεχνικές που προτείνονται στις ασκήσεις είναι κυρίως οι εξής:

α) συζήτηση και σχολιασμός πηγών και εικόνων β) παίξιμο ρόλων και δραματικό παιχνίδι γ) καταιγισμός ιδεών (brainstorming) δ) ερωτηματολόγια και γραπτή έκθεση απόψεων ε) αναζήτηση πληροφοριών στο διαδίκτυο στ) εργασίες σε μορφή project.

Θεωρούμε σημαντικό να γίνονται κατανοητοί οι όροι που αναφέρονται στις ασκήσεις και να χρησιμοποιείται ένα κοινό λεξιλόγιο από όλους και όλες. Για το λόγο αυτό, στη συνέχεια προτείνουμε ένα σύντομο γλωσσάρι/λεξικό που διευκρινίζει τους σημαντικότερους όρους που θα συναντήσουμε παρακάτω.

3. ΣΥΝΤΟΜΟ ΛΕΞΙΚΟ ΟΡΩΝ[1]

Διακρίσεις: Διαχωρισμοί που γίνονται σε βάρος ατόμων ή ομάδων που ξεχωρίζουν για κάποια ιδιαίτερα γνωρίσματά τους και έχουν ως συνέπεια ανισότητες

1. Το λεξικό προέρχεται από το τεύχος των Κορωναίου Α. & Παπαδοπούλου Φ. *«Ασκήσεις ευαισθητοποίησης επιμορφούμενων συμβούλων ολοκληρωμένων παρεμβάσεων»* που εκπονήθηκε στο πλαίσιο των ολοκληρωμένων παρεμβάσεων υπέρ των γυναικών, Έργο 5.3 ΚΕΘΙ. Το παραπάνω τεύχος εκπονήθηκε με βάση το Madeleine Grawitz, (1986), *Λεξικό Κοινωνικών Επιστημών*, Παρίσι, εκδ. Dallor.

και αποκλεισμό. Ενισχύονται από τα έθιμα και την παράδοση ή ακόμα και από την ισχύουσα νομοθεσία (στέρηση δικαιώματος ψήφου, κληρονομικού δικαιώματος, κ.λ.π.).

Προκαταλήψεις: Απόψεις/πεποιθήσεις ενός ατόμου ή μιας ομάδας για κάποια άλλη ομάδα, οι οποίες έχουν λίγο-πολύ εδραιωθεί, χωρίς να έχει προηγηθεί εξακρίβωση ή κριτικός έλεγχος.

Κοινωνικές Αναπαραστάσεις: Κοινωνικές κατασκευές μιας καθημερινής εμπειρικής γνώσης, διαμορφωμένες με βάση αξίες και μεμονωμένες αντιλήψεις συγκεκριμένης κοινωνικής ομάδας απέναντι σε ποικίλα αντικείμενα και καταστάσεις (άτομα, γεγονότα, κοινωνικές κατηγορίες, κ..λ.π.). Συνήθως εμφανίζουν ένα συμπαγή και συλλογικό χαρακτήρα, καθώς εκδηλώνονται κατά την κοινωνική αλληλεπίδραση.

Ρόλοι: (Στην Ψυχολογία και την Κοινωνιολογία): Ο όρος εισάγεται στο χώρο της επιστήμης από τον Binet, το 1898. Πρόκειται για αναλογία που προέρχεται από το θέατρο. Στις κοινωνικές επιστήμες ο όρος εκφράζει ένα σύνολο συγκεκριμένων συμπεριφορών κοινωνικά καθορισμένων, που αντιστοιχούν σε συγκεκριμένη θέση. Τις συμπεριφορές αυτές αναμένουμε από το άτομο που έχει αναλάβει το συγκεκριμένο ρόλο. Έτσι έχουμε το ρόλο του πατέρα, το ρόλο της μητέρας, το ρόλο του ηγέτη, κ.λ.π.

Σεξισμός: (ο όρος δεν αναφέρεται στο Λεξικό Κοινωνικών Επιστημών της Madeleine Grawitz, αλλά αντλείται από το Universalis, 1994) Όρος που χρησιμοποιείται για να περιγράψει το σύνολο των θεσμών (κοινωνικών, πολιτικών, δικαστικών, συμβολικών) και των ατομικών ή συλλογικών συμπεριφορών που εκφράζουν, διαιωνίζουν και νομιμοποιούν την κυριαρχία των ανδρών σε βάρος των γυναικών.

Στερεότυπα: Πρόκειται για αυστηρούς και άκαμπτους όρους που χρησιμοποιούνται συστηματικά για να περιγράψουν τα χαρακτηριστικά των μελών μιας κοινωνικής ομάδας. Αναφέρονται σε πεποιθήσεις για άτομα, ομάδες ή καταστάσεις, οι οποίες είναι κατά κάποιον τρόπο «προκατασκευασμένες» και προκύπτουν από απόλυτες, υπερβολικές ή υπεραπλουστευμένες κρίσεις και εκτιμήσεις.

Στάση – στάσεις: Έννοια που χρησιμοποιείται στις κοινωνικές επιστήμες (ψυχολογία, κοινωνιολογία) και επιδέχεται διάφορους ορισμούς οι οποίοι συγκλίνουν στο εξής: Η στάση δεν εκδηλώνεται ως μεμονωμένη αντίδραση του ατόμου αλλά ως επαναλαμβανόμενη απάντηση σε παρόμοια ερεθίσματα. Η στάση δεν είναι έμφυτη αλλά διαμορφώνεται μέσω της ατομικής και κοινωνικής εμπειρίας. Εμπεριέχει τις λειτουργίες της προσαρμοστικότητας, της άμυνας, της έκφρασης, της εκτίμησης νέων δεδομένων με παλαιότερες αντιλήψεις. Στις πολιτικές επιστήμες η έννοια εκφράζει το σύνολο απόψεων, αντιδράσεων και συμπεριφορών των οπαδών ενός κόμματος.

Βιολογικό φύλο (sex): Αντίληψη που θεωρεί ότι το φύλο αποτελεί δεδομένο της φύσης και ως τέτοιο, δηλαδή ως βιολογικό δεδομένο, καθορίζει την ανθρώπινη ζωή. Η αντίληψη αυτή, αρκετά διαδεδομένη στις δυτικές κοινωνίες, εμπεριέχει μια

θεωρία για τις «φυσικές» ιδιότητες και ικανότητες ανδρών και γυναικών. Η θεωρία αυτή προσδιορίζει τι είναι «κανονική» συμπεριφορά για τον άνδρα και τη γυναίκα και προτείνει ένα γνώμονα ηθικής αποτίμησης αυτής της συμπεριφοράς.

Κοινωνικό φύλο (gender): Ο όρος αναφέρεται στη διαπίστωση ότι το φύλο είναι κοινωνική σχέση και πολιτισμικό σύμβολο και όχι δεδομένο της φύσης. Η έννοια προκύπτει σε αντιπαράθεση με την επιστημονικοφανή άποψη του φυσικού προορισμού. Η ανακάλυψη της έννοιας συνδέεται με τη θεωρία της κοινωνικής κατασκευής (κονστρουκτιβισμός) η οποία επικεντρώνεται στη δράση ως διαδικασία συγκρότησης του κόσμου. Με αυτή την έννοια, το δίλημμα της προτεραιότητας του βιολογικού ή του κοινωνικού περιβάλλοντος είναι ξεπερασμένο. Το φύλο αποτελεί συμβολική προϋπόθεση της ταυτότητας του υποκειμένου αλλά και κοινωνικό αποτέλεσμα της δράσης του. Επομένως το φύλο ως κατηγορία σχέσης ή και στερεότυπο είναι πολιτισμικά καθορισμένο και οργανώνει κοινωνικές σχέσεις. Οι σχέσεις του κοινωνικού φύλου (gender relations) είναι σχέσεις που βασίζονται στις πολιτισμικές σημασίες του αρσενικού και του θηλυκού, ενώ η μελέτη των έμφυλων σχέσεων προϋποθέτει την κατανόηση των αντίστοιχων σημασιών. Ο όρος χρησιμοποιείται σήμερα στις κοινωνικές επιστήμες αλλά και στον πολιτικό λόγο προσδιορίζοντας ένα νέο πεδίο του κοινωνικού γίγνεσθαι.

4. ΣΗΜΕΙΩΣΗ ΓΙΑ ΤΟ ΣΥΝΟΛΟ ΤΩΝ ΦΥΛΛΩΝ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Σε αρκετά από τα φύλλα εργασίας προτείνεται ο χωρισμός των μαθητών και μαθητριών σε ομάδες και η αναζήτηση στοιχείων σε εφημερίδες, διαδίκτυο, φωτογραφίες κ.α. Στην ιστοσελίδα του προγράμματος (www.isotita.uoi.gr) έχει αναρτηθεί (και θα συνεχίσει να αναρτάται περιοδικά) πλήθος χρήσιμων άρθρων, φωτογραφικό και άλλο υλικό που σχετίζεται άμεσα με τις θεματικές ενότητες των ασκήσεων για τη διευκόλυνση τόσο των καθηγητών και των καθηγητριών όσο και των μαθητών και των μαθητριών. Στην πλήρη έκδοση του παρόντος εγχειριδίου που υπάρχει στο CD ROM και στην ιστοσελίδα του προγράμματος στο τέλος κάθε θεματικής ενότητας υπάρχει πρόσθετο ενδεικτικό υλικό πολύ χρήσιμο για κάποια από τα φύλλα εργασίας του τεύχους. Το διδακτικό προσωπικό έχει την ευκαιρία, στην περίπτωση που δεν υπάρχει ο χρόνος, να προτείνει στα παιδιά να εντοπίσουν το υλικό που χρειάζεται σε κάποιες από τις ασκήσεις, να εκτυπώσει το ίδιο το απαραίτητο υλικό από την ιστοσελίδα και να το μοιράσει στην τάξη ή να δώσει στα παιδιά απευθείας τη διεύθυνση www.isotita.uoi.gr και να τα παροτρύνει να περιηγηθούν σε αυτή και ψάξουν τις πληροφορίες που χρειάζονται ανάλογα με τη θεματική του φύλλου εργασίας που δουλεύουν. Με τον τρόπο αυτό πιστεύουμε ότι δεν χάνεται πολύτιμος χρόνος χωρίς να καταργείται, ταυτόχρονα, η δυνατότητα αυτενέργειας των μαθητών και μαθητριών μιας τάξης.

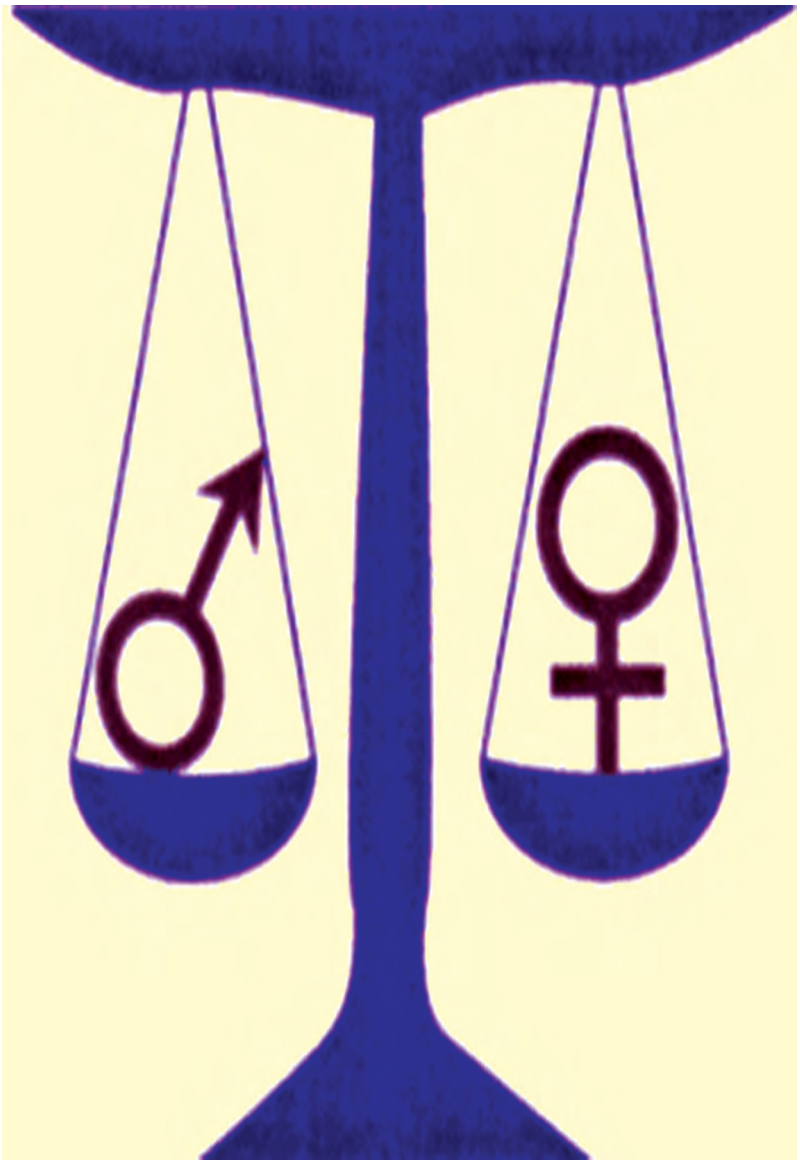

1. ΑΥΤΟΓΝΩΣΙΑ/ΑΥΤΟΣΥΝΕΙΔΗΣΗ ΚΑΙ ΤΑΥΤΟΤΗΤΕΣ ΦΥΛΟΥ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Κύριος στόχος της πρώτης ενότητας είναι να εντοπιστούν τα βασικά στοιχεία τα οποία προσδιορίζουν την ανδρική και τη γυναικεία ταυτότητα στις σύγχρονες κοινωνίες. Παράλληλα, να τονιστεί ο τρόπος με τον οποίο διαμορφώνονται οι λεγόμενες κυρίαρχες ταυτότητες και οι σκοποί που αυτές εξυπηρετούν. Τα παιδιά θα πρέπει να κατανοήσουν τους διαφορετικούς τρόπους με τους οποίους μεγαλώνουν και τις παραμέτρους που τα επηρεάζουν στη διαμόρφωση της προσωπικής τους ταυτότητας. Θα γίνει εκτενής λόγος για τις «λεγόμενες διευρυμένες και πολλαπλές ταυτότητες» και την ανάγκη αλλαγής και προσαρμοστικότητας και των δύο φύλων έτσι ώστε οι μεταξύ τους σχέσεις να γίνουν όσο το δυνατό πιο αρμονικές και ισότιμες. Τέλος, θα υπογραμμιστεί η ιδιαίτερη σημασία του σώματος και του ελέγχου που ασκείται πάνω σε αυτό κατά τη διαμόρφωση της ταυτότητας του ατόμου και θα συζητηθούν οι τάσεις της σύγχρονης εποχής.

Το κλασσικό πλέον έργο των ψυχολόγων E. Maccoby και C.Jacklin «Η ψυχολογία των διαφορών του φύλου», που βασίστηκε σε περισσότερες από 1400 δημοσιευμένες μελέτες σχετικά με τις ανθρώπινες δραστηριότητες, τις γνωστικές λειτουργίες, τα προσωπικά χαρακτηριστικά και διάφορες κοινωνικές συμπεριφορές, καταλήγει στο συμπέρασμα ότι ένα μεγάλο μέρος από τις υποτιθέμενες διαφορές ανάμεσα σε άνδρες και γυναίκες αποτελούν μύθο και πως οι πραγματικές διαφορές είναι ελάχιστες. Μάλιστα, οι διαφορές ανάμεσα στα φύλα θεωρήθηκαν μικρότερες από ότι οι διαφορές στο ίδιο φύλο. (Αθανασιάδου, 2002).

Παρόλα αυτά όμως, οι περισσότεροι άνθρωποι επηρεάζονται σημαντικά από την ταυτότητα του φύλου τους και αναπτύσσουν ανάλογα χαρακτηριστικά ή συμπεριφορές. Οι περισσότερες κοινωνίες περιμένουν ότι οι άνδρες και οι γυναίκες θα συμπεριφερθούν διαφορετικά και θα αναλάβουν διαφορετικούς ρόλους.

Ταυτότητα φύλου ονομάζεται το ιδιαίτερο συναίσθημα που αποκτά ένα παιδί όταν συνειδητοποιεί ότι ανήκει στο ένα ή στο άλλο φύλο (Νασιάκου 1979). Η ταυτότητα του φύλου βασίζεται τόσο στα ανατομικά χαρακτηριστικά του φύλου, όσο και στα κοινωνικά χαρακτηριστικά, τα οποία αποδίδονται σε άνδρες και γυναίκες από το εκάστοτε κοινωνικό περιβάλλον. Οι ερευνητές συνεπώς διέκριναν σταδιακά και κατέγραψαν τη διαφορά ανάμεσα στο «βιολογικό» και στο «κοινωνικό» φύλο ενός ανθρώπου. *Το βιολογικό φύλο* είναι ένα ορατό και συνήθως μόνιμο χαρακτηριστικό το οποίο αποκτά κανείς με τη γέννησή του. Σύμφωνα με την Doyle (1985) το βιολογικό φύλο αναφέρεται στα αναπαραγωγικά όργανα και στις λειτουργίες του άνδρα και της γυναίκας, δηλαδή στις ορμόνες και στα φυσιολογικά χαρακτηριστικά, τα οποία καθορίζονται με τη γέννησή του. Αντίθετα το κοινωνικό φύλο περιλαμβάνει ένα σύνολο μαθημένων και επίκτητων πολιτισμικών ρόλων, δραστηριοτήτων και συμπεριφορών. Σύμφωνα με την Doyle (1985) το κοινωνικό φύλο αναφέρεται στα χαρακτηριστικά

και στους στερεότυπους ρόλους που καθορίζονται από την κοινωνία ως τυπικοί κι επιθυμητοί για τα «αρσενικά» και «θηλυκά» αντίστοιχα. Το κοινωνικό είναι ανεξάρτητο από το βιολογικό φύλο. Το βιολογικό είναι φυσιολογικό ενώ το κοινωνικό είναι πολιτισμικό. Το κοινωνικό φύλο είναι αυτό που δεν είναι το βιολογικό, προϋποθέτει ότι το βιολογικό υπάρχει (Μπακαλάκη, 2003, 9).

Κάθε κοινωνία καθορίζει τα δικά της ξεκάθαρα πρότυπα για τους φυλετικούς ρόλους ενός άνδρα και μιας γυναίκας, τα οποία προσδιορίζουν πώς αναμένεται να συμπεριφερθεί κανείς σε συγκεκριμένες συνθήκες ανάλογα πάντα με το φύλο του. Τα πρότυπα αυτά αντικατοπτρίζουν τα στερεότυπα με τα οποία κατηγοριοποιούμε και αντιδρούμε σε ανθρώπους διαφορετικού φύλου.

Φυσικά τα στερεότυπα δεν αφορούν μόνο το φύλο, αλλά λειτουργούν και με βάση την εθνικότητα (βλέπε ενότητα 4), την ηλικία, τη θρησκεία, το ύψος, το βάρος (βλέπε ενότητα 2) την κοινωνική τάξη και άλλα χαρακτηριστικά που κατατάσσουν τους ανθρώπους σε ομάδες. Σύμφωνα όμως με την Lips (1998) επειδή τα στερεότυπα φύλου χωρίζουν τους ανθρώπους σε δύο ομάδες, αυτό έχει ως αποτέλεσμα πολλά από τα στερεότυπα να βασίζονται σε ζεύγη αντιθέτων (π.χ. λογική-συναίσθημα, φύση-πολιτισμός, δημόσιο-ιδιωτικό, έκφραση-λειτουργικότητα κ.α.). Έτσι οποιαδήποτε απομάκρυνση από το στερεότυπο του ενός φύλου αποτελεί εξορισμού μετακίνηση προς το στερεότυπο του άλλου φύλου. Παράλληλα, επικρατεί η αίσθηση ότι οι άνδρες και οι γυναίκες θα πρέπει να διαχωρίζονται και να διακρίνονται αυστηρά σε διάφορα κοινωνικά πλαίσια, όπως για παράδειγμα στο σχολείο, στην εκκλησία, στην εργασία κτλ.

Πολλά άτομα εσφαλμένα υποθέτουν ότι οι πολιτιστικές νόρμες του ανδρισμού και της θηλυκότητας είναι φυσιολογικές, καθορίζονται δηλαδή από τη φύση. Στις περισσότερες κοινωνίες υπάρχει μια μακρά ιστορία ιεραρχικών σχέσεων ανάμεσα στους άνδρες και στις γυναίκες. Τα στερεότυπα συνεπώς διατηρούνται και αναπαράγονται, επειδή πολύ απλά δικαιολογούν τις προκαταλήψεις και την ανισότητα ενάντια στην υποδεέστερη ομάδα των γυναικών (Lips, 1998). Οι Bennet & LeCompte (1990) αναφέρουν πως ο όρος σεξισμός αντικατοπτρίζει την πίστη ότι το ένα φύλο είναι ανώτερο του άλλου και δικαιολογεί λανθασμένα τη διάκριση με γνώμονα το φύλο ενός ατόμου. Συνήθως ο όρος σεξισμός χρησιμοποιείται για να περιγράψει οποιαδήποτε προκατάληψη ή διάκριση ενάντια στις γυναίκες, αν και θεωρητικά συμπεριλαμβάνει όλες τις αυθαίρετες στερεότυπες αντιλήψεις με βάση το φύλο, τόσο για τις γυναίκες όσο και για τους άνδρες.

Διαφορετικές θεωρητικές προσεγγίσεις προσπάθησαν, κατά καιρούς, να εξηγήσουν τις ψυχολογικές διαφορές, τις διαφορές στη συμπεριφορά και στους ρόλους των δύο φύλων, δίνοντας έμφαση άλλοτε σε βιολογικές διαδικασίες και άλλοτε σε κοινωνικούς παράγοντες. Σύμφωνα με τη βιολογική προσέγγιση είναι οι γενετικές, ανατομικές και ορμονικές διαφορές ανάμεσα στα φύλα που ευθύνονται για τις διαφορές στη συμπεριφορά, οι οποίες με τη σειρά τους προδιαθέτουν τους άνδρες και τις γυναίκες να υιοθετήσουν ρόλους διαφορετικούς και τυπικούς για το φύλο τους.

Οι ερμηνευτικές προσεγγίσεις που σχετίζονται με τους κοινωνικούς παράγοντες θεωρούν πως αυτοί καθορίζουν τόσο τις διαφορές στη συμπεριφορά όσο και στα αποτελέσματα της διαδικασίας της απόκτησης της ταυτότητας φύλου.

Οι πιο σημαντικές ψυχολογικές θεωρίες για την ανάπτυξη της ταυτότητας του φύλου είναι η ψυχαναλυτική θεωρία του Freud, η θεωρία της κοινωνικής μάθησης και η γνωστική εξελικτική θεωρία του Kohlberg.

Ο Freud υποστήριξε ότι η ταυτότητα φύλου αποκτάται μέσα από τη διαδικασία της ταύτισης του παιδιού με το γονέα του ίδιου φύλου, κατά το φαλλικό στάδιο της ψυχοσυναισθηματικής ανάπτυξης. Η θεωρία της κοινωνικής μάθησης περιέγραψε την απόκτηση της ταυτότητας του φύλου μέσα από διαδικασίες μάθησης, όπως η παρατήρηση, η μίμηση και η θετική ή αρνητική ενίσχυση. Τέλος, ο Kohlberg ισχυρίστηκε ότι η απόκτηση της ταυτότητας του φύλου είναι προϊόν μιας γνωστικής διαδικασίας και αποτέλεσμα της γνωστικής ανάπτυξης του ίδιου του παιδιού.

Οι βιολογικές προσεγγίσεις και η ψυχαναλυτική θεώρηση, εστιάζουν κυρίως στο γιατί, στην προέλευση δηλαδή των διαφορών ανάμεσα στα φύλα και ενδιαφέρονται για τις αιτίες που συντελούν στην ανάπτυξη τέτοιων διαφορών. Αντίθετα, οι άλλες θεωρίες, όπως αυτές της κοινωνικής μάθησης και της γνωστικής ανάπτυξης, ασχολούνται κυρίως με το πώς, με τις διαδικασίες δηλαδή που κατευθύνουν τους άνδρες και τις γυναίκες να υιοθετούν όμοιες ή διαφορετικές μορφές συμπεριφοράς.

Σήμερα είναι πλέον σαφές ότι η άποψη για μια δεδομένη, αιώνια και αναλλοίωτη «φύση» της γυναίκας αποτελεί καθαρά κοινωνικό κατασκεύασμα. Επιπλέον οποιαδήποτε απόπειρα ερμηνείας της γυναικείας ταυτότητας, η οποία βασίζεται αποκλειστικά είτε στη φύση, είτε στον πολιτισμό, είναι ανεπαρκής. (Νασιάκου,1979). Καμιά από τις κλασσικές ψυχολογικές θεωρίες δεν είναι ικανή να ερμηνεύσει από μόνη της αποτελεσματικά τις υπάρχουσες διαφορές ανάμεσα στα φύλα. Ένας συνδυασμός στοιχείων από την κάθε μια βοηθά περισσότερο στην κατανόηση των αιτιών και της διαδικασίας διαφοροποίησης των φύλων (Δεληγιάννη-Κουϊμτζή,1994). Η Sayers (1987) διαπιστώνει ότι καμιά από τις θεωρίες αυτές δεν κάνει λόγο για τις σχέσεις εξουσίας που αναπτύσσονται ανάμεσα στους άνδρες και τις γυναίκες, γεγονός που παίζει σημαντικό ρόλο στη διαιώνιση των ψυχολογικών τους διαφορών, όπως επίσης και για τη σπουδαιότητα του φύλου στην ανάπτυξη της προσωπικότητας του παιδιού.

Η φεμινιστική ψυχολογία ή η ψυχολογία των γυναικών άσκησε έντονη κριτική στην παραδοσιακή ψυχολογία για τις ανεπαρκείς και καταστροφικές θεωρίες της σε σχέση με τις γυναίκες, οι οποίες τελικά χρησιμοποιήθηκαν για την αναπαραγωγή της ανισότητας ανάμεσα στα δύο φύλα. Η Wilkinson (1997) αναφέρει ότι η φεμινιστική ψυχολογία αμφισβήτησε την παραδοσιακή ψυχολογία με τρεις τρόπους: α) επέκρινε τη μεθοδολογία των κλασσικών ψυχολογικών θεωριών, η οποία είτε απέκλεισε, είτε διαστρέβλωσε την γυναικεία εμπειρία, β) επεσήμανε ότι το πρόβλημα δεν είναι οι γυναίκες αλλά η καταπίεση που υφίστανται οι γυναίκες και γ) έστρεψε το ενδιαφέρον της έρευνας στις ίδιες τις γυναίκες, αναδεικνύοντας τις διαφορές τους, τις οποίες όμως αξιολόγησε θετικά.

Οι πιο διαδεδομένες φεμινιστικές θεωρίες ανάπτυξης της γυναικείας ταυτότητας είναι της Jean Baker Miller, της Carol Gilligan και της Nancy Chodorow. Τα παραπάνω ερμηνευτικά μοντέλα περιλαμβάνουν στο δείγμα της έρευνάς τους γυναίκες, τις οποίες δεν συγκρίνουν με άνδρες, εστιάζουν στο γυναικείο λόγο, ενώ παράλληλα θεωρούν αξιόλογα και ωφέλιμα τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα των γυναικών για το σύνολο της ανθρώπινης ανάπτυξης. Οι τρεις θεωρίες πραγματεύονται αντίστοιχα τη διαφορετική ανάπτυξη της γυναικείας ταυτότητας, την εξέλιξη της ηθικής σκέψης των γυναικών και την αναπαραγωγή του κοινωνικού ρόλου της μητρότητας.

Σύμφωνα με την J.B.Miller (1986), η υπάρχουσα κατάσταση της κοινωνικής ανισότητας, με την εξουσία που προσδίδει στους άνδρες, στερεί και τα δύο φύλα από μια διαφορετική προσέγγιση της ανθρώπινης ανάπτυξης, η οποία υπογραμμίζει τους «δεσμούς» και τις «σχέσεις». Η κατάσταση των γυναικών σύμφωνα με τη Miller δεν μπορεί να κατανοηθεί μέσα από όρους ανισότητας. Μέσα σε πατριαρχικό πλαίσιο οποιαδήποτε διαφορά μεταξύ των δύο φύλων μεταφράζεται ιεραρχικά, οι σχέσεις είναι σχέσεις εξουσίας και υποταγής και τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα των γυναικών αντιμετωπίζονται ως αδυναμίες. Η Miller διατύπωσε ένα νέο μοντέλο ανάπτυξης της γυναικείας ταυτότητας, το οποίο βασίζεται σε δεσμούς και σχέσεις που συνάπτουν οι γυναίκες με άλλους ανθρώπους, γεγονός που η ίδια θεωρεί θεμελιώδη οργανωτική αρχή στη ζωή κάθε γυναίκας. Κατέληξε πως οι παράμετροι της γυναικείας εξέλιξης δεν είναι ίδιες με αυτές των ανδρών. Πρότεινε λοιπόν την εκ νέου ανακάλυψη της γυναικείας ταυτότητας με βάση μια νέα ορολογία, επαναπροσδιορισμό των όρων εξουσίας και αυτοκαθορισμού και τέλος τόνισε την ανάγκη μιας παραγωγικής σύγκρουσης των δύο πλευρών που θα οδηγήσει σε αλληλεπίδραση και δημιουργία νέων μοντέλων τόσο στην οικογένεια όσο και άλλους θεσμούς ή οργανισμούς. Μιας σύγκρουσης που θα οδηγήσει στην ταυτόχρονη εξέλιξη όλων των ατόμων, ανδρών και γυναικών.

Η C.Gilligan (1987, 1993, 1997) εστιάζοντας στη διαφορετική «φωνή» των γυναικών, καταλήγει σε ένα διευρυμένο μοντέλο ηθικής εξέλιξης και ανάπτυξης, το οποίο περιλαμβάνει και δεν αποκλείει τη γυναικεία ταυτότητα ως ανεπαρκή ή ελλειμματική. Στο μοντέλο αυτό, η ανάπτυξη της γυναικείας ηθικής υπακούει στους κανόνες των υποχρεώσεων και ακολουθεί την εξέλιξη μιας νέας ηθικής, την οποία η συγγραφέας ονομάζει «ηθική της φροντίδας». Αντίθετα με τους άνδρες υποστηρίζει η Gilligan που χαρακτηρίζονται από μια ηθική των δικαιωμάτων, που δικαιολογεί την ανεξαρτησία, οι γυναίκες βασίζονται σε έναν περισσότερο συσχετιστικό τρόπο σκέψης. Η γυναικεία ηθική αναπτύσσεται σε τρία στάδια: Ξεκινά από ένα εγωιστικό ενδιαφέρον για προσωπική επιβίωση, συνεχίζει σε μια έμφαση στην αυτοθυσία και καταλήγει σε μια στοχαστική κατανόηση της έννοιας της φροντίδας, ως τον καταλληλότερο οδηγό για την επίλυση των συγκρούσεων που διέπουν τις ανθρώπινες σχέσεις. Έτσι η Gilligan υπογράμμισε την ανάγκη περιγραφής της ενήλικης εμπειρίας με «γυναικείους όρους». Η έννοια της ταυτότητας διευρύνεται για να συμπεριλάβει την εμπειρία της σύνδεσης, ο ηθικός τομέας μεγαλώνει για να συμπεριλάβει τις βασικές

έννοιες της υποχρέωσης και της φροντίδας στις σχέσεις.

Τέλος, η N. Chodorow (1978) χρησιμοποίησε την ψυχαναλυτική ερμηνεία για να εξηγήσει το φαινόμενο της «κοινωνικής μητρότητας». Η επιθυμία των γυναικών να γίνουν μητέρες οφείλεται, σύμφωνα με την ίδια, στο γεγονός ότι όλες οι γυναίκες ανατράφηκαν αποκλειστικά από γυναίκες-μητέρες και επομένως, ως ενήλικες, επιθυμούν να αναβιώσουν αυτήν την έντονη και αποκλειστική σχέση μέσα από τα δικά τους παιδιά. Ωστόσο, επειδή ο ασύμμετρος χαρακτήρας της ανατροφής των παιδιών αποκλειστικά από γυναίκες αναπαράγει τη φυλετική ανισότητα, η συγγραφέας προτείνει την ισότιμη γονεϊκότητα και από τα δύο φύλα.

Οι παραπάνω θεωρίες δέχθηκαν πρόσφατα έντονη κριτική κυρίως από τις φεμινίστριες του μεταστρουκτουραλισμού και της μεταμοντέρνας φιλοσοφίας. Αυτές ισχυρίζονται πως οι τρεις προαναφερθείσες θεωρίες, προϋποθέτουν ουσιαστικές διαφορές και αντιθέσεις ανάμεσα στα φύλα, δίχως να προσφέρουν βάσιμες αποδείξεις για κάτι τέτοιο. Η ιδεολογία της διαφοράς διαιωνίζει στερεότυπες αντιλήψεις για τα φύλα και επομένως αναπαράγει την ανισότητα Έτσι περιορίζονται σημαντικά οι δυνατότητες και οι προοπτικές κοινωνικής αλλαγής.

Για τις νέες προσεγγίσεις ο βαθμός στον οποίο τα φύλα διαφέρουν είναι λιγότερο σημαντικός καθώς αυτές υπερβαίνουν τη φιλολογική και περιορισμένη ερώτηση της διαφοράς και ενδιαφέρονται για τους σκοπούς που εξυπηρετούν οι διαφορές ανάμεσα στα φύλα (Tavris, 1993). Για τις φεμινίστριες της μεταστρουκτουραλιστικής κατεύθυνσης, το φύλο δεν αποτελεί φυσική, αλλά κοινωνική κατηγορία, ενώ οι διαφορές ανάμεσα στα φύλα αποτελούν κατά συνθήκη κατασκευές και ιδεολογίες. Εστιάζουν στις κοινωνικές διαδικασίες, με τις οποίες κατασκευάζεται η έννοια του φύλου και στις συνέπειες αυτής της κατασκευής.

Παράλληλα με τα παραπάνω οι νέες προσεγγίσεις της έμφυλης ταυτότητας δίνουν μεγάλη σημασία και στον ιστορικοκοινωνικό χαρακτήρα της. Οι προσεγγίσεις αυτές δεν αρνούνται τις βιολογικές διαφορές ανάμεσα σε άνδρες και γυναίκες, αλλά το γεγονός ότι οι διαφορές αυτές έχουν μια, μοναδική και σταθερή σημασία σε όλους τους πολιτισμούς, τις ιστορικές περιόδους και τις κοινωνικές τάξεις, ομάδες και εστιάζουν στον ατομικό παράγοντα, δηλαδή στην ίδια τη γυναίκα με τα ποικίλα χαρακτηριστικά της (Marecek, 1995 & Bohan 1993). Η παράδοση αυτή επιμένει τελικά στη μελέτη κάθε ατόμου με τις ποικίλες κοινωνικές ταυτότητες που το χαρακτηρίζουν, στο πλαίσιο διαφορετικών κοινωνικών συνθηκών, ενώ διερευνά τις ταυτότητες αυτές μέσα στον καθημερινό λόγο και στα κείμενα, αντιμετωπίζοντάς τις ως «γλωσσικές» κατασκευές.[2]

Προτείνεται η αποδόμηση του τρόπου με τον οποίο ο άνδρας δομείται ως η θεμελιακή αρχή, ενώ η γυναίκα ως το αποκλεισμένο «άλλο» αυτής της αρχής. Λέγοντας αποδόμηση εννοούμε την ονομασία που έχει δοθεί από το φιλοσοφικό

2. Εκτενέστερα θα ασχοληθούμε με το θέμα αυτό στην 4η ενότητα «Πολυπολιτισμικότητα και φύλο».

ρεύμα του μεταστρουκτουραλισμού, στην κριτική και αναλυτική διαδικασία με την οποία μπορούμε να υπονομεύσουμε δυϊσμούς και αντιθέσεις της κοινωνίας βάσει των οποίων κοινωνικοποιούνται τα άτομα των δύο φύλων. Η πρόταση αποδόμησης εστιάζεται στον ατομικό παράγοντα, δηλαδή στην ίδια την γυναίκα με τα ποικίλα χαρακτηριστικά και τις διαφορές της κοινωνικής τάξης, της εκπαίδευσης, της θρησκείας, της ηλικίας, της υγείας, της εθνικότητας και αρκετών άλλων. Το περιεχόμενο του κοινωνικού φύλου θα προσδιοριστεί από την ίδια τη γυναίκα και θα ποικίλλει από γυναίκα σε γυναίκα (Τεντοκάλη, 1998).

Συνοπτικά οι οπαδοί της μεταμοντέρνας προσέγγισης ισχυρίζονται πως δεν πρέπει το βιολογικό ή κοινωνικό φύλο να θεωρείται πλέον ως διαφορά ανάμεσα στους ανθρώπους, αλλά ως μια αρχή ή ένα αξίωμα κοινωνικής οργάνωσης, το οποίο δομεί σχέσεις εξουσίας ανάμεσα στα δύο φύλα. Η θεωρία αυτή ενδιαφέρεται περισσότερο για τις διαφορές μέσα σε κάθε φυλετική ομάδα. Επίσης θεωρεί τις κατηγορίες άνδρα και γυναίκα ως κατασκευασμένες ιδεολογικές και όχι βιολογικές θεωρίες και τέλος επιμένει στη μελέτη κάθε ατόμου ξεχωριστά έτσι ώστε να μην αντιμετωπίζονται οι κατηγορίες φύλου ούτε ως παγκόσμιες, ούτε ως καθολικές (Αθανασιάδου, 2002).

1.1 ΑΝΑΜΝΗΣΕΙΣ

ΟΔΗΓΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ

Στόχος των δύο φύλλων εργασίας που ακολουθούν είναι να συνειδητοποιήσουν οι μαθητές και οι μαθήτριες μέσα από προσωπικές τους εμπειρίες τις διαδικασίες που συντέλεσαν στη διαμόρφωση της προσωπικής τους ταυτότητας, να θυμηθούν τους παράγοντες και τα άτομα που τους επηρέασαν κατά καιρούς και τέλος να κατανοήσουν πως οι όποιες διαφορές τους δεν είναι αποκλειστικά «φυσικές» αλλά σε μεγάλο βαθμό «επίκτητες».

Μοιράζετε στα παιδιά το φύλλο εργασίας, το οποίο θα πρέπει να συμπληρωθεί μέσα σε 10-15 λεπτά. Στα επόμενα 10-20 λεπτά γίνεται ανάγνωση όσο το δυνατόν περισσότερων απαντήσεων των μαθητών και των μαθητριών.

Οι εκπαιδευτικοί καταγράφουν στον πίνακα χαρακτηριστικές εκφράσεις από τα γραπτά των παιδιών που σχετίζονται με την ανδρική ή τη γυναικεία ταυτότητα.

Στη συνέχεια ακολουθεί συζήτηση γύρω από τα εξής ερωτήματα:

α) Πού πιστεύετε, μετά από όσα ακούστηκαν, πως οφείλονται οι διαφορές αγοριών και κοριτσιών;

β) Για ποιους λόγους θεωρείτε ότι εμμένουμε τόσο στις διαφορές αγοριών-κοριτσιών και στην «φυσιολογική» ανάπτυξη της ταυτότητας του φύλου κατά την διαπαιδαγώγηση ενός παιδιού;

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 1

Καταγραφή αναμνήσεων

Προσπαθήστε να θυμηθείτε εκφράσεις που ακούσατε, καθώς μεγαλώνατε, από γονείς, συγγενείς ή δασκάλους και δασκάλες στο σχολείο, που σας παρότρυναν να φερθείτε σαν κορίτσι ή σαν αγόρι(αντίστοιχα).

ΣΤΟ ΣΠΙΤΙ ***ΣΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ***

. . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

Θεωρείτε πως οι παραπάνω παροτρύνσεις ήταν καθοριστικές για τη διαμόρφωση της συμπεριφοράς σας στη συγκεκριμένη κάθε φορά περίσταση αλλά και γενικότερα στην περαιτέρω διαμόρφωση του χαρακτήρα σας;

. . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

ΟΔΗΓΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ

Το ερωτηματολόγιο που ακολουθεί πρέπει να συμπληρωθεί από τους μαθητές και τις μαθήτριες σε 10-15 λεπτά.

Οι απαντήσεις καταγράφονται στον πίνακα από τον εκπαιδευτικό/την εκπαιδευτικό σε δύο στήλες, κατά φύλα.

Αναζητούμε τις πιο συχνές απαντήσεις και κάνουμε συσχέτιση με το φύλο.

Συζητούμε με τα παιδιά τα αποτελέσματα στην τάξη ελέγχοντας κυρίως τα εξής:

α) Μοιάζουν οι εμπειρίες των κοριτσιών μεταξύ τους;

β) Έχουν κοινά στοιχεία οι εμπειρίες των αγοριών;

γ) Υπάρχουν κοινές εμπειρίες για αγόρια και κορίτσια;

δ) Πού εμμένουν τα κορίτσια στις απαντήσεις τους και πού τα αγόρια;

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 2

Αναμνήσεις

Ερωτηματολόγιο

1) Με τι παιχνίδια έπαιζες όταν ήσουν παιδί;

. . . . . .

2) Από όσο μπορείς να θυμηθείς σε τι είδους αθλήματα συμμετείχαν τα αγόρια και τα κορίτσια αντίστοιχα;

. . . . . .

3) Περίγραψε τα αγαπημένα σου ρούχα στην παιδική σου ηλικία.

. . . . . .

4) Τι υποχρεώσεις είχες μέσα στο σπίτι σου; Αν έχεις αδέλφια, οι δικές σου υποχρεώσεις διέφεραν από εκείνες της αδερφής σου ή του αδερφού σου;

. . . . . .

5) Ποιος φρόντιζε στο σπίτι σου για την καθαριότητα και το νοικοκυριό;

. . . . . .

6) Ποιος ήταν υπεύθυνος για τα οικονομικά της οικογένειας; Ποιος φρόντιζε τα παιδιά στην οικογένειά σου;

. . . . . .

7) Είχες κυρίως δασκάλους ή δασκάλες στην παιδική ηλικία;

. . . . . .

1.2 ΤΙ ΣΗΜΑΙΝΕΙ ΝΑ ΕΙΣΑΙ ΑΓΟΡΙ ΚΑΙ ΤΙ ΚΟΡΙΤΣΙ; ΠΩΣ ΣΕ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΖΟΥΝ ΟΙ ΑΛΛΟΙ;

Στόχος των δυο επόμενων φύλλων εργασίας είναι να προσδιορίσουν οι μαθητές και οι μαθήτριες τα στοιχεία του φύλου τους και να ελέγξουν αν η συμπεριφορά των άλλων αλλάζει απέναντί τους σε σχέση πάντα με τον αν είναι αγόρια ή κορίτσια. Παράλληλα, να συνειδητοποιήσουν τι είδους προκαταλήψεις και στερεοτυπικές αντιλήψεις συνοδεύουν το κάθε φύλο, αλλά και να κατανοήσουν τη διαφορά μεταξύ βιολογικού και κοινωνικού φύλου.

ΟΔΗΓΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ (ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 3)

Μοιράζετε στους μαθητές και τις μαθήτριες το φύλλο εργασίας και τους ζητάτε να απαντήσουν την αντίστοιχη με το φύλο τους ερώτηση όσο πιο αυθόρμητα μπορούν.

Ο χρόνος συγγραφής είναι 10 λεπτά.

Διαβάζονται δυνατά στην τάξη όσο το δυνατό περισσότερα από τα γραπτά. Στη συνέχεια συζητάτε με τους μαθητές και τις μαθήτριές σας γύρω από τα εξής θέματα:

Α) Υπάρχουν στερεοτυπικές εκφράσεις στα γραπτά των μαθητών και μαθητριών;

Β) Διαφαίνονται διαφορές σε σχέση με την αντιμετώπιση κάποιου ατόμου από τους γύρω του αν είναι αγόρι ή κορίτσι;

Γ) Ποιους σκοπούς εξυπηρετεί η ύπαρξη και προώθηση κυρίαρχων ταυτοτήτων φύλου;

Οι εκπαιδευτικοί πρέπει να προσπαθήσουν στη διάρκεια της συζήτησης να τονώσουν την αυτοπεποίθηση και την αυτοεκτίμηση του καθενός μαθητή και της καθεμιάς μαθήτριας έτσι ώστε να κατανοήσουν και να εκτιμήσουν όλοι και όλες την αξία της ατομικότητας.

ΟΔΗΓΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ (ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 4)

Μοιράζετε στους μαθητές και τις μαθήτριες το βοηθητικό υλικό αφού τους χωρίσετε σε μεικτές ως προς το φύλο ομάδες των 4-5 ατόμων. Τους ζητάτε να παρατηρήσουν καλά τις εικόνες και να ετοιμάσουν με τις ομάδες τους προφορικά απαντήσεις για τις ερωτήσεις του φύλλου εργασίας. (10 λεπτά)

Στη συνέχεια συζητάτε με τους μαθητές και τις μαθήτριές σας γύρω από τα εξής θέματα:

Α) Στερεοτυπικές αντιλήψεις που υπάρχουν σε σχέση με τους άνδρες και τις γυναίκες;

Β) Κατά πόσο αυτές οι αντιλήψεις ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα;

Γ) Πού πιστεύετε πως οφείλονται;

Το υλικό των φύλλων εργασίας 3-4 μπορεί να συνδυαστεί με το **φύλλο εργασίας 46** της πρωτοβάθμιας.

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 3

<u>Τι σημαίνει να είσαι αγόρι και τι κορίτσι;</u>

❖ Τι σημαίνει να είσαι αγόρι;

. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .

❖ Τι σημαίνει να είσαι κορίτσι;

. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .

Sex= Βιολογικό φύλο Gender = Κοινωνικό φύλο

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 4

Α) Τι είδους προκατάληψη εντοπίζετε παρακάτω;

Β) Από ποια στοιχεία καταλαβαίνετε ποιο από τα παρακάτω ψαράκια είναι το αγόρι και ποιο το κορίτσι; Από πού το καταλαβαίνετε;

Γ) Τι είναι το μωράκι της εικόνας; Αγόρι ή κορίτσι; Μπορείτε να καταλάβετε;

1.3 ΗΓΕΜΟΝΙΚΕΣ – ΠΟΛΛΑΠΛΕΣ - ΔΙΕΥΡΥΜΕΝΕΣ ΤΑΥΤΟΤΗΤΕΣ

Τα τελευταία χρόνια η έρευνα για τις ταυτότητες του φύλου, ιδιαίτερα στην εφηβική ηλικία αποκτά όλο και μεγαλύτερη σημασία.(Δεληγιάννη-Σακκά, 2003-4) Επικρατεί πλέον η άποψη πως οι άνθρωποι δεν έχουν μία ταυτότητα που ανταποκρίνεται στο φύλο τους αλλά πολλαπλές, και ότι αυτές μπορεί να βρίσκονται σε αντιπαλότητα μεταξύ τους. Το φύλο διαπλέκεται και με άλλες διαστάσεις της ταυτότητας, όπως η ηλικία ή η κοινωνική τάξη. Οι εκδοχές του κοινωνικού φύλου πολλαπλασιάζονται, αλλά και διασπώνται στις επιμέρους συνιστώσες του. Το κοινωνικό φύλο διαρκώς διευρύνεται καθώς γίνεται όλο και περισσότερο προφανές ότι τα σχετικά με το βιολογικό φύλο χαρακτηριστικά προσλαμβάνονται και ερμηνεύονται με διαφορετικούς τρόπους στο πλαίσιο διαφορετικών πολιτισμικών λόγων (Μπακαλάκη, 2003, 8).

Ο όρος «πολλαπλές γυναικείες και ανδρικές ταυτότητες» χρησιμοποιείται για να προσδιορίσει «τη χρονική, χωρική και πολιτισμική» διαφοροποίηση των ταυτοτήτων αυτών. (Collinson & Hearn 1996) Σύμφωνα με τον West, (Δεληγιάννη-Σακκά, 2003-4) «το τι είναι ένας άνδρας και το τι κάνει συζητείται και αμφισβητείται σήμερα όσο ποτέ άλλοτε».

Ωστόσο σε κάθε κοινωνία υπάρχουν πάντα οι λεγόμενες «κυρίαρχες» ανδρικές και γυναικείες ταυτότητες, τις οποίες το κοινωνικό σύνολο προωθεί και με βάση αυτές κρίνει όλες τις υπόλοιπες εκφάνσεις ανδρισμού και θηλυκότητας. Έτσι οι «ηγεμονικές» αυτές ταυτότητες αποκτούν πολιτισμική υπεροχή καθώς υποβαθμίζουν και λειτουργούν περιοριστικά και πολλές φορές καταπιεστικά για όλες τις άλλες.

Κλείνοντας το εισαγωγικό αυτό σημείωμα αναφέρουμε τα λόγια της Deem:

«Η επίτευξη μιας εκπαίδευσης που θα απευθύνεται στους άνδρες και στις γυναίκες και που δεν θα περιορίζει με τεχνητό ή λανθασμένο τρόπο τις σκέψεις, τις δεξιότητες και τις ικανότητές τους στη βάση των διαφορών των φύλων δεν είναι εύκολος στόχος σε μια κοινωνία, το να μην το επιχειρήσει όμως κάποιος επειδή είναι δύσκολο, αποτελεί πράξη δειλίας» [(Deem 1978: 141) στο (Δεληγιάννη-Σακκά, 2003-4)].

ΣΥΝΕΙΔΗΤΟΠΟΙΗΣΗ ΚΑΙ ΔΙΕΥΡΥΝΣΗ ΡΟΛΩΝ
ΟΔΗΓΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ

Στόχος: Τα δύο επόμενα φύλλα εργασίας έχουν ως στόχο να συνειδητοποιήσουν τα παιδιά πως δεν υπάρχει ουσιαστικά μια σταθερή και αναλλοίωτη ανδρική, ούτε μια σταθερή και αναλλοίωτη γυναικεία ταυτότητα, αλλά οι ηγεμονικές ταυτότητες που έχουμε στο μυαλό μας επιβάλλονται από την εκάστοτε κοινωνία.

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 5

Πρόκειται για μια έκθεση σχετική με τα συναισθήματα. Ζητήστε από τους μαθητές και τις μαθήτριές σας να γράψουν ένα σύντομο κείμενο 100-150 λέξεων με θέμα: «Περιγράψτε τις δύο τελευταίες φορές που κλάψατε».

Αφού δώσετε το θέμα, ζητάτε να απαντήσουν όσο πιο αναλυτικά και αυθόρμητα μπορούν σε 45 λεπτά. Μαζεύετε τις ανώνυμες εκθέσεις. Το μοναδικό στοιχείο που αναφέρουν είναι αυτό του φύλου. Εάν αυτό είναι δύσκολο για κάποιους και κάποιες να γίνει μέσα στην τάξη, ας ανατεθεί ως εργασία για το σπίτι. Μετά τη μελέτη τους στο σπίτι, παρουσιάζετε την επόμενη μέρα στην τάξη τα αποτελέσματα και ακολουθεί συζήτηση σχετικά με τα εξής:

α) Για ποιους λόγους μπορεί να κλάψει ένα αγόρι; Για ποιους ένα κορίτσι;

β) Δυσκολεύτηκε κάποιος να απαντήσει; Υπήρξαν άτομα που απάντησαν πως δεν έκλαψαν ποτέ;

γ) Θυμίζουν οι απαντήσεις των παιδιών τις επιταγές των κυρίαρχων μορφών ανδρισμού και θηλυκότητας; Γυναίκες συναισθηματικές και ευαίσθητες; Άνδρες δυνατοί και ακλόνητοι; Κλαίνε μόνο όταν πονέσουν και όχι για συναισθηματικούς λόγους;

(Συμπληρωματικά μπορούμε να προτείνουμε στα παιδιά να δουν μέχρι την επόμενη συνάντηση την ταινία «Billy Elliot. Γεννημένος χορευτής» ή να αναθέσουμε σε μια ομάδα παιδιών να τη δει και να παρουσιάσει σε μια σχολική ώρα μια περίληψη της ταινίας και να θέσουμε θεματικές συζήτησης ή να την προβάλουμε εάν είναι δυνατό σε όλη την τάξη).

ΟΔΗΓΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ (ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 6)

Μοιράζετε το φύλλο εργασίας στους μαθητές και μαθήτριες και τους δίνετε χρόνο 10 λεπτών να το συμπληρώσουν.

Γίνεται ανάγνωση των γραπτών των παιδιών κι έπειτα συζητάτε:

Α) Αμφισβητούμε τον ανδρισμό ενός άνδρα ή τη θηλυκότητα μιας γυναίκας, όταν τους βλέπουμε να εργάζονται σε μη «παραδοσιακά» ανδρικά ή γυναικεία επαγγέλματα;

Β) Καθορίζει το επάγγελμα την ταυτότητα ενός ατόμου και πώς;

Γ) Να αναφέρετε πιθανές αιτίες που ένας άνδρας ή μια γυναίκα αμφισβητείται όταν «σπάει τα στερεότυπα».

Οι εκπαιδευτικοί πρέπει να προσπαθήσουν να δώσουν ερεθίσματα ώστε να ακολουθήσει ένας γόνιμος διάλογος. Δεν θα λείψουν οπωσδήποτε και οι διαφωνίες και οι αντιδράσεις από κάποιους και κάποιες αλλά αυτό είναι και το ζητούμενο. Ο προβληματισμός και η αμφισβήτηση.

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 6

«Ανδρικά» και «γυναικεία» επαγγέλματα

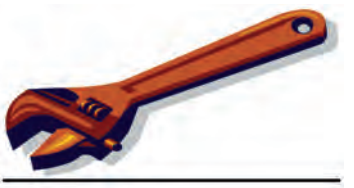

Χρειάζεστε υδραυλικό για μια διαρροή που υπάρχει στο σπίτι σας. Τηλεφωνείτε και σε λίγη ώρα εμφανίζεται μια γυναίκα υδραυλικός. Γράψτε αυθόρμητα όλες τις σκέψεις που σας περνούν από το μυαλό μόλις ανοίγετε την πόρτα και την αντικρίζετε.

. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .

Είναι πρώτη μέρα της σχολικής χρονιάς. Πηγαίνετε το παιδί σας στο νηπιαγωγείο κι εκεί διαπιστώνεται πως ο νηπιαγωγός είναι άντρας. Γράψτε και πάλι όσες σκέψεις πιστεύετε πως θα σας περνούσαν από το μυαλό. Προσπαθήστε να απαντήσετε με ειλικρίνεια και αυθορμητισμό.

. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .

1.4 Η ΕΙΚΟΝΑ ΤΗΣ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΓΥΝΑΙΚΑΣ ΣΤΑ ΜΜΕ

ΟΔΗΓΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ

Στόχος της άσκησης είναι να παρατηρήσουν οι μαθητές και οι μαθήτριες τα πρότυπα που προβάλλονται από τις πρωινές εκπομπές και ειδικότερα να εντοπίσουν τα στοιχεία που αφορούν το πρότυπο της σύγχρονης γυναίκας όπως αυτό κατασκευάζεται και προβάλλεται από τα ΜΜΕ.

Προετοιμασία:

Αντιγράψτε μια πρωϊνή εκπομπή, επεξεργαστείτε το περιεχόμενο προκειμένου να μείνουν τα χαρακτηριστικά αποσπάσματα. Κάνετε το ίδιο με αντίστοιχη πρωινή εκπομπή αλλά με άνδρα παρουσιαστή.

Χρόνος που απαιτείται: 2 διδακτικές ώρες.

1η διδακτική ώρα:

- Συζητήστε με τους μαθητές και τις μαθήτριες τη δυνατότητα που έχουν τα ΜΜΕ να προβάλλουν αλλά και να δημιουργούν πρότυπα. Εξηγήστε την έννοια του «lifestyle». Συζητήστε τον τρόπο με τον οποίο το προβαλλόμενο lifestyle επηρεάζει και αγχώνει το σύγχρονο άνθρωπο.
- Εξηγήστε του ρόλους που καλείται η σημερινή γυναίκα και ο σημερινός άνδρας να επιτελέσουν.
- Προβάλλετε την εκπομπή στην τάξη.

Δώστε στους μαθητές και τις μαθήτριές σας το παρακάτω φύλλο εργασίας και ζητήστε να το συμπληρώνουν στη διάρκεια της προβολής.

2η διδακτική ώρα:

Συζητήστε στην τάξη τις απαντήσεις των μαθητών και μαθητριών.

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 7

Πρωινές εκπομπές και φύλο

Αφού παρακολουθήσετε την εκπομπή απαντήστε στα παρακάτω ερωτήματα:

1. Ποια είναι η δομή και το περιεχόμενο / η θεματολογία της εκπομπής;
2. Τι χαρακτηριστικά παρουσιάζει η γλώσσα που χρησιμοποιείται;
3. Ποιες είναι οι γυναικείες παρουσίες που εμφανίζονται; Τι είδους ρόλους αναλαμβάνουν;
4. Ποιες είναι οι ανδρικές παρουσίες που εμφανίζονται; Τι είδους ρόλους αναλαμβάνουν;
5. Πώς παρουσιάζονται οι γυναίκες - ποια χαρακτηριστικά τους τονίζονται (εξωτερική εμφάνιση, επαγγελματική ιδιότητα, μορφωτικό επίπεδο κ.α.).
6. Πώς παρουσιάζονται οι άνδρες - ποια χαρακτηριστικά τους τονίζονται (εξωτερική εμφάνιση, επαγγελματική ιδιότητα, μορφωτικό επίπεδο κ.α.).
7. Ποιο γυναικείο πρότυπο προβάλλεται μέσα από την εκπομπή; Υπάρχει αυτό το πρότυπο και στην καθημερινότητά σας;
8. Νομίζετε ότι η παρουσίαση της γυναίκας με αυτόν τον τρόπο την προσβάλλει ή απλώς παρουσιάζει μια πραγματικότητα;
9. Παρακολουθείτε τέτοιου είδους εκπομπές; Αν «ναι» πώς τις κρίνετε; Υπάρχουν διαφορές αν ο παρουσιαστής της εκπομπής είναι άνδρας;
10. Ποιο είναι το τηλεοπτικό κοινό αυτών των εκπομπών; Μπορείτε να εξηγήσετε τους λόγους για τους οποίους παρακολουθούν τέτοιες εκπομπές.
11. Η επιλογή της ώρας προβολής τέτοιου είδους εκπομπών είναι τυχαία;
12. Υποθέστε ότι είστε ο/η σκηνοθέτης μιας τέτοιας εκπομπής. Σκεφτείτε κάποιες αλλαγές που θα κάνατε στην δομή, στα θέματα και στον τρόπο παρουσίασής τους προκειμένου να διευρύνετε το τηλεοπτικό κοινό στο οποίο απευθύνεστε. Γράψτε τις ιδέες σας.

1.5 ΗΓΕΜΟΝΙΚΕΣ ΤΑΥΤΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΣΧΕΣΗ ΤΟΥΣ ΜΕ ΤΗΝ ΕΙΚΟΝΑ ΤΟΥ ΣΩΜΑΤΟΣ (EMBODIED IDENTITY)

ΟΔΗΓΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ

Χωρίζετε την τάξη σας σε ομάδες των 4-5 ατόμων. Μοιράζετε το βοηθητικό υλικό φροντίζοντας κάθε ομάδα να έχει κάτι διαφορετικό (φωτογραφίες, διαφημιστικό υλικό από γυμναστήρια και περιοδικά, άρθρα κτλ). Το υλικό που προτείνεται είναι ενδεικτικό. Το διδακτικό προσωπικό είναι ελεύθερο να χρησιμοποιήσει ό,τι άλλο πιστεύει πως θα παρακινήσει τους μαθητές και τις μαθήτριες να συζητήσουν το θέμα. Μπορεί ακόμη, αν υπάρχει χρόνος, να αναθέσει σε ομάδες παιδιών να βρουν και να φέρουν στην τάξη ανάλογο υλικό.

Αφήνετε τους μαθητές και τις μαθήτριες να παρατηρήσουν 5-10 λεπτά το υλικό και θέτετε τις εξής θεματικές προς συζήτηση:

α) Πόσο επηρεάζεστε από τέτοιου είδους πρότυπα;

β) Γιατί δίνουμε τόση σημασία στο ωραίο, αδύνατο, γυμνασμένο σώμα; Είναι πραγματικά τόσο σημαντικό;

γ) Ποιοι και ποιες θεωρείτε πως επηρεάζονται περισσότερο από τέτοια πρότυπα; Τα αγόρια ή τα κορίτσια; Επηρεάζονται εξίσου; Αιτιολογήστε την άποψή σας.

δ) Τι κίνδυνοι υπάρχουν από την υπερπροβολή τέτοιου είδους προτύπων; Εδώ να αναφερθούν απαραίτητα οι διαταραχές διατροφής (βουλιμία, νευρική ανορεξία κ.α.) στην παγίδα των οποίων πέφτουν συνήθως τα κορίτσια και τα συμπληρώματα διατροφής που προωθούνται στα διάφορα γυμναστήρια, θύματα των οποίων είναι περισσότερο τα αγόρια.

ε) Τι ρόλο παίζουν τα πρότυπα αυτά στη μείωση της αυτοπεποίθησης και της δημιουργίας αρνητικών συναισθημάτων στα άτομα που απέχουν πολύ από αυτά;

στ) Όσοι και όσες πλησιάζουν τα ιδανικά πρότυπα έχουν πράγματι περισσότερες επιτυχίες στο άλλο φύλο ή πρόκειται για κάτι που δεν ισχύει;

1.6 ΦΙΛΙΚΕΣ ΚΑΙ ΕΡΩΤΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ (Ηθικά διλήμματα)

Επικρατεί πλέον η άποψη ότι οι σχέσεις των δύο φύλων είναι εξαιρετικά σύνθετες, για να θεωρείται ότι εξαρτώνται μόνο από ένα παράγοντα και υποστηρίζεται ότι πρόκειται για ένα πολυδιάστατο φαινόμενο με ιστορικές και κοινωνικές προεκτάσεις, που βιώνεται με διαφορετικό τρόπο από διαφορετικές ομάδες ανδρών και γυναικών και που θα έπρεπε να μελετηθεί ως τέτοιο.

Κοινή είναι πλέον η διαπίστωση πως ενώ οι γυναίκες αλλάζουν, η ποιότητα της προσωπικής τους ζωής και η κοινωνική τους θέση δεν βελτιώνονται με τον ίδιο τρόπο. Αν δεν αλλάξουν οι άνδρες και τα αγόρια, οι συνθήκες ζωής των κοριτσιών δεν θα γίνουν καλύτερες.

Τα δύο φύλα πρέπει να ζήσουν μαζί ήρεμα και αρμονικά, και στο πλαίσιο σχέσεων που χαρακτηρίζονται από αμοιβαίο σεβασμό. Έτσι ιδιαίτερη αξία αποκτά το εκπαιδευτικό σύστημα το οποίο αμφισβητεί τους περιορισμένους ρόλους των φύλων,

τις παραδοσιακές ταυτότητες φύλου και τις παραδοσιακές ανδρικές ταυτότητες, προωθώντας, από την άλλη, τον επαναπροσδιορισμό των σχέσεων των φύλων (Δεληγιάννη Σακκά, 1998: 3-7).

ΟΔΗΓΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ

Στόχος του φύλλου εργασίας που ακολουθεί είναι να μελετηθούν τα επιχειρήματα με τα οποία τα αγόρια και τα κορίτσια προσπαθούν να βρουν λύσεις σε διλήμματα που προκύπτουν από συγκρούσεις ανάμεσα στη σχέση τους και την μελλοντική τους ζωή.

Διάρκεια: 2 σχολικές ώρες

1η ώρα

Μοιράζετε τα ερωτηματολόγια και αφήνετε στους μαθητές και στις μαθήτριες αρκετό χρόνο να τα συμπληρώσουν (15 λεπτά το λιγότερο). Στο υπόλοιπο της σχολικής ώρας γίνεται ανάγνωση όλων των γραπτών και των πιθανών σεναρίων κατάληξης της ιστορίας.

2η ώρα

Με τα ερεθίσματα από το φύλλο εργασίας που προηγήθηκε και με το πρόσθετο υλικό που θα δώσετε τη 2η ώρα στα παιδιά γίνεται συζήτηση γύρω από τις εξής θεματικές προκειμένου να διευρυνθούν οι απόψεις των μαθητών και μαθητριών.

1) Πότε αρχίζουν τα αγόρια και τα κορίτσια να βγαίνουν «ραντεβού»;

2) Μπορεί ένα κορίτσι να ζητήσει από ένα αγόρι να βγουν;

3) Πότε και γιατί παντρεύονται δύο άνθρωποι;

4) Λειτουργούν με διαφορετικό τρόπο η Ελένη και ο Αλέξανδρος προκειμένου να αποφασίσουν πώς θα ενεργήσουν ώστε να λύσουν το πρόβλημα που προκύπτει;

5) Πού δίνει βάρος ο καθένας τους;

6) Αντιδρούν διαφορετικά οι γονείς της Ελένης από τους γονείς του Αλέξανδρου;

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 9

Ερωτικές σχέσεις και διλήμματα

Μια φοιτήτρια 20 ετών η Ελένη, δευτεροετής στο Χημικό, έχει δεσμό με τον Αλέξανδρο, 22 ετών, τελειόφοιτο της ίδιας σχολής. Η Ελένη διαπιστώνει πως είναι έγκυος.

1) Να περιγράψετε την αντίδραση:

Α) της Ελένης

Β) του Αλέξανδρου

Γ) των γονιών της Ελένης

Δ) των γονιών του Αλέξανδρου

2) Φανταστείτε ποια θα είναι η εξέλιξη των γεγονότων.

3) Να προσπαθήσετε να απεικονίσετε την Ελένη και τον Αλέξανδρο αντίστοιχα σε 10 χρόνια από τώρα.

2. ΦΥΛΟ, ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ ΚΑΙ ΙΔΙΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ

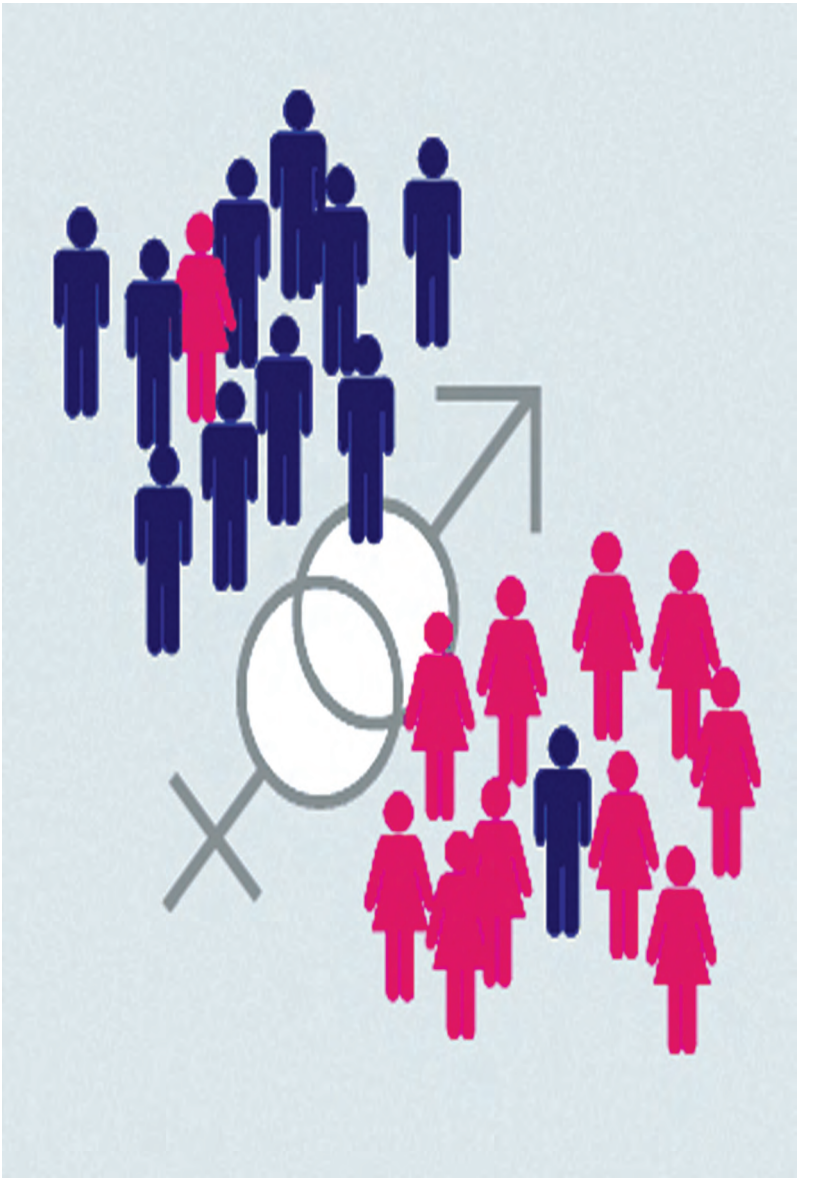

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Σήμερα γίνεται πολύς λόγος για την «έννοια της ιδιότητας του πολίτη» και τη σύνδεση της κατάκτησης της ιδιότητας αυτής με την εκπαιδευτική διαδικασία, με στόχο την κοινωνικοποίηση των νέων πολιτών – μαθητών και μαθητριών με τρόπο που να τους επιτρέπει να ζουν και να ενεργούν στα πλαίσια μιας δημοκρατικής κοινωνίας. Η έννοια της «ιδιότητας του πολίτη», όμως, δημιουργεί κάποιες δυσκολίες στον προσδιορισμό της, καθώς αυτό γίνεται κάθε φορά σε σχέση με το ευρύτερο πολιτικό και κοινωνικό πλαίσιο της κάθε εποχής. Στην αρχαία Ελλάδα η έννοια του πολίτη ήταν απόλυτα συνυφασμένη με το ανδρικό φύλο, η πολιτική αρετή της γυναίκας την εποχή του Περικλή π.χ. ήταν να είναι σιωπηλή και αθόρυβη. Αλλά και στη σύγχρονη φιλοσοφία η ιδιότητα του πολίτη τοποθετείται στη δημόσια σφαίρα και κατ' επέκταση συνδέεται μόνο με το ανδρικό φύλο, αφού ο ιδιωτικός χώρος της οικογένειας συνδέεται με το γυναικείο φύλο (Δεληγιάννη, 1998:9,18, 21). Σήμερα που οι γυναίκες επέτυχαν και να εκπαιδεύονται και να εργάζονται ισότιμα με τους άνδρες, αλλά και να μπορούν να έχουν πλήρη συμμετοχή στη δημόσια ζωή, είναι ανάγκη να διευρυνθεί και η αγωγή του πολίτη, προκειμένου να συμπεριληφθεί η νέα διάσταση της δημοκρατικής εκπαίδευσης, δηλαδή να συμπεριλαμβάνει και χαρακτηριστικά της γυναικείας δεοντολογίας - ενδιαφέροντος, όπως τη φροντίδα, τη μητρότητα κ.α. (Δεληγιάννη, 1998:26 – 31, 188).

Επομένως, η έννοια της ιδιότητας και της αγωγής του πολίτη είναι ανάγκη να επαναπροσδιοριστεί, να διευρυνθεί προκειμένου να εντάξει και την ισότητα των φύλων ως σημαντικού παράγοντα της δημοκρατικής εκπαίδευσης. Επιπλέον, να επαναπροσδιοριστούν οι στόχοι και οι πρακτικές της προκειμένου να συμπεριληφθεί και η ιδιωτική σφαίρα στην εκπαίδευση για την ιδιότητα του πολίτη (Δεληγιάννη, 1998: 76). Η μελλοντική έρευνα θα καταδείξει σε ποιο βαθμό προσεγγίζονται τα θέματα αυτά στα νέα σχολικά εγχειρίδια.

Η φεμινιστική θεωρία για την αγωγή του πολίτη στηρίζεται στην άποψη ότι το σχολείο αποτελεί ένα μικροπολιτικό οργανισμό και εξετάζει τον τρόπο με τον οποίο μαθητές και μαθήτριες και διδακτικό προσωπικό οργανώνουν τη μάθηση και τη ζωή στο σχολείο. Οι ίσες ευκαιρίες και για τα δύο φύλα στο σχολείο προϋποθέτουν να βλέπουμε τον κάθε μαθητή, μαθήτρια και εκπαιδευτικό ως πολίτη του σχολείου με ίσα δικαιώματα στην έκφραση, στην ψήφο, στην αντιπροσώπευση και στην ενεργό συμμετοχή.

Η φεμινιστική προσέγγιση για την ιδιότητα του πολίτη ασκεί κριτική για το μοντέλο της απλής «αντιπροσώπευσης» στην πολιτική συμμετοχή στο σχολείο. Θεωρεί σημαντικό οι γυναίκες να αναλαμβάνουν θέσεις διοίκησης στο σχολείο γιατί με αυτό τον τρόπο αμφισβητούν τη θέση της ανδρικής κυριαρχίας ενώ, παράλληλα, προωθούν την άποψη για την ικανότητα των γυναικών να αναλαμβάνουν θέσεις που σχετίζονται με τη λήψη αποφάσεων (Davies, 2001: 282 - 283).

Σύμφωνα με τη διεθνή βιβλιογραφία, η πορεία του να γίνεις από μαθητής και μαθήτρια πολίτης, είναι μια διαδικασία δυναμική και περίπλοκη. Η εκπαίδευση προετοιμάζει τα παιδιά για να αναλάβουν ρόλους ως μελλοντικοί πολίτες, η έμφαση δηλαδή

δίνεται στην έννοια της κατασκευής του μελλοντικού πολίτη. Ιστορικά το σχολείο έχει ως ρόλο να αμφισβητεί κοινωνικές διαφορές, είναι ένα μέσο για την κατάκτηση της ανεξαρτησίας και για την προώθηση της κοινωνικής αλλαγής. Η πορεία στην εκπαιδευτική διαδικασία όμως διαφοροποιείται για τα αγόρια και τα κορίτσια. Τα αγόρια εφοδιάζονται με περισσότερο φυσικό και συναισθηματικό χώρο από ό,τι τα κορίτσια για να το επιτύχουν. Στο σχολείο τα αγόρια και τα κορίτσια κατέχουν κάποιες θέσεις / ρόλους που θεωρητικά ταιριάζουν με το φύλο τους και έτσι εξασκούνται σε αυτές τις θέσεις / ρόλους.

Αποκλείοντας το ένα φύλο από αυτές τις θέσεις/ρόλους μέσα στο σχολείο ή στην πολιτική τους αγωγή, συνεπάγεται και αποκλεισμός από αυτές τις θέσεις/ρόλους στην ενήλικη ζωή τους. Επομένως, για να κατακτήσουν και οι γυναίκες την ισότητα στην πολιτική τους ιδιότητα, πρέπει να αποκτήσουν ίσα δικαιώματα ως πολίτες σε όλους τους τομείς δράσης της ιδιωτικής ή δημόσιας σφαίρας, και όχι να αντιμετωπίζονται ως μειονότητες, που έχουν συγκεκριμένη θέση στην πολιτική (Gordon, Holland, Lahelma, 2001: 188 - 199).

Είναι σημαντικό επομένως, ένα Αναλυτικό Πρόγραμμα να είναι ευαισθητοποιημένο σε σχέση με το φύλο όχι μόνο γιατί εμπεριέχει και τα γυναικεία θέματα, ως θέματα προς εξέταση αλλά γιατί εμπεριέχει ζωτικά στοιχεία της πολιτικής ικανότητας, για να μπορούν να αμφισβητηθούν οι σχέσεις φύλου και τάξης. Οι πολιτικές ικανότητες των γυναικών είναι χρήσιμες για τη δημοκρατική κοινωνία προκειμένου να αναπτυχθεί μια πιο πολιτική κοινωνία (Davies, 2001: 293 - 294).

Καταληκτικά η έννοια της ιδιότητας του πολίτη εγείρει πολλά κριτικά ερωτήματα σε σχέση με την εκπαιδευτική θεωρία και έρευνα. Με ποιο τρόπο οι πολίτες κατασκευάζονται στο σχολείο; Με ποιο τρόπο οι φανερές και οι κρυφές οπτικές της εκπαιδευτικής διαδικασίας επηρεάζουν το παιδί ως «μαθητευόμενο πολίτη» και ως μελλοντικό «εργαζόμενο και ενεργό πολίτη»; Ποιο ρόλο παίζει το φύλο στη δημιουργία τέτοιων «πολιτικών ταυτοτήτων»; Τι ενδεχόμενα υπάρχουν στην εκπαιδευτική διαδικασία σήμερα για την ανάπτυξη ανεξάρτητου πολιτικού πνεύματος, χωρίς διχοτομίες και περιορισμούς; (Arnot, 2001: 12 - 13).

2.1. ΕΝΝΟΙΑ ΙΔΙΟΤΗΤΑΣ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ

ΟΔΗΓΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ

Στόχος της άσκησης είναι να κατανοήσουν οι μαθητές και οι μαθήτριες ότι η έννοια του πολίτη δεν είναι μόνο να έχεις δικαιώματα και υποχρεώσεις στο πλαίσιο μιας δημοκρατικής και ευνομούμενης κοινωνίας. Είναι κάτι παραπάνω από αυτό, είναι το ιδανικό της ίσης και ενεργούς συμμετοχής στα κοινά, είναι η αναγνώριση της ισότητας σε όλα τα μέλη της κοινωνίας και του δικαιώματός τους να συμμετέχουν στην πολιτική εξέλιξη. Η αναγνώριση της ισότητας θα πρέπει να μην είναι μόνο θεωρητική, δηλαδή να περιορίζεται σε ισότητα απέναντι στο νόμο αλλά να προεκτείνεται και να είναι παρούσα και στην καθημερινή πρακτική, δραστηριότητα σε όλους τους τομείς της ζωής μας. Να κατανοήσουν ότι η ιδιότητα του πολίτη εκφράζει και την ταυτότητα και την προσωπική έκφραση όλων όσων συμμετέχουν στην πολιτική διαδικασία, επομένως κάθε «ομάδα» μπορεί να βιώνει και να εκφράζει διαφορετικά αυτήν την έννοια είτε και να διεκδικεί διαφορετικά δικαιώματα. Σχετικά με την ισότητα των δύο φύλων και την έννοια του πολίτη στόχος είναι να μπορέσουν να αντιληφθούν οι μαθητές και οι μαθήτριες τα εμπόδια που αντιμετωπίζουν οι γυναίκες στην προσπάθειά τους για την ενεργότερη συμμετοχή τους στην πολιτική και στην πολιτική τους αγωγή. Να προβληματιστούν, τέλος, για το αν θέματα όπως η μητρότητα, η φροντίδα και γενικότερα θέματα που αφορούν την οικογενειακή ζωή (ιδιωτική σφαίρα επιρροής, δράσης των γυναικών) μπορούν να αποτελέσουν στόχους της αγωγής του πολίτη και το αν γυναικεία χαρακτηριστικά μπορούν να αποτελέσουν στοιχεία που χαρακτηρίζουν τον «καλό πολίτη» σήμερα (για παράδειγμα η ευαισθησία, η φροντίδα κ.α.).

Δώστε στους μαθητές και τις μαθήτριες το παρακάτω φύλλο εργασίας. Αφού το συμπληρώσουν καταγράψτε στον πίνακα τις απαντήσεις τους. Προσέξτε τις απαντήσεις που έδωσαν αγόρια και κορίτσια και σημειώστε τυχόν διαφοροποιήσεις.

Στο τέλος εξηγήστε στους μαθητές και στις μαθήτριές σας την έννοια της ιδιότητας του πολίτη, όπως περιγράφετε στο στόχο της άσκησης. Ρωτήστε τους αν μετά από τη διαδικασία έχουν να προσθέσουν στοιχεία στο φύλλο εργασίας τους.

Διάρκεια άσκησης 2 διδακτικές ώρες.

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 10

Ιδιότητα του πολίτη

Φύλο μαθητή ή μαθήτριας: ……..

Α: Πώς χρησιμοποιείται η έννοια του πολίτη;

- Όταν λέμε «πολίτης» τι εννοούμε; Γράψτε τα στοιχεία που σας έρχονται συνειρμικά στο μυαλό.
- Αφού καταγράψετε τα στοιχεία δημιουργήστε κατηγορίες με βάση τα παρακάτω κριτήρια:

Αν ταιριάζουν σε άνδρες ή γυναίκες.

Ποια από αυτά ανήκουν στη δημόσια ζωή και ποια στην ιδιωτική σφαίρα.

- Σκεφτείτε και αναφέρετε κάποια στοιχεία που μπορούν να προστεθούν στις παραπάνω κατηγορίες.

Β: Ποιος είναι ο καλός και η καλή πολίτης;

- Γράψτε συνειρμικά επίθετα ή ουσιαστικά που χαρακτηρίζουν κατά τη γνώμη σας τον καλό και την καλή πολίτη.
- Ποια είναι τα δικαιώματα που έχει ένας και μία πολίτης;
- Ποιες είναι οι υποχρεώσεις του/της;
- Σε ποια στοιχεία του καλού και της καλή πολίτη δίνουν έμφαση τα αγόρια και σε ποια τα κορίτσια; Υπάρχουν διαφοροποιήσεις;

Γ: Αγωγή του πολίτη

- Από ποιες πηγές έχετε την πληροφόρηση / την εκπαίδευση για την έννοια του πολίτη;
- Θεωρείτε αποτελεσματικό τον τρόπο με τον οποίο γίνεται η αγωγή του πολίτη; Αν «όχι» εξηγήστε τους λόγους που θεωρείτε ότι χρειάζεται βελτίωση;

Ποια χαρακτηριστικά της κοινωνικής ζωής μπορούν να προστεθούν στην αποτελεσματικότερη αγωγή του πολίτη.

ΟΔΗΓΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ

Στόχος είναι να διερευνηθούν οι φανερές και λανθάνουσες στάσεις που έχουν οι μαθητές και οι μαθήτριες για την έννοια του πολίτη.

Χωρίστε τους μαθητές και τις μαθήτριες σε δύο ομάδες.

Ζητήστε να απαντήσουν στις εξής ερωτήσεις:

1η ομάδα: Ποια είναι η εικόνα του ιδανικού άνδρα - πολίτη;

2η ομάδα: Ποια είναι η εικόνα της ιδανικής γυναίκας – πολίτη;

(Συμπεριφορές που πρέπει να έχουν, χαρακτηριστικά, ιδέες – απόψεις κ.α.)

Αφού γίνει η καταγραφή από τις ομάδες να γίνει σύγκριση των αποτελεσμάτων.

Στη συνέχεια να συζητήσετε με βάση τα παρακάτω ερωτήματα:

- Ομοιότητες και διαφορές μεταξύ των γραπτών των δύο ομάδων.
- Το σχολείο ενδυναμώνει ή όχι τις πολιτικές συμπεριφορές, απόψεις, στάσεις;
- Η ενδυνάμωση ή όχι σχετίζεται με τα στερεότυπα φύλου που υπάρχουν για την πολιτική συμμετοχή;
- Ποια είναι αυτά τα στερεότυπα;
- Υπάρχουν τέτοια στερεότυπα στο σχολείο;
- Πώς μπορούν να ξεπεραστούν;
- Τι συμπεράσματα προκύπτουν από τη συζήτηση;

Διάρκεια: 2 διδακτικές ώρες

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 11

Ο ιδανικός και η ιδανική πολίτης

1η ομάδα: Ποια είναι η εικόνα του ιδανικού άνδρα - πολίτη;

. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .

2η ομάδα: Ποια είναι η εικόνα της ιδανικής γυναίκας – πολίτη;

. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .

2.2. ΤΙ ΣΗΜΑΙΝΕΙ ΝΑ ΕΙΣΑΙ ΠΟΛΙΤΗΣ

ΟΔΗΓΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ

Οι έννοιες της ιδιότητας του πολίτη, της ισότητας και της δημοκρατίας αναφέρονται στο δημόσιο χώρο. Οι σύγχρονες τάσεις για την ισότητα των φύλων δίνουν έμφαση στην έννοια της ελευθερίας, της δημοκρατίας, και στη σύνδεσή τους με την ιδιωτική ζωή και την οικογένεια (Δεληγιάννη, 1998: 81).

Στόχος της άσκησης είναι να κατανοήσουν οι μαθητές και οι μαθήτριες ότι τα χαρακτηριστικά του και της πολίτη υπάρχουν και πέρα από τη δημόσια σφαίρα. Επίσης ότι οι προσωπικές ελευθερίες των γυναικών όπως η ελευθερία στις αποφάσεις, η ελευθερία της διάθεσης του σώματος, η απαλλαγή από τη βία, δεν είναι πάντα αυτονόητα στην ιδιωτική ζωή.

Βλέπε και σχετικές ασκήσεις από άλλες ενότητες

3η ενότητα «Βία στην οικογένεια»: στόχος να αναδειχθεί ότι η ελευθερία και η απαλλαγή από τη βία είναι έννοιες που εμπεριέχονται στην έννοια της ιδιότητας του πολίτη όχι μόνο στις εκφάνσεις της δημόσιας ζωής αλλά και μέσα στην οικογένεια.

Ενότητα 4η «Γυναίκες – πρόσφυγες, γυναίκες – μειονότητες, γυναίκες στο περιθώριο»: με στόχο να αναδειχθεί το πρόβλημα της αυτοδιάθεσης του σώματος και των ελεύθερων αποφάσεων των γυναικών.

2.3. ΑΝΔΡΕΣ ΚΑΙ ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΣΤΗ ΛΗΨΗ ΑΠΟΦΑΣΕΩΝ

Σκοπός της άσκησης είναι να προβληματιστούν οι μαθητές και οι μαθήτριες σχετικά με τη δυνατότητα των γυναικών να συμμετέχουν στα κέντρα λήψης αποφάσεων και να ενημερωθούν για τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι γυναίκες στην προσπάθειά τους αυτή. Να κατανοήσουν ότι οι άνδρες λόγω των κυρίαρχων αντιλήψεων μπορούν να έχουν ευκολότερη πρόσβαση, παρουσία και πρόοδο στα κέντρα λήψης αποφάσεων καθώς και μεγαλύτερη επιρροή σε αυτά.

Επίσης στόχος είναι να ερμηνεύσουν οι μαθητές και οι μαθήτριες γιατί αμφισβητείται η ικανότητα των γυναικών να επιλύουν πολιτικά προβλήματα τη στιγμή που η ενασχόλησή τους με προβλήματα πιο «καθημερινά» και «ιδιωτικά» καταδεικνύει ακριβώς το αντίθετο. Να βρεθούν οι λόγοι για τους οποίους γίνεται αυτή η διάκριση μεταξύ δημόσιου και ιδιωτικού χώρου.

ΟΔΗΓΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ

Μοιράστε φωτοτυπίες από το συμπληρωματικό υλικό που υπάρχει μετά το 13ο φύλλο εργασίας (στη διευρυμένη έκδοση του τεύχους που θα βρείτε στο CD ROM και στην ιστοσελίδα)

Στη συνέχεια ζητήστε από τους μαθητές και τις μαθήτριες να σχολιάσουν:

✓ Την παρουσία των γυναικών στα όργανα αποφάσεων.

✓ Τις θέσεις που καταλαμβάνουν οι γυναίκες. Επίσης να τις συγκρίνουν με εκείνες των ανδρών.

Τέλος, μοιράστε το φύλλο εργασίας 12 για να απαντήσουν οι μαθητές και οι μαθήτριες στις ερωτήσεις. Ακολουθεί συζήτηση.

Διάρκεια: 2 διδακτικές ώρες.

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 12

Γυναίκες στα κέντρα λήψης αποφάσεων

Α) Προσπαθήστε να αιτιολογήσετε τη μειωμένη παρουσία των γυναικών στο Ελληνικό Κοινοβούλιο:

Β) Η ποσόστωση που με νόμο έχει κατοχυρωθεί για τις εκλογές της Τοπικής Αυτοδιοίκησης θεωρείτε ότι είναι καλό να επεκταθεί και στις βουλευτικές εκλογές; Θα είναι αποτελεσματικό το μέτρο αυτό για την αύξηση του αριθμού των γυναικών βουλευτών;

Γ) Τι ισχύει από τα παρακάτω; Αιτιολογήστε την απάντησή σας.

- Οι γυναίκες δεν έχουν τις ίδιες ευκαιρίες με τους άνδρες να αναδειχθούν στην πολιτική.
- Οι γυναίκες δεν ενδιαφέρονται για την πολιτική.
- Οι γυναίκες δεν έχουν τις ικανότητες που απαιτούνται για ενασχόληση με την πολιτική.

Δ) Υπάρχουν διαφοροποιήσεις της συμμετοχής των γυναικών ανάμεσα στο Ευρωπαϊκό και στο Ελληνικό Κοινοβούλιο;

Ε) Στο Υπουργικό Συμβούλιο παρατηρήστε το ποσοστό των γυναικών Υπουργών και Υφυπουργών και συγκρίνετέ το με εκείνο των ανδρών. Σε ποια Υπουργεία έχουν πρωταγωνιστικές θέσεις οι γυναίκες; Τι παρατηρείτε; Πού αποδίδετε την μειωμένη παρουσία των γυναικών στο Υπουργικό Συμβούλιο και το διορισμό τους σε συγκεκριμένα Υπουργεία (π.χ. Πολιτισμού).

ΣΤ) Σε ποια πολιτικά και κοινωνικά θέματα έχουν ενεργότερη και μεγαλύτερη συμμετοχή οι γυναίκες;

ΟΔΗΓΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ (ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 13)

Στόχος της άσκησης είναι να κατανοήσουν οι μαθητές και οι μαθήτριες ότι η γυναικεία παρουσία στην πολιτική ζωή και ιστορία είναι μικρή. Ακόμα να εξηγήσουν γιατί παρόλο που σήμερα υπάρχει γυναικεία παρουσία και δραστηριότητα στον πολιτικό στίβο, αυτή δεν είναι τόσο γνωστή και διαδεδομένη στο κοινό.

Το φύλλο εργασίας που ακολουθεί είναι ένα «παιχνίδι ρόλων».

Αφού εξηγήσετε στους μαθητές και τις μαθήτριες το σκοπό της άσκησης μοιράστε τους ρόλους. Αναπαραστήσετε το σενάριο κι ενθαρρύνετε τους μαθητές και τις μαθήτριες να εκφράσουν πώς θα αντιδρούσαν σε μια τέτοια ενδεχόμενη απάντηση του καθηγητή και της καθηγήτριας τους και να κρατήσουν σημειώσεις πάνω στο φύλλο εργασίας των σχολίων που θα γίνουν στην τάξη.

Δώστε στη συνέχεια πληροφορίες για την παρουσία γυναικών στην πολιτική σκηνή (Υπουργός Παιδείας, πρωθυπουργοί χωρών, γυναίκες βουλευτές κ.α.).

Διάρκεια: 1 διδακτική ώρα

ΟΔΗΓΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ (ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 14)

Σκοπός της άσκησης είναι να ξεπεραστεί η αντίληψη ότι οι άνδρες είναι πιο αποφασιστικοί και πιο αποτελεσματικοί στο να παίρνουν σημαντικές πολιτικές αποφάσεις, καθώς και να αμφισβητηθεί η στερεοτυπική αντίληψη πως οι γυναίκες είναι πιο ευαίσθητες και πιο διστακτικές στο να πάρουν κάποιες αποφάσεις. Παράλληλα να καταδείξουν οι μαθητές και οι μαθήτριες στην περίπτωση που υπάρχει διαφοροποίηση στον τρόπο λήψης αποφάσεων μεταξύ ανδρών και γυναικών, πού αυτή εντοπίζεται.

Χωρίστε τους μαθητές και τις μαθήτριες σε ομάδες αμιγείς ως προς το φύλο.

Μοιράστε στις ομάδες ένα από τα δύο ή και τα δύο σενάρια που ακολουθούν.

Ζητήστε να απαντήσουν καταγράφοντας όλες τις παραμέτρους (π.χ. οικονομικές, κοινωνικές, προσωπικές, ψυχολογικές) που θα λάβουν υπόψη τους προκειμένου να αποφασίσουν.

Στο τέλος καταγράψτε στον πίνακα τις αποφάσεις των ομάδων που αποτελούνται από αγόρια και των ομάδων που αποτελούνται από κορίτσια.

Συζητήστε αν διαφέρουν οι παράμετροι που επηρεάζουν τα αγόρια και τα κορίτσια στις αποφάσεις τους. Προσπαθήστε να αιτιολογήσετε όποιες διαφορές προκύψουν.

Διάρκεια: 20 λεπτά για το γράψιμο

25 λεπτά για τη συζήτηση

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 13

Γυναίκα πολιτικός: αυτή η άγνωστη

(Παιχνίδι ρόλων)

Σενάριο:

Ο εκπαιδευτικός ή η εκπαιδευτικός της τάξης αναφέρει επιτεύγματα ανδρών πολιτικών τόσο μέσα στην ιστορία όσο και στη σύγχρονη πολιτική σκηνή σε παγκόσμιο επίπεδο.

Κάποια στιγμή μια μαθήτρια ρωτάει:

- Μα γιατί μιλάμε μόνο για πολιτικά επιτεύγματα ανδρών; Δεν υπάρχουν ανάλογα παραδείγματα από την ιστορία ή σύγχρονα με γυναίκες πρωταγωνίστριες;

Ο εκπαιδευτικός ή η εκπαιδευτικός απαντά:

- Αυτή τη στιγμή δεν μπορώ να σκεφτώ γυναίκες πολιτικούς που να έπαιξαν σπουδαίο ρόλο στην πολιτική ιστορία…

Αντιδράσεις μαθητών και μαθητριών

Σημειώσεις

. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 14

Ανδρικές και γυναικείες αποφάσεις

ΣΕΝΑΡΙΟ 1

Η ΑΠΟΦΑΣΗ:

Είστε Υπουργός Οικονομίας και ετοιμάζεστε να καταθέσετε τον οικονομικό προϋπολογισμό του έτους. Θέλετε να αξιοποιήσετε ένα αξιόλογο ποσό σε κάποιο τομέα και πρέπει να αποφασίσετε ποιος θα είναι αυτός.

Θα το διαθέσετε για:

- Στρατιωτικούς εξοπλισμούς
- Σχολικά κτίρια
- Αυξήσεις σε μισθούς ή συντάξεις
- Νοσοκομειακό εξοπλισμό
- Εκσυγχρονισμό των δημόσιων υπηρεσιών με νέες τεχνολογίες
- Άλλο

Αποφασίστε ποιον τομέα θα διαλέξετε. Αιτιολογήστε την απάντησή σας

. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 14

Ανδρικές και γυναικείες αποφάσεις

ΣΕΝΑΡΙΟ 2

ΤΟ ΔΙΛΗΜΜΑ:

Είστε βουλευτής ή βουλευτίνα του κυβερνώντος κόμματος και διαφωνείτε με την απόφαση της κυβέρνησης για την εισαγωγή μεταλλαγμένων τροφών. Με ποιο τρόπο εκφράζετε την διαφωνία σας; Προσπαθείτε να χρησιμοποιήσετε την επιρροή σας στους συναδέλφου σας προκειμένου να εκφράσετε την διαφωνία σας; Πώς λειτουργεί ηθικά και πώς επηρεάζει την απόφαση σας το δίλημμα του «καλού του κόμματος» και του «κοινωνικού καλού»;

2.4.ΦΥΛΟ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

ΟΔΗΓΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ

Στόχος της άσκησης αυτής είναι να προβληματιστούν οι μαθητές και οι μαθήτριες για το αν η πολιτική έχει φύλο.

Γυναίκες και πολιτική, ήταν δύο έννοιες ιστορικά ασύμβατες, αφού η πρώτη παρέπεμπε στον «ιδιωτικό χώρο», στις οικογενειακές και προσωπικές σχέσεις ενώ η δεύτερη αποτελούσε έκφραση του συλλογικού και του δημόσιου, πεδίο δράσης καθαρά ανδρικό.

Στο πρώτο, λοιπόν, σκέλος της άσκησης στόχος είναι οι μαθητές και οι μαθήτριες να αναρωτηθούν αν οι γυναίκες αντιμετωπίζουν και σήμερα εμπόδια στην πολιτική τους συμμετοχή.

Στη συνέχεια πρέπει οι μαθητές και οι μαθήτριες να συσχετίσουν τις έννοιες «γυναίκες και πολιτική» και να κατανοήσουν τους μύθους και τα στερεότυπα που καθιστούν τη σχέση αυτή ασύμβατη.

(Βοηθητικά μπορεί να χρησιμοποιηθεί το βιβλίο: Παντελίδου – Μαλούτα, Μ.(1992): Γυναίκες και πολιτική, Gutenberg, Αθήνα).

Εξηγείστε στους μαθητές και τις μαθήτριες το στόχο της άσκησης.

Στη δεύτερη άσκηση βοηθήστε τους μαθητές και τις μαθήτριες να ξεκαθαρίσουν τους μύθους και την πραγματικότητα.

Διάρκεια: 2 διδακτικές ώρες

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 15

Πολιτικό «σενάριο»

Διαβάστε το παρακάτω σενάριο:

Ο Κώστας και ο Δημήτρης μιλούν για τη διεθνή πολιτική.

Ο Κώστας σχολιάζει την εκλογή του προέδρου D.B. και τη συγκρίνει με την προεδρία του K.T.

- Ο πρόεδρος D.B. δεν μπορεί να εκφραστεί χωρίς να κάνει λάθη, και ίσως για το λόγο αυτό να μείνει στην ιστορία ως ο πρόεδρος με τα περισσότερα σαρδάμ και τις οικονομικές ατασθαλίες. Αλλά και ο K.T. θα μείνει στην ιστορία για τις συνεχείς και ανεκπλήρωτες υποσχέσεις.

Ο Δημήτρης προτείνει:

- Ίσως τελικά να έπρεπε να έχει εκλεγεί η γυναίκα υποψήφια P.H. Δείχνει περισσότερο έξυπνη και από τους δύο. Έχει πολιτική άποψη για όλα τα θέματα. Ίσως γλιτώναμε και από τους πολέμους αν είχε εκλεγεί. Φαντάζομαι δεν θα είχε την αγωνία να αποδείξει «πόσο άνδρας» είναι για να επιβάλλει την πολιτική της!

Και ο Κώστας απαντά:

- Θα αστειεύεσαι βέβαια! Οι γυναίκες είναι πολύ συναισθηματικές και επιπόλαιες για αυτού του είδους την εργασία! Μπορείς να μου πεις τι θα γίνεται κάθε φορά που θα είναι στις «δύσκολες μέρες της»; Θα σταματά για τέσσερις μέρες τη διακυβέρνηση του κράτους; Ή μήπως θα ρίχνει βόμβες για να εκτονώσει τα νεύρα της;

Απαντήστε στις παρακάτω ερωτήσεις:

• Εντοπίζετε σεξιστικά στερεότυπα στο παραπάνω σενάριο; Αν ναι ποια είναι αυτά;

. . . . . .

• Συμφωνείτε με την άποψη που διατυπώνεται «ότι οι γυναίκες είναι πολύ συναισθηματικές για την πολιτική». Να δικαιολογήσετε την απάντησή σας.

. . . . . .

• Αναφέρετε τα χαρακτηριστικά που νομίζετε ότι πρέπει να διαθέτει ένας ή μια πολιτικός (σωματικά, πνευματικά, ψυχολογικά).

. . . . . .

. . . . . .

• Πώς εξηγείτε το γεγονός ότι στην ελληνική βουλή η παρουσία των γυναικών είναι μικρή σε σχέση με εκείνη των ανδρών;

. . . . . .

. . . . . .

• Μια γυναίκα μπορεί να διαθέτει τα χαρακτηριστικά που θεωρείτε απαραίτητα για να κατέχει το πρωθυπουργικό αξίωμα;

. . . . . .

• Πώς θα νιώθατε αν το πρωθυπουργικό αξίωμα στην Ελλάδα το κατείχε γυναίκα;

. . . . . .

. . . . . .

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 16

Μύθοι και πραγματικότητα

Ακολουθούν κάποιες προτάσεις για τη σχέση των γυναικών με την πολιτική. Διαλέξτε ποιες από αυτές αποτελούν μύθο και ποιες πραγματικότητα. Δικαιολογήστε τις απαντήσεις σας στη συζήτηση που θα ακολουθήσει.

Πολιτική:

- Η πολιτική είναι μόνο ανδρική υπόθεση, γιατί μπορούν να την καταλάβουν και να συμμετέχουν ενεργά σ' αυτήν.
- Η πολιτική είναι δυσνόητη για τις γυναίκες και δεν μπορούν να την κατανοήσουν.
- Οι γυναίκες πρέπει να ψηφίζουν ότι και οι άνδρες τους.

Πολιτικό ενδιαφέρον:

- Οι άνδρες δείχνουν μεγαλύτερο ενδιαφέρον για την πολιτική, ενημερώνονται και συμμετέχουν ενεργότερα από τις γυναίκες στην πολιτική διαδικασία.
- Ηλικιακά οι γυναίκες καθυστερούν να αποκτήσουν πολιτική συνείδηση.
- Οι γυναίκες με υψηλό μορφωτικό επίπεδο εμπλέκονται σε πολιτικές συζητήσεις με φίλους ή στην οικογένεια συχνότερα, αλλά πάντα λιγότερο σε σχέση με τους άνδρες.
- Η συμμετοχή των ανδρών και των γυναικών στις προεκλογικές πολιτικές συγκεντρώσεις είναι η ίδια.
- Οι άνδρες εκφράζουν συχνότερα την πολιτική τους ιδεολογία.
- Οι γυναίκες συμμετέχουν σε πολιτικές παρατάξεις.

Τρόπος αντιμετώπισης της πολιτικής από τα δυο φύλα:

- Οι άνδρες πολιτικοί αντιμετωπίζουν την πολιτική ως επάγγελμα / ως καριέρα και επιθυμούν να αναδειχθούν οικονομικά και κοινωνικά μέσω αυτής.
- Οι γυναίκες πολιτικοί αντιμετωπίζουν την πολιτική με συναισθηματισμό και στόχος τους είναι να προσφέρουν στο κοινωνικό σύνολο, για να κάνουν έναν «καλύτερο κόσμο» για τα παιδιά τους.
- Ο μόνος τρόπος να πάρει μια γυναίκα σημαντική θέση στην πολιτική είναι να είναι σύζυγος κάποιου σημαντικού πολιτικού άνδρα.

ΟΔΗΓΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ

Παρατηρείται το φαινόμενο να αμφισβητείται η γυναικεία υπόσταση όσων γυναικών ασχολούνται ενεργά με την πολιτική. Πολλές φορές κατηγορούνται ότι υιοθετούν ανδρικά χαρακτηριστικά προκειμένου να πείσουν για τις πολιτικές τους ικανότητες και τη σοβαρότητα με την οποία αντιμετωπίζουν τα πολιτικά θέματα.

Σκοπός της άσκησης είναι να παρατηρήσουν οι μαθητές και οι μαθήτριες από το προεκλογικό υλικό των υποψηφίων βουλευτών (τα σύντομα βιογραφικά τους σημειώματα) τον τρόπο προβολής του κάθε υποψηφίου και της κάθε υποψήφιας και ποια από τα χαρακτηριστικά του προβάλλει καθένας και καθεμιά ως σημαντικά.

Ζητήστε από τους μαθητές και τις μαθήτριες να φέρουν προεκλογικά φυλλάδια ανδρών και γυναικών. Εναλλακτικά μπορούν να βρουν πληροφορίες και βιογραφικά πολιτικών στις προσωπικές τους σελίδες στο διαδίκτυο. Με βάση το υλικό που έχουν στα χέρια τους, μοιράστε τους το φύλλο εργασίας για να κρατήσουν τις σημειώσεις τους.

Στη συνέχεια συζητήστε με άξονα τις παρακάτω θεματικές:

- Θεωρείτε ότι μια γυναίκα που είναι παντρεμένη, με παιδιά μπορεί να ασχοληθεί με την πολιτική ενεργά και να είναι εξίσου καλή και αποδοτική όσο και ο άνδρας με την ίδια οικογενειακή κατάσταση;
- Είναι τελικά η οικογένεια για τις γυναίκες ασύμβατη με την πολιτική δράση;
- Η εξωτερική εμφάνιση και ο τρόπος που ντύνονται όσοι και όσες ασχολούνται ενεργά με την πολιτική πρέπει ή μπορεί να επηρεάζει και την πολιτική αντίληψη των πολιτών για τις ικανότητες και τη σοβαρότητα τους. (Π.χ. μια όμορφη, νεαρή μπορεί να εκφέρει πολιτικό λόγο ή είναι απλώς μια «διακοσμητική» παρουσία στη βουλή; Και πόση εμπιστοσύνη μπορεί να εμπνεύσει στους και στις πολίτες;)
- Ζητήστε από τους μαθητές και τις μαθήτριες να σας απαντήσουν με βάση τα προεκλογικά φυλλάδια ποιον ή ποια θα αποφάσιζαν να ψηφίσουν και γιατί. Να ιεραρχήσουν τα στοιχεία που επηρέασαν την απόφασή τους.

Διάρκεια: 2 διδακτικές ώρες και επιπλέον χρόνος για την αναζήτηση του υλικού.

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 17

Προεκλογικό υλικό

Αφού μελετήσετε τα βιογραφικά που επιλέξατε, κρατήστε σημειώσεις σε σχέση με τα εξής:

• Τις σπουδές τους.

. . . . . .
. . . . . .

• Την πολιτική δράση που παρουσιάζουν.

. . . . . .
. . . . . .

• Τις σημαντικές θέσεις που έχουν καταλάβει στο παρελθόν (σε υπουργεία, στην προεδρία τοπικών οργανώσεων κ.ά)

. . . . . .
. . . . . .

• Την οικογενειακή τους κατάσταση

. . . . . .
. . . . . .

• Τον τρόπο που είναι ντυμένοι και ντυμένες οι υποψήφιοι και οι υποψήφιες

. . . . . .
. . . . . .

• Τις περιφερειακές φωτογραφίες (αν υπάρχουν) και ποιες σκηνές της ζωής τους παρουσιάζουν (οικογενειακές φωτογραφίες, από επισκέψεις, συναντήσεις κ.α.)

. . . . . .
. . . . . .

ΟΔΗΓΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ

Στόχος είναι να σχολιαστεί η ιδιαιτερότητα των πολιτικών διεκδικήσεων των γυναικών και ο λόγος της καθιέρωσης της «Ημέρας της Γυναίκας». Να κατανοήσουν οι μαθητές και οι μαθήτριες ότι η «Ημέρα της γυναίκας» δεν είναι μια ημέρα που οι γυναίκες βγαίνουν μόνες τους και διασκεδάζουν και οι άνδρες για μια «μόνο» ημέρα κάνουν τις δουλειές του σπιτιού. Η καθιέρωσή της σχετίζεται με τις πολιτικές διεκδικήσεις των γυναικών, είναι λοιπόν μια ημέρα μνήμης.

Δώστε το φύλλο εργασίας και εξηγήστε στους μαθητές και τις μαθήτριες τι σημαίνει η Ημέρα της Γυναίκας.

Ερωτήματα γύρω από τα οποία θα κινηθεί η συζήτηση:

- Γιατί χρειάστηκε οι γυναίκες να κάνουν αγώνες για τη διεκδίκηση των δικαιωμάτων τους;
- Ποια από τα δικαιώματα έχουν κατοχυρωθεί (δικαίωμα ψήφου, εκλέγειν –εκλέγεσθαι, εργασίας, ίσης αμοιβής, εκπαίδευσης κ.α.).
- Χρειάζεται σήμερα να συζητάμε για θέματα ισότητας ή θεωρείτε πως το ζήτημα αυτό έχει επιλυθεί;

Αναθέστε στους μαθητές και τις μαθήτριες να βρουν υλικό για την Ημέρα της Γυναίκας (φωτογραφικό, αποκόμματα εφημερίδων) για τις γυναικείες διεκδικήσεις, χωρίστε το υλικό αυτό σε κατηγορίες και κάντε κολάζ.

(Στην ιστοσελίδα του προγράμματος υπάρχει πλούσιο υλικό για την Ημέρα της Γυναίκας).

Διάρκεια: 1 διδακτική ώρα

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 18

Ημέρα γυναίκας: 8 Μαρτίου

Ξέρεις ότι:

Το 1857 οι υφάντριες της Νέας Υόρκης διαδήλωσαν: για μείωση των ωρών εργασίας από 16 σε 12, για ίσα μεροκάματα με τους άνδρες και για ανθρώπινες συνθήκες δουλειάς και ζωής.

Το 1910 στην Κοπεγχάγη η Δεύτερη Διεθνής Διάσκεψη Σοσιαλιστριών καθιερώνει την ετήσια Ημέρα της Γυναίκας.

Το 1977 ο Ο.Η.Ε. στη Γενική του Συνέλευση καθιέρωσε την Ημέρα της Γυναίκας, ως Ημέρα για τα Δικαιώματα της Γυναίκας και τη Διεθνή Ειρήνη.

Κάθε μέρα είναι η μέρα της γυναίκας.

Μια φορά το χρόνο, όμως, την τιμούν!

Στις 8 Μαρτίου γιορτάζει η γυναίκα, η κόρη, η σύζυγος, η μάνα.

«Υπάρχει κάτι πιο όμορφο από την γυναίκα;» αναρωτιόμαστε και στις 8 Μαρτίου την τιμούμε με ξεχωριστό τρόπο. Οι γυναίκες στην Ελλάδα έχουν αποδείξει ότι ξέρουν να διεκδικούν αλλά και να διασκεδάζουν. Έγινε, πλέον, «παράδοση» την «Μέρα της Γυναίκας» γυναικείες συντροφιές να επιλεγούν τους δικούς τους τρόπους για έξοδο. Άλλωστε και η διασκέδαση είναι "γένους θηλυκού".

Πηγή: www.tee.gr/online/afieromata και http://www.internationalwomensday.com
www.neo.gr
www.forthnet.gr/templates

2.5 ΦΥΛΟ ΚΑΙ ΙΔΙΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ ΣΤΑ ΜΜΕ

ΟΔΗΓΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ

Εργασία με μορφή project

Στόχοι:
• Διερεύνηση της παρουσίας των γυναικών στα ΜΜΕ.
• Παρατήρηση του πολιτικού λόγου ανδρών και γυναικών, προσπάθεια να εντοπιστούν στερεοτυπικές αντιλήψεις στον τρόπο ομιλίας τους αλλά και παρουσίασής τους από τα ΜΜΕ.
• Εντοπισμός θεματικών για τις οποίες καλούνται οι άνδρες και οι γυναίκες πολιτικοί να εκφράσουν τις απόψεις τους. Υπάρχει διαφοροποίηση στα θέματα που επιλέγουν να απαντήσουν οι άνδρες και οι γυναίκες που πολιτεύονται (π.χ. θέματα που αφορούν την κοινωνία όπως παροχές, φιλανθρωπικές κινήσεις, την οικονομία, την εξωτερική πολιτική, τους στρατιωτικούς εξοπλισμούς κ.α)
• Σύγκριση των αποτελεσμάτων για άνδρες και γυναίκες προκειμένου να εξαχθούν συμπεράσματα για τον τρόπο της δημόσιας παρουσίασης πολιτικών απόψεων ανδρών και γυναικών και της δημόσιας εικόνας που παρουσιάζουν.

Εξηγήστε στους μαθητές και τις μαθήτριες το στόχο της άσκησης.

Μπορείτε να αναθέσετε την εργασία αυτή με τη μορφή εργασίας τριμήνου. Οι μαθητές και οι μαθήτριες θα αναζητήσουν υλικό με τη δική σας βοήθεια και υποστήριξη αρκετό καιρό και θα παρουσιάσουν τα αποτελέσματα σε δύο διδακτικές ώρες στο τέλος του τριμήνου. Μπορείτε να χωρίσετε τους μαθητές και τις μαθήτριες της τάξης σε ομάδες. Άλλες ομάδες θα ασχοληθούν με τον ηλεκτρονικό τύπο και άλλες με τον έντυπο.

Από το υλικό που θα παρουσιάσει η κάθε ομάδα θα προκύψουν θεματικές συζήτησης για τα δύο φύλα και την πολιτική τους παρουσίαση στα ΜΜΕ.

Αν δεν υπάρχει ο χρόνος για την υλοποίηση του project μπορείτε να επιλέξετε δύο άρθρα χωρίς να αναφέρετε το συντάκτη τους και να ζητήσετε από τους μαθητές και τις μαθήτριες να σας πουν αν είναι γυναίκας ή άνδρας.

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 19

Πολιτική παρουσίαση - παρουσία ανδρών και γυναικών στα ΜΜΕ

ΟΔΗΓΙΕΣ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΜΑΘΗΤΕΣ ΚΑΙ ΤΙΣ ΜΑΘΗΤΡΙΕΣ

Οι ομάδες που θα ασχοληθούν με τον ηλεκτρονικό τύπο θα αναζητήσουν, θα εντοπίσουν και θα παρουσιάσουν:

- Την παρουσία των γυναικών και ανδρών στα θέματα της επικαιρότητας της εποχής.

Σε ποια θέματα είναι εντονότερη η παρουσία ανδρών και σε ποια γυναικών;
Να συγκρίνουν:

- Τον πολιτικό τους λόγο και την πολιτική τους τοποθέτηση.
- Τον τρόπο που εκφράζουν την πολιτική τους αντίθεση με τους αντιπάλους τους.
- Τον τρόπο αυτοπαρουσίασής τους αλλά και τον τρόπο που παρουσιάζονται από τα Μ.Μ.Ε. (ενδυμασία, ύφος κ.α.).
- Αν η στάση τους αντανακλά στερεοτυπικές απόψεις για το γυναικείο και το ανδρικό φύλο.
- Τις προσδοκίες που έχουν οι ίδιοι και οι ίδιες από την παρουσίαση των γυναικών και των ανδρών (τι περιμένουν να ακούσουν, να δουν από τις γυναίκες και τι από τους άνδρες που ασχολούνται ενεργά με την πολιτική).
- Τη συχνότητα εμφάνισης των ανδρών και των γυναικών.

Τα παραπάνω στοιχεία μπορείτε να τα αναζητήσετε είτε από τηλεοπτικές / ραδιοφωνικές εκπομπές με πολιτικό περιεχόμενο είτε από τις ειδήσεις ή άλλου τύπου εκπομπές.

Οι μαθητές μπορούν να κρατήσουν τα αποσπάσματα αυτών των εκπομπών και να τα παρουσιάσουν στην τάξη μαζί με τις παρατηρήσεις τους, προκειμένου να συζητηθούν τα αποτελέσματα τους.

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 19

Πολιτική παρουσίαση – παρουσία ανδρών και γυναικών στα ΜΜΕ

ΟΔΗΓΙΕΣ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΜΑΘΗΤΕΣ ΚΑΙ ΤΙΣ ΜΑΘΗΤΡΙΕΣ

Οι ομάδες που θα ασχοληθούν με τον **έντυπο τύπο** θα αναζητήσουν άρθρα σε εφημερίδες τόσο για την επικαιρότητα όσο και για γενικότερα θέματα που εκφράζουν πολιτικές απόψεις, στάσεις κ.ά.

Θα προσπαθήσετε να παρουσιάσετε:

- Το γραπτό πολιτικό λόγο ανδρών και γυναικών. Ομοιότητες και διαφορές στη χρήση της γλώσσας.
- Πόσο συχνά παρουσιάζουν τις απόψεις τους άνδρες και γυναίκες με αυτόν τον τρόπο;
- Ποια είναι τα θέματα που επιλέγουν να αναλύσουν.
- Αν τα θέματα αυτά και οι απόψεις που εκφράζουν αντανακλούν στερεότυπα για τα δύο φύλα.
- Τις προσδοκίες που έχετε εσείς οι ίδιοι και οι ίδιες από τα γραπτά πολιτικών γυναικών και ανδρών.

Μπορείτε να παρουσιάσετε το υλικό τα άρθρα που θα βρείτε με μορφή κολάζ.

2.6. Η ΕΝΔΥΝΑΜΩΣΗ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ ΜΑΘΗΤΗ ΚΑΙ ΜΑΘΗΤΡΙΑΣ

ΟΔΗΓΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ (ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 20)

Στόχος της άσκησης είναι να ενδυναμώσει τους μαθητές και τις μαθήτριες – μελλοντικούς πολίτες, να τους/τις ενισχύσει να προσδιορίζουν τις ανάγκες τους, οι οποίες μπορεί να διαφοροποιούνται ανάλογα το φύλο τους. Να κατανοήσουν οι μαθητές και οι μαθήτριες ότι κάθε άτομο μπορεί και πρέπει να έχει διαφορετικές ανάγκες τις οποίες οφείλει να διεκδικεί.

Για να το πετύχει αυτό κάθε άτομο θα πρέπει να θεωρεί ότι μπορεί να συμμετέχει στα κοινά.

Μοιράστε το φύλλο εργασίας ανά ζεύγη και στη συνέχεια συζητήστε με βάση τους παρακάτω άξονες:

- Υπάρχουν κοινά σημεία στις απαντήσεις αγοριών και κοριτσιών;
- Υπάρχουν διαφορές στις απαντήσεις αγοριών και κοριτσιών και αν ναι ποιες είναι αυτές;
- Ποιες ανάγκες έχουν οι άνδρες και ποιες οι γυναίκες;
- Υπάρχουν και άλλοι παράγοντες που ενθαρρύνουν ή περιορίζουν τις επιλογές αυτές (οικονομική κατάσταση, φυλή, εθνικότητα, καταγωγή);
- Τις σκέψεις για τις επιλογές τις περιορίζει το φύλο; Αυτή η κατάσταση μπορεί να αλλάξει;

Διάρκεια:1 διδακτική ώρα
15΄ για να συμπληρώσουν και την υπόλοιπη ώρα συζήτηση

ΟΔΗΓΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ (ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 21)

Στόχος της άσκησης είναι να ενισχύσει τους μαθητές και τις μαθήτριες προκειμένου να κατανοήσουν τις ανάγκες τους μέσα στο σχολικό περιβάλλον. Να μάθουν ποια είναι τα δικαιώματα και ποιες οι υποχρεώσεις τους. Να ενδυναμώσει τους μαθητές και τις μαθήτριες – μελλοντικούς και μελλοντικές πολίτες να προσδιορίζουν τις ανάγκες και τις απαιτήσεις τους, οι οποίες μπορεί να διαφοροποιούνται ανάλογα με την ομάδα που ανήκουν (αθλητική, καλλιτεχνική, παιδιά μεταναστών κ.α.) και το φύλο τους. Να κατανοήσουν οι μαθητές και οι μαθήτριες ότι κάθε άτομο μπορεί και πρέπει να έχει διαφορετικές ανάγκες τις οποίες οφείλει να εκθέτει και διεκδικεί.

Μοιράστε στους μαθητές και τις μαθήτριες το παρακάτω φύλλο εργασίας. Ζητήστε να το συμπληρώσουν ατομικά. Στη συνέχεια μαζέψτε τα ερωτηματολόγια και καταγράψτε σε ομάδες τις απαντήσεις. Δώστε έμφαση στις απαντήσεις που σχετίζονται με τα ειδικά προβλήματα που έχουν οι μαθητές και οι μαθήτριες. Συζητήστε στην τάξη τα προβλήματα αυτά και εξηγείστε ότι δεν αφορούν όλους τους μαθητές και τις μαθήτριες το ίδιο. Αυτό βέβαια δεν σημαίνει ούτε ότι τα προβλήματα αυτά δεν είναι σημαντικά ούτε ότι δεν πρέπει να θίγονται.

Διάρκεια: 2 διδακτικές ώρες (Μπορείτε να δώσετε το φύλλο εργασίας την πρώτη ώρα, να το πάρετε πίσω και αφού το επεξεργαστείτε να ακολουθήσει συζήτηση στην τάξη τη δεύτερη ώρα).

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 20

Πολιτικές επιλογές

1) Σε ποια σημεία θεωρείτε ότι το φύλο σας ενισχύει τις πολιτικές σας ελευθερίες - επιλογές;

. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .

2) Σε ποια σημεία θεωρείτε ότι το φύλο σας περιορίζει τις πολιτικές σας ελευθερίας - επιλογές;

. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 21

Η πολιτική πάει σχολείο

Φύλο:……

• Ποιος νομίζεις πως είναι ο λόγος που υπάρχουν ξεχωριστές παρέες αγοριών και κοριτσιών στο σχολείο;
• Ποια είναι η δική σου συμμετοχή στην τάξη ανεξάρτητα από τα μαθήματα; (συμμετοχή σε ομάδες του σχολείου, προετοιμασία γιορτών, φιλικές ομάδες συμμαθητών κ.α.)
• Θα ήθελες να συμμετέχεις πιο ενεργά σε κάποιες από τις δραστηριότητες του σχολείου; Να αναφέρεις ποιες είναι αυτές.
• Υπάρχουν κάποια ειδικά προβλήματα / θέματα που να αφορούν τη δική σου ομάδα που θα ήθελες να αντιμετωπίζονται πιο αποτελεσματικά; Ποιες ενέργειες θα έκανες προκειμένου να βελτιωθούν τα θέματα αυτά;
• Νομίζεις πως υπάρχουν δραστηριότητες στο σχολείο που να απευθύνονται μόνο σε κορίτσια ή μόνο σε αγόρια. Αν ναι, να τις αναφέρεις.
• Θεωρείς ότι διαθέτεις ηγετικές ικανότητες και ιδέες που μπορεί να τις ακολουθήσουν οι υπόλοιποι συμμαθητές και οι συμμαθήτριές σου;
• Θα έβαζες υποψηφιότητα για τα συμβούλια του σχολείου σου;
• Ποιος ή ποια έχει σήμερα την προεδρία της τάξης σου και ποιος ή ποια του 15μελούς;
• Ποια είναι τα χαρακτηριστικά των προσώπων αυτών (φύλο, εμφάνιση, συμπεριφορά χαρακτήρας κτλ)
• Μπορείς να αναφέρεις τα κριτήρια με βάση τα οποία επιλέγεις να ψηφίσεις κάποιον για τα σχολικά συμβούλια;
• Αν μπορούσες να θέσεις ένα θέμα για συζήτηση σε μια ημερίδα με τους καθηγητές και τις καθηγήτριές σου ποιο θα ήταν αυτό και γιατί θα το επέλεγες;

ΟΔΗΓΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ (ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 22)

Στόχος της άσκησης είναι να κατανοήσουν οι μαθητές και οι μαθήτριες το φαινόμενο της αποστασιοποίησης του σύγχρονου ανθρώπου από την ενεργό πολιτική συμμετοχή και το δικό τους ρόλο στην αλλαγή αυτής της αντίληψης.

Μοιράστε στους μαθητές και τις μαθήτριές σας το παρακάτω κείμενο για το «Δεκάλογο της αδιαφορίας του σύγχρονου ανθρώπου». Αφού το διαβάσουν ζητήστε να γράψουν μια έκθεση, ένα δεκάλογο, προς τη Βουλή των Εφήβων με την οποία να υποστηρίζουν την ενεργό συμμετοχή των πολιτών στα κοινά, αναδιαμορφώνοντας τις απόψεις του κειμένου. Αφού γράψουν τις εκθέσεις τους οι μαθητές και οι μαθήτριες να ακολουθήσει συζήτηση σχετικά με τις απόψεις τους για τις παρακάτω θεματικές:

- Ποιοι είναι οι λόγοι της αδιαφορίας των πολιτών;
- Πώς επιτυγχάνεται η ενεργότερη συμμετοχή των πολιτών στα θέματα της πολιτικής και κοινωνικής ζωής;
- Ποιοι αδιαφορούν περισσότερο (έφηβοι, άνδρες, γυναίκες, νέοι, ηλικιωμένοι) και γιατί;
- Η δυνατότητα έκφρασης και παρουσίασης των ιδιαίτερων αναγκών, αιτημάτων, δικαιωμάτων από τις επιμέρους κοινωνικές ομάδες θα μπορούσε να ενισχύσει το ενδιαφέρον των πολιτών;
- Ποια πολιτικά αιτήματα έχετε εσείς ως μαθητές ή μαθήτριες (πχ. εξετάσεις, μαθήματα, σχολικές εκδηλώσεις κ.α.).

Διάρκεια: 2 διδακτικές ώρες

ΟΔΗΓΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ (ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 23)

Στόχος της άσκησης είναι οι μαθητές και οι μαθήτριες να αναζητήσουν τους τρόπους διεκδίκησης των διαφόρων εργατικών σωματείων, να κατανοήσουν τη διαφορετικότητα των διεκδικήσεων και τον τρόπο επίτευξής τους.

Χωρίστε τους μαθητές και τις μαθήτριες σε ομάδες. Κάθε ομάδα θα επιλέξει να βρει στοιχεία για κάποιο εργατικό σωματείο, τα αιτήματά του και τον τρόπο διεκδίκησής τους. Εναλλακτικά μπορείτε από την επικαιρότητα να ζητήσετε από τους μαθητές και τις μαθήτριες να παρουσιάσουν τα αιτήματα ενός κλάδου που απεργεί.

Δώστε το θέμα στους μαθητές και τις μαθήτριες και αφήστε κάποιο χρονικό περιθώριο για την αναζήτηση των στοιχείων.

Στη συνέχεια και σε μία διδακτική ώρα παρουσιάστε τα αποτελέσματα.

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 22

«Ο δεκάλογος της αδιαφορίας μας»

1) Αδιαφορούμε για την κοινωνική αδικία, αρκεί να μην μας θίγει προσωπικά.

2) Αδιαφορούμε για την αναξιοκρατία, τις ανακολουθίες, τις αντιφάσεις, την ασυνέπεια και την αυθαιρεσία που παρατηρούμε γύρω μας, φτάνει να μην είμαστε εμείς θύματα.

3) Αδιαφορούμε για τον αυταρχισμό του κράτους, αν δεν εκδηλώνεται πάνω μας.

4)Αδιαφορούμε για τη βία και τους βιασμούς σωμάτων και συνειδήσεων, για τις ληστείες και τα παντοειδή εγκλήματα, αν αυτά δεν πλήττουν εμάς ή τον στενό μας κύκλο.

5) Αδιαφορούμε για τη φυγοπονία και την οκνηρία των συναδέλφων μας στους χώρους εργασίας, αν δεν μας δυσκολεύουν στο έργο μας.

6) Αδιαφορούμε για τις καταχρήσεις όλων των εξουσιών αν άμεσα αυτές δεν μας αγγίζουν.

7) Αδιαφορούμε για την παραχάραξη της αλήθειας στην κοινωνική και πολιτική μας ζωή, αν δεν έχει επιπτώσεις σε εμάς.

8) Αδιαφορούμε για το νέφος και τη ρύπανση που όλο και περισσεύουν και μας πνίγουν, γιατί προφανώς δεν πεθαίνουμε ακόμα επιτόπου.

9) Αδιαφορούμε και περιφρονούμε τη γνώμη που έχουν οι άλλοι για τη δική μας συμπεριφορά, αρκεί να μην είναι εμπόδιο στις παράνομες και παράτυπες πράξεις μας.

10) Αδιαφορούμε, τέλος, για οτιδήποτε δεν μας αφορά άμεσα, σαν να μην ευθυνόμαστε για τον κοινωνικό χώρο που ζούμε, σαν να μην είμαστε μέλη του, σαν να μην έχει ο καθένας μας το μερίδιό του στη διαμόρφωση της φυσιογνωμίας της κοινωνίας μας.

(Κ. Κασιμάτη, Έκθεση, τομ. 4, Εκδοτικές τομές - Ορόσημο)

Διαβάστε το παραπάνω κείμενο και προσπαθήστε να γράψετε
το «Δεκάλογο της ενεργούς πολιτικής συμμετοχής»,
αναδιαμορφώνοντας τις απόψεις του κειμένου.
Το κείμενό σας προορίζεται για τη «Βουλή των Εφήβων».

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 23

Πολιτικές διεκδικήσεις

Ονομασία σωματείου: .....

Σκοπός ύπαρξής του: .....

Αιτήματα:.....

Τρόποι διεκδίκησής τους:

. . . . . .

Διαφοροποιήσεις:

. . . . . .

Πρόσωπα που εμπλέκονται:

. . . . . .

Χαρακτηριστικά των προσώπων αυτών (ποιοι είναι, από πού προέρχονται π.χ. κόμμα, άλλες δράσεις, τον τρόπο που προσπαθούν να διεκδικήσουν)

. . . . . .

Θέμα: αν οι μαθητές και οι μαθήτριες ήθελαν να διεκδικήσουν κάτι πώς θα το επιχειρούσαν;

. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .

Προτεινόμενα σωματεία με τα οποία μπορείτε να ασχοληθείτε: ΓΣΕΕ, ΑΔΕΔΥ, ΟΛΜΕ, ΑΓΡΟΤΕΣ.

3. ΤΑ ΔΥΟ ΦΥΛΑ ΚΑΙ Η ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η κοινωνικοποίηση του κάθε ατόμου, η σταδιακή δηλαδή αφομοίωση κοινωνικών κανόνων και καθιερωμένων αξιών, ξεκινά όπως είναι γνωστό από την οικογένεια. Καθώς η οικογένεια αποτελεί λοιπόν την πρώτη ομάδα στην οποία εντάσσεται το αγόρι και το κορίτσι δεν θα μπορούσαμε παρά να αφιερώσουμε μια ενότητα αυτού του εγχειριδίου σε αυτή εστιάζοντας βέβαια σε θέματα της σύγχρονης πραγματικότητας.

Σκοπός της συγκεκριμένης ενότητας είναι να διερευνηθούν οι νέοι τύποι οικογενειακής οργάνωσης και να τονιστεί η ανάγκη αναπροσαρμογής και διεύρυνσης των ρόλων των δύο συζύγων προκειμένου να ανταποκριθούν στις νέες συνθήκες. Παράλληλα θα διερευνηθεί η σχέση του φύλου με τη διαχείριση των συναισθημάτων και την έννοια της φροντίδας. Τέλος, πρόθεσή μας είναι να τεθεί υπό συζήτηση το θέμα της οικογενειακής βίας, να κατανοηθούν οι αιτίες της και να προταθούν λύσεις.

Μια αξιόλογη λογοτεχνική πρόταση για την ενότητα αυτή είναι το βιβλίο «Οι δυο τους και οι άλλοι δύο», του Μάνου Κοντολέοντος από τις εκδόσεις Πατάκη. Απευθύνεται σε παιδιά από 13 ετών και αναφέρεται σε έναν πατέρα που χάνοντας τη σύζυγό του μένει μόνος με την κόρη του στην πιο κρίσιμη ηλικία, την εφηβική.

3.1 ΜΟΡΦΕΣ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ

Είναι σε γενικές γραμμές αποδεκτό πως οι απαιτήσεις της σύγχρονης εποχής είναι τόσες πολλές αλλά και τόσο πιεστικές, που κάθε άτομο, ανεξάρτητα από το φύλο του, καλείται να αναλάβει μια πληθώρα ρόλων προκειμένου να ανταποκριθεί σε αυτές και να διευκολύνει τη ζωή του. Οι μορφές συμβίωσης που συναντούμε στις σύγχρονες κοινωνίες είναι πια τόσες πολλές που δεν μπορούμε πλέον να μιλάμε για οικογένεια, έχοντας στο μυαλό μας μόνο την κλασική πυρηνική οικογένεια.

ΟΔΗΓΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ

Γενικοί στόχοι των τριών πρώτων φύλλων εργασίας της ενότητας:

• Να προβληματιστούν οι μαθητές και οι μαθήτριες σχετικά με τους νέους τύπους οικογενειών.

• Να τονιστεί η ανάγκη αναπροσαρμογής και διεύρυνσης των ρόλων των δύο συζύγων πέρα από στερεοτυπικά πρότυπα προκειμένου να ανταποκριθούν στις νέες απαιτήσεις.

Φύλλο εργασίας 24. Χρόνος που απαιτείται: 1 διδακτική ώρα

Ηλικία στην οποία απευθύνεται: Β΄ Γυμνασίου - Β΄ Λυκείου

• Η συγγραφή διαρκεί ένα εικοσάλεπτο.

• Στη συνέχεια ο καθηγητής ή η καθηγήτρια ζητά από αρκετούς μαθητές και μαθήτριες να διαβάσουν ό,τι έχουν γράψει. Σημειώνει στον πίνακα πιθανές στερεοτυπικές απόψεις που περιείχαν τα κείμενα που αναγνώστηκαν, καθώς και στοιχεία νεωτερισμού σε σχέση με την οικογένεια που έχουν αναφέρει οι μαθητές και οι μαθήτριες.

• Με βάση τα όσα ακούστηκαν και τις σημειώσεις που κρατήσατε στον πίνακα ξεκινάτε συζήτηση γύρω από τις θεματικές που αναφέρονται παρακάτω (σελίδα 61).

Φύλλο εργασίας 25. Χρόνος που απαιτείται: 1 διδακτική ώρα

Ηλικία στην οποία απευθύνεται: Β΄ Γυμνασίου – Α΄ Λυκείου

• Ο καθηγητής ή η καθηγήτρια διερευνά ποιοι και ποιες από τους μαθητές και τις μαθήτριες επιθυμούν να πάρουν μέρος σε ένα σκετς.

• Μοιράζει σε δύο κορίτσια και δύο αγόρια το σενάριο που ακολουθεί.
• Δίνει χρόνο 10 λεπτών να το μελετήσουν και να προετοιμαστούν για να το παίξουν μπροστά στις συμμαθήτριες και στους συμμαθητές τους.
• Τα παιδιά παίζουν το σκετς (5-10 λεπτά) και η υπόλοιπη ομάδα παρακολουθεί.
• Ακολουθεί 25λεπτη συζήτηση πάνω στις θεματικές συζήτησης που ακολουθούν.
Φύλλο εργασίας 26. Χρόνος που απαιτείται: 1 διδακτική ώρα
Ηλικία στην οποία απευθύνεται: Β΄ Γυμνασίου- Α΄ Λυκείου
• Ο καθηγητής ή η καθηγήτρια μοιράζει στους μαθητές και στις μαθήτριες κάποια αντίτυπα του φύλλου εργασίας, αφού πρώτα τους χωρίσει σε ομάδες, κατά προτίμηση μεικτές ως προς το φύλο.
• Στη συνέχεια τους δίνει 10 λεπτά χρόνο να επεξεργαστούν τις εικόνες και να κρατήσουν σημειώσεις γύρω από τις σκέψεις που τους δημιουργούνται βλέποντας τις εικόνες αυτές.
• Τέλος ένας ή μια που εκπροσωπεί την κάθε ομάδα διαβάζει στην υπόλοιπη τάξη τα όσα έχει γράψει η ομάδα του/της.
• Ακολουθεί συζήτηση με βάση τις παρακάτω θεματικές.

Θεματικές συζήτησης για τα φύλλα εργασίας 24-26

1) Πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα της κάθε μορφής οικογένειας.

Ο καθηγητής ή η καθηγήτρια φροντίζει έτσι ώστε η συζήτηση να επεκταθεί σε όλες αυτές τις μορφές οικογένειας-συμβίωσης ακόμη κι αν κάποιες δεν αναφερθούν από τα παιδιά.

- ✓ Παραδοσιακή οικογένεια (Πυρηνική).
- ✓ Γονείς, παιδιά και ηλικιωμένοι που μένουν μαζί.
- ✓ Σύζυγοι που εργάζονται και οι δύο σε επαγγέλματα καριέρας.
- ✓ Μονογονεϊκή οικογένεια. Μόνη μητέρα ή μόνος πατέρας.
- ✓ Αντίστροφοι ρόλοι (Πατέρας στο σπίτι-Μητέρα εργάζεται).
- ✓ Ανεργία (Ο ένας ή και οι δύο άνεργοι).
- ✓ Άτεκνο ζευγάρι.
- ✓ Οικογένεια δύο διαζευγμένων με παιδιά από προηγούμενους γάμους και παιδιά ενδεχομένως από αυτόν το γάμο.
- ✓ Συγκατοίκηση ζευγαριού χωρίς να έχει συντελεστεί γάμος.

2) Ποιοι λόγοι θεωρείτε πως έχουν ωθήσει τα συγκεκριμένα άτομα να επιλέξουν αυτή τη μορφή οικογένειας-συμβίωσης;

3) Όλες αυτές οι μορφές οργάνωσης της οικογένειας είναι, κατά τη γνώμη σας, εξίσου αποδεκτές από την κοινωνία; Αν ναι, πώς το καταλαβαίνετε αυτό; Αν όχι γιατί πιστεύετε ότι ισχύει;

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 24

Η οικογένεια στη σύγχρονη εποχή

Να περιγράψετε με όσο το δυνατόν περισσότερες λεπτομέρειες σε ένα κείμενο 100-150 λέξεων την οικογένεια του σήμερα. (Brainstorming)

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 25

Σενάριο για το σκετς

(Θα χρειαστείτε 4 φωτοτυπίες του)

(Είναι μεσημέρι και η οικογένεια μόλις έχει συγκεντρωθεί στο σπίτι για φαγητό. Η μητέρα μπαίνει στο σπίτι τελευταία και κλείνει την πόρτα πίσω της. Ο πατέρας σερβίρει φαγητό στην κουζίνα).

Πατέρας: Παιδιά καθίστε γρήγορα να φάμε! Ήρθε και η μαμά!

Μητέρα: Εγώ θα τσιμπήσω κάτι λίγο. Προέκυψε κάτι και πρέπει να επιστρέψω σε μια ώρα στο γραφείο.

Ελένη: Μαμά, εγώ λέω να φας κανονικά γιατί το φαγητό είναι πεντανόστιμο!

Γιώργος: Όντως είναι πολύ ωραίο. Μπράβο μπαμπά! Μαμά, τι έγινε στο γραφείο πάλι;

Μαμά: Δεν είναι κάτι σοβαρό, απλά απρόοπτο και πρέπει να ετοιμάσω κάτι έγγραφα για αύριο το πρωί. Εσύ, Κώστα, τι ώρα δουλεύεις σήμερα;

Πατέρας: Στις 4, και τελειώνω κατά τις 12.

Μητέρα: Ωραία, οπότε θα τα πούμε το βράδυ. Θέλω τη γνώμη σου για κάτι.

Γιώργος: Μαμά, εγώ το βράδυ θα μείνω στο σπίτι του Βασίλη. Θα λείπουν οι δικοί του και κανονίσαμε να δούμε κανένα DVD.

Ελένη: Μαμά, κι εγώ μάλλον θα βγω με τη Μαρία.

Μητέρα: Παιδιά βιάζομαι! Συνεννοηθείτε με το μπαμπά σας. Αγάπη μου θα τα πούμε το βράδυ.

Πατέρας: Χαλάρωσε και λίγο…Καλή συνέχεια!

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 26

Μορφές οικογενειακής οργάνωσης

Παρατηρήστε προσεχτικά τις παρακάτω εικόνες και γράψτε τα σχόλιά σας. Να αναφέρετε μορφές οικογενειών ή συμβίωσης που συναντούμε στη σύγχρονη κοινωνία. Σκεφτείτε το οικογενειακό σας περιβάλλον ή αυτό των γνωστών σας προκειμένου να βρείτε παραδείγματα.

3.2 ΜΟΝΟΓΟΝΕΪΚΕΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΕΣ ΚΑΙ Η ΘΕΣΗ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ

ΟΔΗΓΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ

Χρόνος που απαιτείται: 2 διδακτικές ώρες

Ηλικία στην οποία απευθύνεται: Α΄- Γ΄ Λυκείου

Γενικοί στόχοι: Να ενημερωθούν οι μαθητές και οι μαθήτριες για την κατάσταση των μονογονεϊκών οικογενειών, και κυρίως των γυναικών. Να αντιληφθούν τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν αυτές οι μητέρες και οι πατεράδες που μεγαλώνουν μόνες και μόνοι τα παιδιά τους, και να προσπαθήσουν να προτείνουν λύσεις.

Διαδικασία: Την πρώτη διδακτική ώρα ο καθηγητής ή η καθηγήτρια μοιράζει σε φωτοτυπίες το μικρό απόσπασμα από την έκθεση στο διαδίκτυο. (Μπορεί να χρησιμοποιήσει το φύλλο εργασίας που ακολουθεί ή οτιδήποτε άλλο νομίζει από κάποιο περιοδικό κ.τ.λ., που θα χρησιμεύσει ως έναυσμα για την άσκηση αυτή)

Στη συνέχεια χωρίζει τους μαθητές και τις μαθήτριες σε 4 ομάδες κατά προτίμηση μεικτές από άποψη φύλου.

Αναθέτει στην πρώτη ομάδα να κάνει μια μικρή έρευνα σε εφημερίδες και διαδίκτυο, έτσι ώστε να βρει τα ποσοστά των μονογονεϊκών οικογενειών στην Ελλάδα και την Ευρώπη.

Η δεύτερη ομάδα αναλαμβάνει να αναζητήσει τι προβλέπει το νομοθετικό πλαίσιο της χώρας μας (αν προβλέπει) για τις μονογονεϊκές οικογένειες.

Η τρίτη ομάδα αναλαμβάνει να φτιάξει μια υποθετική συνέντευξη με μια μητέρα ή έναν πατέρα που μεγαλώνει μόνη ή μόνος το παιδί της/του. Οι απαντήσεις στα ερωτήματα που θα τεθούν θα είναι και αυτές υποθετικές, με βάση το τι πιστεύουν τα παιδιά της ομάδας ότι ισχύει.

Η τελευταία ομάδα θα προτείνει τρόπους αντιμετώπισης των προβλημάτων των οικογενειών αυτών, καθώς και μέτρα που οφείλει να πάρει η Πολιτεία.

Τη δεύτερη διδακτική ώρα οι ομάδες παρουσιάζουν τα αποτελέσματα των εργασιών που έχουν αναλάβει και γίνεται εκτενής συζήτηση με τις εξής θεματικές:

- Η κατάσταση των γονιών (κυρίως γυναικών) που μεγαλώνουν μόνοι ή μόνες παιδιά.

Ποσοστά των οικογενειών αυτών σε Ελλάδα και Ευρώπη.

Ποιες είναι οι δυσκολίες τους;

Τι οικονομικές ανάγκες έχουν;

Τι προβλέπει το νομικό πλαίσιο για τους γονείς αυτούς;

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 27

Μονογονεϊκές οικογένειες

Διαβάστε προσεχτικά το παρακάτω απόσπασμα[3]:

«Ο μόνος γονέας είναι συνήθως γυναίκα, που κάνει τα αδύνατα δυνατά για να τα φέρει βόλτα, προτάσσοντας το συμφέρον των παιδιών της και μόνο έπειτα από αυτά το δικό της. Χωρίς να χρειάζεται να αναζητήσουμε βαθύτερες ψυχολογικές και φιλοσοφικές αιτίες, η γυναίκα αυτή προέρχεται συνήθως η ίδια από ένα προβληματικό κοινωνικό περιβάλλον και συχνά είναι περιορισμένης μορφώσεως. Η μητέρα της μονογονεϊκής οικογένειας, σε σχέση με τη μέση μητέρα, αποκτά στις περισσότερες περιπτώσεις τα παιδιά της σε πολύ νεαρή ηλικία, πράγμα που την έχει εμποδίσει να ολοκληρώσει τις σπουδές της και να αποκτήσει οποιαδήποτε εργασιακή εμπειρία.» Αυτή είναι η κατάσταση των έξι από τις δέκα του ενός εκατομμυρίου μητέρων μονογονεϊκών οικογενειών στη Βρετανία» (Απόσπασμα Ευρωπαϊκής έρευνας που δημοσιεύθηκε στο e-online)

3. Περισσότερα αποσπάσματα υπάρχουν στο cd rom και στις ιστοσελίδες: www.isotita.uoi.gr, www.europan.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+REPORT+A4-1998-0273+0+DOC+DOC+XML+V0//EL

3.3 ΘΕΜΑΤΑ ΜΗΤΡΟΤΗΤΑΣ-ΠΑΤΡΟΤΗΤΑΣ

ΟΔΗΓΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ

Στόχος της επόμενης άσκησης είναι να διερευνηθούν οι αναπαραστάσεις των μαθητών και μαθητριών για τη μητρότητα και την πατρότητα. Παράλληλα να κατανοήσουν οι μαθητές και οι μαθήτριες τα ποικίλα συναισθήματα που προκαλεί σε μια γυναίκα και έναν άνδρα η μητρότητα και η πατρότητα αντίστοιχα.

Διάρκεια: 1 διδακτική ώρα - Ηλικία στην οποία απευθύνεται: 14-16 ετών

Αφού χωρίσουμε την τάξη μας σε 4 ομάδες, κατά προτίμηση μεικτές από αγόρια και κορίτσια, τους δίνουμε κάποιες φωτογραφίες από αυτές που ακολουθούν. Στη συνέχεια ζητάμε από:
Α) την πρώτη ομάδα να περιγράψει τα συναισθήματα μιας μητέρας κατά τη διάρκεια της εγκυμοσύνης της (φόβος, άγχος, χαρά, ανυπομονησία κτλ)
Β) τη δεύτερη ομάδα να περιγράψει τα συναισθήματα ενός πατέρα που η γυναίκα του περιμένει παιδί (χαρά, άγχος, κτλ)
Γ) την τρίτη ομάδα να περιγράψει τα συναισθήματα μιας μητέρας που μεγαλώνει τα παιδιά της (υπευθυνότητα, περηφάνια, κτλ)
Δ) την τέταρτη ομάδα να περιγράψει τα συναισθήματα ενός πατέρα που μεγαλώνει παιδιά (άγχος, ευθύνη, ευτυχία κτλ)

Στη συνέχεια, τα κείμενα των ομάδων διαβάζονται από το άτομο που εκπροσωπεί κάθε ομάδα και ακολουθεί συζήτηση γύρω από τους εξής άξονες:
α) Ποια πιστεύετε πως είναι τα συναισθήματα του κάθε ατόμου απέναντι στην ανακοίνωση της επερχόμενης γέννησης ενός παιδιού; Θεωρείτε πως ο ερχομός των παιδιών επηρεάζει περισσότερο τη ζωή της μητέρας, του πατέρα ή και των δυο εξίσου;
β) Πού εμμένει η γυναίκα και πού ο άντρας;
γ) Τα συναισθήματά τους είναι κατά τη γνώμη σας εξίσου έντονα;
δ) Καθώς τα παιδιά μεγαλώνουν διαφέρουν τα συναισθήματα και οι ευθύνες της μητέρας και του πατέρα απέναντί τους;
ε) Πώς ορίζεται τελικά η μητρότητα και πώς η πατρότητα;

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 28

Συναισθήματα μητρότητας-πατρότητας

Διαλέξτε και σχολιάστε 3 εικόνες: Τι συναισθήματα πιστεύετε πως διακατέχουν τα παρακάτω πρόσωπα;

3.4 Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΠΑΤΕΡΑ ΣΤΗ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ

ΟΔΗΓΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ

Γενικοί στόχοι: Να γίνει λόγος για τη θέση και το ρόλο του πατέρα μέσα σε μια οικογένεια. Να διερευνηθεί ο τρόπος με τον οποίο τα παιδιά συνδέουν την έννοια της φροντίδας με το ένα ή το άλλο φύλο και να προσπαθήσει ο καθηγητής ή η καθηγήτρια να ανατρέψει την εικόνα του «πατέρα κουβαλητή». Να βγουν, τέλος, συμπεράσματα σχετικά με το τι οφείλει να προσφέρει σήμερα στα παιδιά του ένας πατέρας.

Χρόνος που απαιτείται: 1 διδακτική ώρα

Ηλικία στην οποία απευθύνεται: Β΄- Γ΄ Γυμνασίου

Διαδικασία:

• Μοιράζουμε σε τρία άτομα το σενάριο για να το μελετήσουν και να το παίξουν. Σε 10 λεπτά οφείλουν να είναι έτοιμοι και να το παρουσιάσουν. (Εναλλακτικά, σε περίπτωση που οι μαθητές και οι μαθήτριες δεν επιθυμούν να παίξουν το σκετς, μοιράζουμε απλά σε φωτοτυπίες την ιστορία σε όλους τους μαθητές και τις μαθήτριες για να το διαβάσουν προκειμένου να πυροδοτηθεί η συζήτηση).
• Στη συνέχεια ζητούμε από τους μαθητές και τις μαθήτριές μας που έχουν παρακολουθήσει το σκετς να γράψουν ένα κείμενο 60-80 λέξεις σε 10 λεπτά με θέμα: «Ποιος είναι κατά τη γνώμη σας ο ρόλος του πατέρα σε μια οικογένεια; Ποιες οι υποχρεώσεις του (υλικές, συναισθηματικές-πνευματικές κ.α.) απέναντι στη σύζυγό του, στα παιδιά, στο νοικοκυριό του σπιτιού κτλ».
• Ακολουθεί ανάγνωση (10 λεπτά) όσο το δυνατόν περισσότερων εκθέσεων. Τα κοινά στοιχεία των εκθέσεων σημειώνονται στον πίνακα σε μια λίστα και σε μια άλλη δίπλα τα στοιχεία που είναι πιο πρωτότυπα ή που έχουν αναφερθεί από λίγους.
• Το τελευταίο τέταρτο της ώρας γίνεται συζήτηση γύρω από τα εξής ερωτήματα:

- Είναι υποχρέωση ή δικαίωμα του πατέρα να συμμετέχει εξίσου με τη μητέρα στην ανατροφή των παιδιών του;
- Θεωρείτε πως αρκεί ένας πατέρας να καλύπτει τις οικονομικές ανάγκες της οικογένειάς του προκειμένου να εκπληρώσει το ρόλο του;
Πώς πιστεύετε ότι βοηθάει τα παιδιά η διαρκής παρουσία του πατέρα στο σπίτι και η (ενεργή συμμετοχή) εμπλοκή του στην ανατροφή τους;

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 29
(ΣΕΝΑΡΙΟ)

Παίξιμο ρόλων

Σενάριο (Θα χρειαστείτε τρεις φωτοτυπίες)

Δύο μαθήτριες συζητούν με ένα συμμαθητή τους για την πληθώρα των υποχρεώσεων της σύγχρονης ζωής και το ολοένα αυξανόμενο κόστος προϊόντων και παροχής υπηρεσιών κάθε είδους. Κάποια στιγμή το ένα κορίτσι λέει χαρακτηριστικά:

- Ο πατέρας μου κερδίζει αρκετά χρήματα. Η μητέρα μου βοηθάει βέβαια όσο μπορεί αλλά δεν θα μπορούσαμε με τίποτα να βασιστούμε στο δικό της μισθό!

Ο συμμαθητής της προβληματισμένος σχολιάζει:

- Πάντως, όταν κάποια στιγμή παντρευτώ κι εγώ, νομίζω πως αν η γυναίκα μου βγάζει περισσότερα χρήματα από μένα θα νιώθω πολύ μειονεκτικά…

Η τρίτη κοπέλα επεμβαίνει:

- Οι δικοί μου δουλεύουν και οι δύο εξίσου, ρε παιδιά! Μάλιστα ένα διάστημα που ο πατέρας μου είχε μείνει άνεργος, ζούσαμε μόνο με τον μισθό της μητέρας μου. Συμβαίνουν αυτά…Πρέπει να προσαρμόζεσαι στις καταστάσεις. Εγώ αυτό πιστεύω πως είναι το σημαντικό. Τι ανασφάλειες μου λες; Εξάλλου δε νομίζω πως ο ρόλος του πατέρα είναι απλά να φέρνει χρήματα.. Πού ζούμε;

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 29
(ΕΡΩΤΗΜΑ)

Ποιος είναι κατά τη γνώμη σας ο ρόλος του πατέρα σε μια οικογένεια; Ποιες οι υποχρεώσεις του (υλικές, συναισθηματικές) απέναντι στη σύζυγό του, στα παιδιά, στο νοικοκυριό του σπιτιού κτλ.

. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .

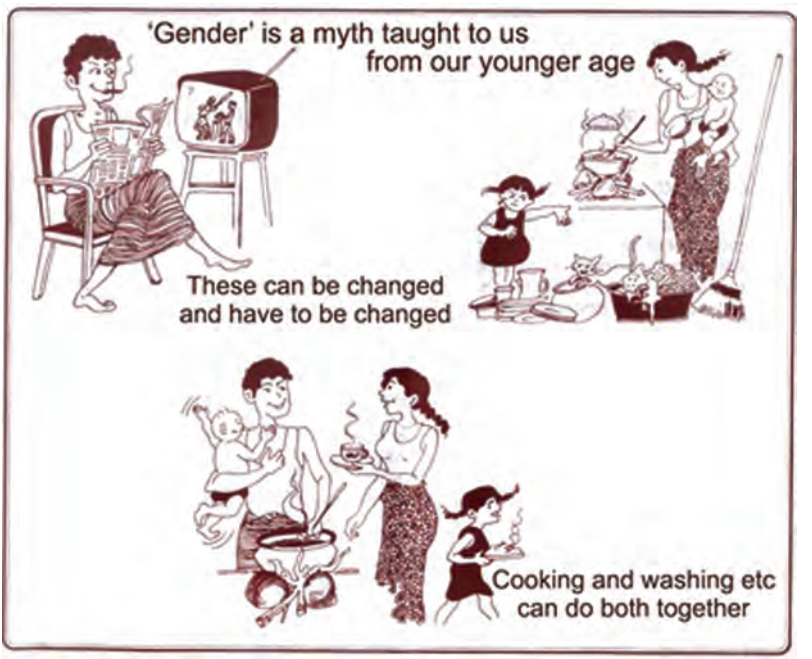

3.5 ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ, ΦΥΛΟ, ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΑ, ΦΡΟΝΤΙΔΑ

Η γονεϊκότητα με τη σημαντική θέση που κατέχει στη ζωή μας συνεπιφέρει, τουλάχιστον στα πρώτα στάδια, αυξημένη ψυχολογική ένταση τόσο στις γυναίκες, όσο και στους άνδρες. Η ικανοποίηση και οι νέες χαρές συνοδεύονται συχνά από άγχος, συγκρούσεις και ένταση.

ΟΔΗΓΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ

Στόχος: Να καταδειχθεί πώς συνδέουν οι μαθητές και οι μαθήτριες τα δύο φύλα με την έννοια της φροντίδας. Σε ένα δεύτερο επίπεδο να διαφανεί κατά πόσο η έννοια της φροντίδας προσδιορίζεται με τον ίδιο τρόπο όταν συνδέεται με τη μητέρα και όταν συνδέεται με τον πατέρα.

Χρόνος που απαιτείται: 1 διδακτική ώρα

Ηλικία στην οποία απευθύνεται: Β΄- Γ΄ Γυμνασίου

Διαδικασία: Μοιράζουμε το ένα φύλλο εργασίας στους μισούς μαθητές και μαθήτριες και το άλλο στους/στις υπόλοιπους/ες και αφού συμπληρωθεί γίνεται ανάγνωση όσο το δυνατόν περισσότερων γραπτών.

Έπειτα συζητούμε:

Α) Στη μητέρα ή στον πατέρα επέλεξαν να απευθυνθούν οι μαθητές και οι μαθήτριες στην κάθε περίπτωση;
Β) Για ποιους λόγους έκαναν τις συγκεκριμένες επιλογές;
Γ) Θεωρούν τη μητέρα και τον πατέρα τους υπεύθυνους για διαφορετικά θέματα σχετικά με τα παιδιά τους; Αν ναι, γιατί;

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 30

Πώς αντιλαμβάνεστε τη μητρότητα και την πατρότητα;

Έχετε καυγαδίσει με ένα συμμαθητή ή μια συμμαθήτριά σας. Γίνεται μεγάλο θέμα και τελικά καταλήγετε στο γραφείο της διευθύντριας, η οποία σας λέει να έρθετε στο σχολείο την επόμενη μέρα μαζί με τον / την κηδεμόνα σας. Δεν διευκρινίζει αν θέλει να μιλήσει με την μητέρα σας ή με τον πατέρα σας. Σε ποιον από τους δύο γονείς σας θα επιλέξετε να μιλήσετε για τη φασαρία που έγινε στο σχολείο; Να αιτιολογήσετε την επιλογή σας.

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 31

Σχολική εργασία για το σπίτι

Σας έχουν αναθέσει από το σχολείο να καταγράψετε σε μια δισέλιδη εργασία τον τρόπο με τον οποίο λειτουργεί μια ηλεκτρική συσκευή του σπιτιού σας. Ποια ηλεκτρική συσκευή θα επιλέξετε να περιγράψετε και σε ποιον θα απευθυνθείτε για βοήθεια; Στη μητέρα, στον πατέρα ή σε κάποιο από τα μεγαλύτερα αδέρφια σας;

Να εξηγήσετε τους λόγους των επιλογών σας;

3.6 ΒΙΑ ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ

ΟΔΗΓΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ

Γενικοί στόχοι: Να εξεταστούν οι μορφές βίας σε βάρος των γυναικών και γενικότερα της ενδοοικογενειακής βίας, έτσι ώστε να κατανοηθούν οι αιτίες της, προκειμένου να γίνει προσπάθεια να αποδομηθούν και να βρεθούν τρόποι αντιμετώπισης μιας τέτοιας κατάστασης.

Χρόνος που απαιτείται: 2 διδακτικές ώρες. Ηλικία που απευθύνεται: Β΄-Γ΄Λυκείου

Διαδικασία: Ο καθηγητής ή η καθηγήτρια μοιράζει στους μαθητές και τις μαθήτριες ένα άρθρο εφημερίδας (ή ένα μικρό απόσπασμα από το διαδίκτυο ή απόσπασμα από κάποιο λογοτεχνικό βιβλίο ή απόσπασμα από κάποια μαρτυρία-συνέντευξη από αστυνομικό τμήμα κτλ) το οποίο να αναφέρεται στον άγριο ξυλοδαρμό μιας γυναίκας από το σύζυγό της (ή εναλλακτικά κοριτσιού ή αγοριού από τον πατέρα, ή απόσπασμα από βίαιες μητέρες). Δίνεται ενδεικτικό υλικό που θα μπορούσατε να χρησιμοποιήσετε στο φύλλο εργασίας 32. Στο άρθρο δεν θα πρέπει να συμπεριλαμβάνονται οι λόγοι για τους οποίους το συγκεκριμένο άτομο προέβη σε μια τέτοια βίαιη συμπεριφορά.

Χωρίζετε την τάξη σε τέσσερις ομάδες (κατά προτίμηση οι ομάδες να περιλαμβάνουν και αγόρια και κορίτσια).

- 1η ομάδα: Οι μαθητές και οι μαθήτριες πρέπει να σκεφθούν και να καταγράψουν πιθανούς λόγους που ώθησαν τον άνδρα αυτό (εφόσον πρόκειται για άνδρα) στη συγκεκριμένη συμπεριφορά.
- 2η ομάδα: Η ομάδα αυτή αναλαμβάνει να γράψει τους λόγους που εμποδίζουν αυτή τη γυναίκα να αντιδράσει δυναμικά. Τι σκέφτεται; Πως αισθάνεται; Τι φοβάται;
Γράψτε εναλλακτικές αντιδράσεις αυτής της γυναίκας και ποια θεωρείτε πιθανότερη. Για ποιους λόγους θεωρείτε τη συγκεκριμένη αντίδραση πιθανότερη;
- 3η ομάδα: Η ομάδα αυτή προσπαθεί να φανταστεί και να καταγράψει τον αντίκτυπο μιας τέτοιας κατάστασης στα παιδιά που υπάρχουν και βιώνουν τέτοιες εκρήξεις θυμού και βίας απέναντι στη μητέρα τους ή και στα ίδια. Τι επιπτώσεις μπορεί να έχει αυτό στη διαμόρφωση του χαρακτήρα τους;
- 4η ομάδα: Οι μαθητές και οι μαθήτριες αυτής της ομάδας αναλαμβάνουν να βρουν σε εφημερίδες, περιοδικά, διαδίκτυο κτλ όλες τις οργανώσεις, τηλέφωνα και όλους τους πιθανούς τρόπους με τους οποίους μπορεί να αντιδράσει μια γυναίκα που θα βρεθεί σε παρόμοια κατάσταση.
- Οι τρεις πρώτες ομάδες εργάζονται περίπου 15 λεπτά η κάθε μια και έπειτα διαβάζουν με τη σειρά όσα έχουν καταγράψει. Η τέταρτη ομάδα δουλεύει στο σπίτι. Την επόμενη παρουσιάζει τα αποτελέσματα της μικρής της έρευνας και ακολουθεί σχετική συζήτηση.

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 32

Βία μέσα στην οικογένεια

4. ΠΟΛΥΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΦΥΛΟ

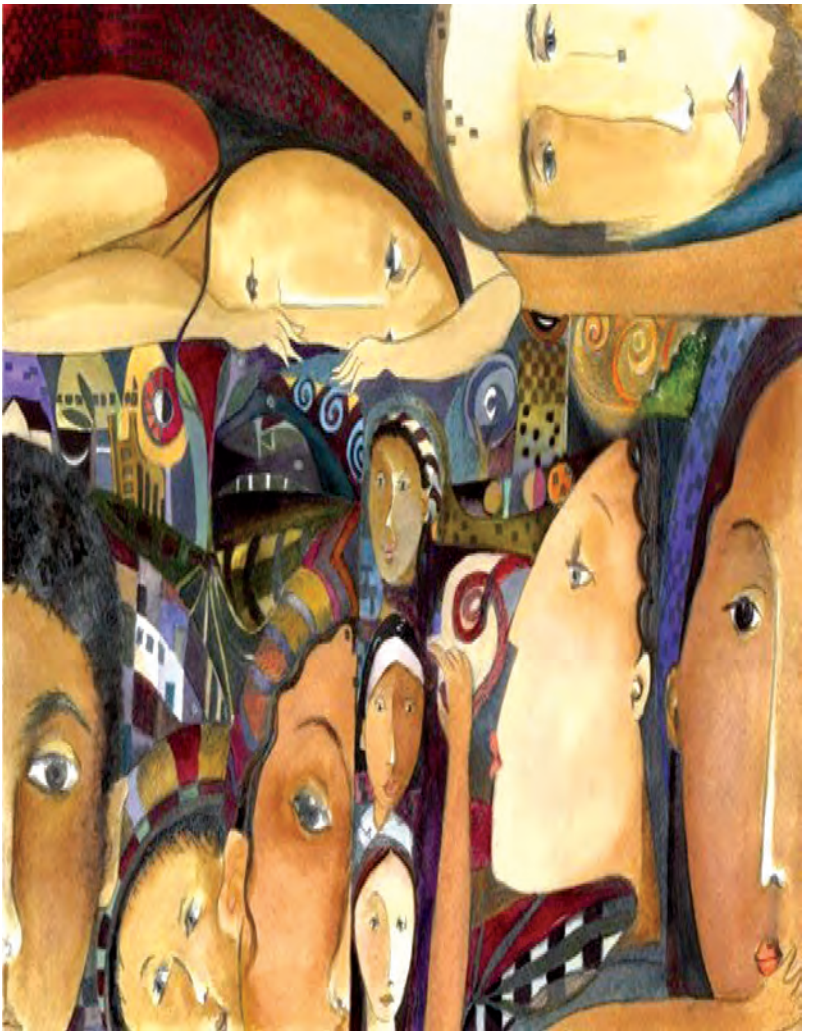

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Οι πολιτιστικές καταβολές κάθε λαού επηρεάζουν τη γενικότερη αντίληψη του τι είναι «άνδρας» και «γυναίκα», πώς ορίζονται οι υποχρεώσεις και τα δικαιώματά τους, οι κανόνες συμπεριφοράς στην κοινωνική πραγματικότητα.

Είναι επίσης γνωστό ότι το «φύλο» (gender) είναι μια κοινωνική κατασκευή που εξαρτάται από πολιτικούς, θρησκευτικούς, γεωγραφικούς, οικονομικούς παράγοντες ή ακόμα και από την ίδια την ανάγκη της επιβίωσης. Επομένως και οι ιδεολογίες σχετικά με τα φύλα είναι κοινωνικές κατασκευές που πιέζουν ή υποδεικνύουν στους ανθρώπους να δρουν με έναν συγκεκριμένο τρόπο. Από τα παραπάνω προκύπτει το συμπέρασμα ότι σε κάθε λαό, σε κάθε κουλτούρα ο τρόπος που αναπτύσσονται οι ανδρικές και γυναικείες ταυτότητες διαφέρει. Φυσικά μπορεί να υπάρχουν κάποια γενικά χαρακτηριστικά που να παραμένουν κοινά σε πολλές κοινωνίες (Wade & Tavris 1994: 121- 122, 124).

Επιπλέον τα πολιτιστικά στερεότυπα για το πώς πρέπει να είναι ο άνδρας και η γυναίκα επηρεάζουν και την αυτοαντίληψη των ατόμων αλλά και τις διαπροσωπικές τους σχέσεις, τον τρόπο που επικοινωνούν και αλληλεπιδρούν. Τα στερεότυπα σχετικά με τα φύλα σχετίζονται με τους ρόλους που κάθε φύλο αναλαμβάνει να διαδραματίσει στην κοινωνία. Σε όλες σχεδόν τις κοινωνίες οι άνδρες και οι γυναίκες ασχολούνται με διαφορετικές εργασίες, έχουν διαφορετικό ρόλο στο σπίτι και επιλέγουν διαφορετικό τρόπο ψυχαγωγίας (Williams & Best 1994: 192).

Σήμερα εξαιτίας της ανάπτυξης των μέσων επικοινωνίας και των τρόπων μετακίνησης γνωρίζουμε ευκολότερα τους διαφορετικούς πολιτισμούς. Επίσης το κίνημα μετανάστευσης φέρνει σε επαφή διαφορετικές κουλτούρες αλλά και βάζει νέους προβληματισμούς στις χώρες υποδοχής για το πώς πρέπει να αντιμετωπίζεται η διαφορετικότητα. Οι λόγοι που αναγκάζουν τους ανθρώπους να καταφεύγουν στην «προσφυγιά» είναι πολλοί. Η αρμόδια επιτροπή του ΟΗΕ αναφέρει ως αιτίες της μετανάστευσης τις τοπικές εμπόλεμες συρράξεις, τη φτώχεια, πολιτικούς λόγους, ενώ για τα επόμενα χρόνια αναφέρει ότι ένας ακόμα λόγος μετανάστευσης θα είναι η έλλειψη νερού(http://www.unhchr.org).

Το πρόβλημα της μετανάστευσης είναι μεγάλο για όλους, ειδικότερα όμως για τις γυναίκες γίνεται ακόμα μεγαλύτερο. Οι γυναίκες – μετανάστριες αποτελούν μια ευπαθή κοινωνική ομάδα. Τα μεγάλα προβλήματα που η ομάδα αυτή αντιμετωπίζει σε καθημερινή βάση είναι και οι αιτίες της ανισότητας που κάνουν δραματική την ύπαρξη και την εικόνα της στην κοινωνία όπου προσπαθεί να ενταχθεί.

Οι γυναίκες – μετανάστριες έχουν ήδη βιώσει την ανισότητα στη χώρα της προέλευσής τους και τώρα την βιώνουν ξανά και μάλιστα σε πολλαπλάσιο βαθμό. Σε πολλές περιπτώσεις είναι χρεωμένες στις μερίδες των συζύγων τους και δεν έχουν τη δική τους προσωπικότητα. Η παραχώρηση της προσωπικής άδειας παραμονής και άδειας εργασίας παραμένει ένα όνειρο (αυτό έχει σχέση με την παράνομη εργασία) και αυτό τις κάνει να νιώθουν σκιές των ανδρών τους.

Η υγεία και η κοινωνική ασφάλεια είναι άλλο ένα τεράστιο πρόβλημα. Το γε-

γονός ότι οι περισσότερες δουλεύουν σε κλειστούς χώρους ως οικιακές βοηθοί, babysitters και για την εξυπηρέτηση ηλικιωμένων ατόμων, τις κάνει να αισθάνονται πραγματικά αποκλεισμένες από την κοινωνία. Για να ενταχθεί στην κοινωνία η μετανάστρια πρέπει πρώτα να κατέχει τη γλώσσα, η οποία δεν είναι δυνατό να μαθευτεί στον κλειστό χώρο που κινείται. Στις χώρες του μεγάλου πολιτισμού, η μετανάστρια δεν μπορεί να μορφωθεί. Αντίθετα ενδέχεται να χάσει και αυτά που γνώριζε στη χώρα προέλευσης, καθώς εκεί που πηγαίνει υποβαθμίζεται επαγγελματικά.

Λόγω εργασίας και έλλειψης χρόνου αδυνατεί σε μεγάλο βαθμό να παίξει το ρόλο της μητέρας ως φυσικής αναμορφώτριας (ως φυσικής παιδαγωγού). Τα παιδιά της τα βλέπει ελάχιστα. Επιπλέον, επειδή δεν γνωρίζει τη γλώσσα δεν μπορεί να παρακολουθήσει την πρόοδό τους στο σχολείο. Δυσκολίες υπάρχουν και σε σχέση με την οικογενειακή ενότητα, καθώς σε πολλές περιπτώσεις μια γυναίκα αδυνατεί να φέρει κοντά της στη χώρα υποδοχής, τον άντρα και τα παιδιά, τη μάνα της κ.α.

Η συμμετοχή μιας μετανάστριας στην κοινωνική ζωή εμποδίζεται και λόγω προκαταλήψεων και ρατσισμού. Δεν είναι οργανωμένη σε σωματεία, συλλόγους έστω και με πολιτιστικό χαρακτήρα, συλλόγους των ίδιων των μεταναστών, και είναι ξεχασμένη και από τους κρατικούς μηχανισμούς.

Η γυναίκα μετανάστρια βιώνει τον αποκλεισμό και εξαιτίας του φύλου της. Πέφτει πιο συχνά από τους άντρες θύμα εκμετάλλευσης και πληρώνεται λιγότερο για την ίδια εργασία.

Ένα άλλο πρόβλημα είναι «το εμπόριο της σάρκας». Για την καταπολέμηση αυτού του προβλήματος πρέπει να συμμετέχει όλη η κοινωνία (βλέπε: στο διαδύκτιο την οργάνωση: «Πορεία γυναικών», http://www.poreiagynaikon.gr).

Το Trafficking είναι ο διεθνής όρος της σωματεμπορίας. Τα αίτια της σωματεμπορίας διεθνώς μπορεί να είναι:

- ✓ Η έλλειψη δικαιωμάτων και ελευθεριών για τις γυναίκες – διάκριση και βία κατά των γυναικών.
- ✓ Η έλλειψη υποδομών που να εξασφαλίζουν ίσες ευκαιρίες εργασίας στις γυναίκες, οι οποίες πλήττονται περισσότερο από την ανεργία, τη φτώχεια, την οικονομική κατάσταση της χώρας, την οικογενειακή κατάσταση —πολλές από αυτές ή έχουν χάσει το σύντροφο ή/και τα παιδιά τους ή είναι ορφανές—, την πολιτική κατάσταση της χώρας (εμφύλιος, βομβαρδισμοί, εισβολές από άλλες χώρες), την έλλειψη προσδοκιών, την προσφυγιά, κ.ά.

Το Παγκόσμιο Δίκτυο Επιβίωσης έχει εντοπίσει τέσσερις τύπους καταστάσεων που συνεπάγονται την εμπλοκή γυναικών και κοριτσιών στη βιομηχανία του σεξ, και η Ειδική Εισηγήτρια του Ο.Η.Ε. για τη βία κατά των γυναικών υποστηρίζει ότι αυτές οι τυπολογίες μπορούν να εφαρμοστούν και σε άλλες μορφές εργασίας για τις οποίες οι γυναίκες μεταναστεύουν ή διακινούνται παράνομα.

- ✓ η πρώτη ομάδα αφορά γυναίκες οι οποίες εξαναγκάστηκαν σε μετανάστευση. Οι γυναίκες αυτές δεν γνώριζαν πού πήγαιναν ή για τη φύση της εργασίας που θα έκαναν. Πολλές είναι θύματα απαγωγής.
- ✓ η δεύτερη ομάδα αποτελείται από γυναίκες οι οποίες αρχικά είχαν κάποια ιδέα για τη φύση της εργασίας, στη συνέχεια όμως εξαναγκάστηκαν να δουλέψουν είτε σε εργασία είτε σε συνθήκες εργασίας για τις οποίες δεν είχαν συμφωνήσει προηγουμένως και για τις οποίες δεν είχαν περιθώρια επιλογής. Οι γυναίκες αυτές δεν έχουν ελευθερία κίνησης αλλά ούτε και δυνατότητα να αλλάξουν την κατάστασή τους, καθώς είναι υπό καταναγκαστικό χρέος (ο σωματέμπορός τους δηλώνει ότι τις κρατάει δέσμιες μέχρι να του ξεπληρώσουν το χρέος μεταφοράς τους, το οποίο συνήθως είναι υπέρογκο), και τους έχουν αφαιρεθεί τα νόμιμα έγγραφά τους.
- ✓ η τρίτη ομάδα αφορά γυναίκες οι οποίες γνωρίζουν τη φύση της εργασίας που πρόκειται να κάνουν, και μολονότι δεν την επιθυμούν, δεν βλέπουν άλλη βιώσιμη οικονομικά εναλλακτική λύση. Έτσι, εμπιστεύονται το διακινητή, ο οποίος εκμεταλλεύεται την οικονομικά και νομικά ευάλωτη θέση των γυναικών αυτών για δικό του οικονομικό όφελος. Συνήθως και αυτές οι γυναίκες κρατούνται σε συνθήκες καταναγκαστικού χρέους.
- ✓ η τέταρτη ομάδα απαρτίζεται από γυναίκες οι οποίες έχουν πλήρη γνώση της εργασίας που πρόκειται να κάνουν, δεν έχουν καμιά αντίρρηση να την κάνουν, έχουν τον έλεγχο των χρημάτων που κερδίζουν και έχουν ελευθερία κινήσεως. Αυτή είναι η μόνη από τις παραπάνω καταστάσεις κατά την οποία οι γυναίκες δεν μπορούν να καταταγούν στην κατηγορία των θυμάτων της σωματεμπορίας (www.unhchr.org και www.kethi.gr).

Τέλος, ένα άλλο ζήτημα που απασχολεί σήμερα την ελληνική κοινωνία είναι η εκπαίδευση των παλιννοστούντων και αλλοδαπών μαθητών στο ελληνικό σχολείο. Στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα λειτουργούν Διαπολιτισμικά σχολεία. Το ζητούμενο όμως δεν είναι να δημιουργήσουμε σχολεία – γκέτο, στόχος πρέπει να είναι να δημιουργηθεί μια κοινή εκπαίδευση με την οποία να προωθείται η πολιτισμική και γλωσσική ποικιλομορφία. Να μπορέσει το εκπαιδευτικό σύστημα να εκσυγχρονιστεί προκειμένου να ανταποκριθεί στη νέα κοινωνική πραγματικότητα, στην πολιτισμική πολλαπλότητα και στο σεβασμό της διαφορετικότητας (Δαμανάκης, 2002: 80-88).

4.1 ΤΑΥΤΟΤΗΤΕΣ ΦΥΛΟΥ ΚΑΙ ΕΘΝΙΚΕΣ ΤΑΥΤΟΤΗΤΕΣ

ΟΔΗΓΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ

Στόχος της άσκησης είναι να παρατηρήσουν οι μαθητές και οι μαθήτριες τις διαφορετικές γυναικείες παρουσίες, να εντοπίσουν τα διαφορετικά τους χαρακτηριστικά και ποιοι παράγοντες τα διαμορφώνουν. Στη συνέχεια να προσπαθήσουν να συγκρίνουν τα χαρακτηριστικά των γυναικών από διαφορετικές εθνικές κουλτούρες με το πρότυπο της δυτικής γυναίκας. Απώτερος στόχος της άσκησης είναι να συνειδητοποιήσουν και να κατανοήσουν οι μαθητές και οι μαθήτριες τη διαφορετικότητα των γυναικών στις διάφορες κοινωνίες.

Μοιράστε το συμπληρωματικό υλικό της άσκησης.

Ζητήστε από τους μαθητές και τις μαθήτριες να παρατηρήσουν τις φωτογραφίες.

Ακολουθεί συζήτηση. Κάποιοι θεματικοί άξονες / ερωτήματα για τη συζήτηση στην τάξη μπορούν να είναι:

- Η διαφορετική ενδυμασία των γυναικών. Τα χαρακτηριστικά στοιχεία της ενδυμασίας των γυναικών μπορούν να προσδιορίζουν την εθνικότητά τους ή τη θρησκεία τους; Τα ρούχα μπορεί να φανερώνουν και τον περιορισμένο κοινωνικό ρόλο των γυναικών (π.χ. μπούρκα, μαντίλα);
- Η εθνικότητα μπορεί να αποτελέσει ένα ακόμα εμπόδιο για την κατάκτηση των δικαιωμάτων των γυναικών;
- Οι γυναίκες έχουν την ίδια θέση σε όλες της κοινωνίες;
- Ποιοι είναι οι ρόλοι των φύλων σε οικογένειες διαφορετικής εθνικότητας;
- Συζητήστε τις διαφορές που ενδεχομένως υπάρχουν μεταξύ των γυναικών από διαφορετικές εθνικότητες και της ελληνίδας γυναίκας.
- Ποια σχέση υπάρχει ανάμεσα στο βαθμό πολιτισμικής ανάπτυξης μιας κοινωνίας και στη θέση της γυναίκας μέσα σε αυτή;

Διάρκεια άσκησης: 15΄παρατήρηση 30΄ συζήτηση.

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 33

Να παρατηρήσετε τις εικόνες:

ΟΔΗΓΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ

Στόχος της άσκησης είναι να κατανοήσουν οι μαθητές και οι μαθήτριες ότι οι γυναίκες δεν αποτελούν μια «ενιαία κατηγορία». Επομένως πρέπει να μάθουν να σέβονται τις γυναίκες με διαφορετικά εθνικά, θρησκευτικά ή πολιτισμικά χαρακτηριστικά. Επιπλέον να συνειδητοποιήσουν ότι η διαφορετικότητα δεν είναι απαραίτητα κάτι εχθρικό, περίεργο ή κατακριτέο.

Μοιράστε στους μαθητές και τις μαθήτριες το φύλλο εργασίας 34.

Στη συνέχεια συζητήστε στην τάξη τις απόψεις των μαθητών και μαθητριών.

Εναλλακτικά μπορείτε να ασχοληθείτε με το «Παιχνίδι ρόλων» του φύλλου εργασίας 35. Αν επιλέξετε αυτή την εκδοχή χωρίστε την τάξη σε δυο ομάδες και ζητήστε από την καθεμιά να υποστηρίξει με επιχειρήματα την άποψή της. Εσείς χωρίστε τον πίνακα στη μέση και καταγράψτε τις απαντήσεις από τις δύο ομάδες. Στο τέλος συνοψίστε τα συμπεράσματά σας, ενισχύοντας την άποψη του σεβασμού στη διαφορετικότητα.

Διάρκεια: 2 διδακτικές ώρες

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 34

Διαφορετικά πολιτιστικά χαρακτηριστικά και αποκλεισμός

Γράψτε έκθεση με το παρακάτω θέμα:

«Οι μουσουλμάνες για να εμφανιστούν κάπου δημόσια είναι υποχρεωμένες να φορούν μαντίλα, που να σκεπάζει το κεφάλι τους.»

Θεωρείτε ότι η μαντίλα μπορεί να λειτουργήσει ως περιοριστικός παράγοντας στην κοινωνική ζωή των γυναικών ή ακόμα και να προκαλέσει ρατσιστικά σχόλια σε κοινωνίες που δεν είναι αμιγώς μουσουλμανικές; Ή νομίζετε ότι η μαντίλα είναι ένα στοιχείο της γενικότερης κουλτούρας αυτών των γυναικών και ότι αν την απομακρύνουν θα αλλοιωθεί η ταυτότητά τους;

Δικαιολογήστε την απάντησή σας.

. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 35

(Παιχνίδι ρόλων)

Επιλογή σεναρίου

Σενάριο για την 1η ομάδα:

Είστε γυναίκα, μουσουλμάνα που ζει σε μια ευρωπαϊκή χώρα. Θεωρείτε ότι η μαντίλα αποκαλύπτει τη θρησκευτική σας ταυτότητα και την καταγωγή σας και αυτό προκαλεί τα βλέμματα των άλλων πολιτών, και ίσως ευθύνεται για το γεγονός ότι δεν μπορείτε να βρείτε εργασία. Βρίσκεστε σε δίλημμα, γι' αυτό ζητάτε τη συμβουλή μιας ευρωπαίας φίλης σας. Τελικά αποφασίζετε να φοράτε τη μαντίλα μόνο σε θρησκευτικές εκδηλώσεις.

Σενάριο για την 2η ομάδα:

Είστε γυναίκα, μουσουλμάνα που ζει σε μια ευρωπαϊκή χώρα. Θεωρείτε ότι η μαντίλα αποκαλύπτει τη θρησκευτική σας ταυτότητα και την καταγωγή σας όμως επιθυμείτε να την φοράτε γιατί αυτό σας κάνει να μην ξεχνάτε τις αρχές σας. Η κυβέρνηση της χώρας που ζείτε, όμως, αποφασίζει να απαγορεύσει τη χρήση της μαντίλας υποστηρίζοντας ότι με αυτόν τον τρόπο προστατεύει τις γυναίκες από τον ρατσισμό και την περιθωριοποίηση. Εσείς εκδηλώνετε την αντίδρασή σας στο γεγονός αυτό.

4.2. ΓΥΝΑΙΚΕΣ - ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ, ΓΥΝΑΙΚΕΣ - ΜΕΙΟΝΟΤΗΤΕΣ, ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΣΤΟ ΠΕΡΙΘΩΡΙΟ

ΟΔΗΓΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ

Στόχος της άσκησης είναι να κατανοήσουν οι μαθητές και οι μαθήτριες ότι οι πρόσφυγες – μετανάστες και μετανάστριες είναι μια αδύναμη κοινωνική ομάδα που χρειάζεται τη συμπαράσταση και τη βοήθειά τους. Μπορείτε να εξηγήσετε στους μαθητές και τις μαθήτριες τη διαφορά μεταξύ των εννοιών πρόσφυγας και μετανάστης.

Οι πρόσφυγες φεύγουν από τη χώρα τους για να σώσουν τη ζωή τους και δεν μπορούν να επιστρέψουν, εάν δεν αλλάξουν οι συνθήκες που επικρατούν εκεί.

Οι οικονομικοί μετανάστες συνήθως εγκαταλείπουν τη χώρα τους οικειοθελώς αναζητώντας καλύτερες συνθήκες διαβίωσης. Σε περίπτωση που επιλέξουν να επιστρέψουν στην πατρίδα τους, θα συνεχίσουν να έχουν την προστασία της χώρας τους.

1. Μοιράστε και διαβάστε στην τάξη το κείμενο του φύλλου εργασίας 36. Με αφορμή το κείμενο συζητήστε με τους μαθητές και τις μαθήτριες:

- Τι είναι πρόσφυγας;
- Τι είναι μετανάστης και μετανάστρια;
- Ποιοι είναι οι λόγοι που εγκαταλείπουν τις χώρες τους;
- Τι οφείλουν τα άτομα και οι κυβερνήσεις να κάνουν για τους ανθρώπους αυτούς;
- Ποια είναι τα συναισθήματα που έχουν οι μαθητές και οι μαθήτριες για τους πρόσφυγες – μετανάστες;
- Αν υπάρχουν μαθητές και μαθήτριες από άλλες χώρες στην τάξη ζητήστε να περιγράψουν τα συναισθήματά τους και τις σχέσεις με τους συμμαθητές τους και τις συμμαθήτριες.
- Ζητήστε να βρουν φωτογραφικό/πληροφοριακό υλικό για την Ημέρα Προσφύγων.

Διάρκεια: 1 διδακτική ώρα

2. Στη συνέχεια μπορείτε συμπληρωματικά να αναθέσετε στους μαθητές και τις μαθήτριες το **φύλλο εργασίας 65**. Εναλλακτικά μπορείτε να μιλήσετε στους μαθητές και τις μαθήτριές σας για περιόδους που οι Έλληνες και οι Ελληνίδες ακολούθησαν το δρόμο της προσφυγιάς (π.χ. μικρασιατική καταστροφή) ή της μετανάστευσης για οικονομικούς ή άλλους λόγους. Τη διάρκεια για το φύλλο εργασίας την καθορίζετε εσείς.

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 36

Ημέρα προσφύγων 20η Ιουνίου

Οι άνθρωποι μετακινούνται από χώρα σε χώρα από τα πολύ παλιά χρόνια. Ακόμα και όταν δεν γνώριζαν με ακρίβεια τα όρια του κόσμου – μέχρι που εκτείνονται οι στεριές, που τελειώνουν οι θάλασσες και που οδηγούν οι δρόμοι – ταξίδευαν αψηφώντας τους κινδύνους, αγνοώντας τι τους επιφυλάσσει το ταξίδι. Είτε για να γνωρίσουν από κοντά λαούς και πολιτισμούς είτε για να δουλέψουν είτε για να σπουδάσουν είτε για να δουν αγαπημένα τους πρόσωπα. Συνήθως τους αρέσει να κάνουν αυτά τα ταξίδια. Τις περισσότερες φορές επιλέγουν οι ίδιοι να κάνουν αυτά τα ταξίδια.

Υπάρχουν όμως και κάποια άτομα που «ταξιδεύουν» χωρίς να το θέλουν. Μερικά ούτε καν το είχαν φανταστεί ότι θα άφηναν το σπίτι τους, την οικογένειά τους, τους φίλους τους. Για την ακρίβεια, τα άτομα αυτά δεν «ταξιδεύουν», εγκαταλείπουν τη χώρα τους, γιατί φοβούνται, γιατί κινδυνεύουν. Είτε επειδή στη χώρα τους γίνεται πόλεμος είτε επειδή διώκονται για τα πολιτικά τους φρονήματα, για τα θρησκευτικά πιστεύω τους, για την καταγωγή, το χρώμα τους. Το μόνο που τους απομένει, το μόνο που ελπίζουν είναι να βρουν μια χώρα όπου θα μπορέσουν να νιώσουν ασφαλείς. Τα άτομα αυτά ονομάζονται πρόσφυγες.

Η 20η Ιουνίου έχει οριστεί από τον Οργανισμό Ηνωμένων Εθνών ως Ημέρα Προσφύγων. Μια μέρα για να θυμόμαστε πως κάθε μέρα το λιγότερο που μπορούμε να κάνουμε είναι να τους στέλνουμε την υποστήριξη και το σεβασμό μας. Καλή εβδομάδα.

«Οι ερευνητές πάνε παντού», *Η Καθημερινή*, 18 Ιουνίου 2005.

ΟΔΗΓΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ

Στόχος της άσκησης είναι να συνειδητοποιήσουν οι μαθητές και οι μαθήτριες ότι οι γυναίκες – πρόσφυγες, οι γυναίκες – μειονότητες και γενικότερα οι γυναίκες που βρίσκονται στο περιθώριο των κοινωνιών, αποτελούν την εύκολη «λεία» κακοποιών που τις εκμεταλλεύονται με ποικίλους τρόπους.

Η σεξουαλική εκμετάλλευση των γυναικών αποτελεί μια ιδιότυπη μορφή καθεστώτος δουλείας, που τις υποχρεώνει να εκδίδονται. Η βία που αναγκάζονται να υποστούν δεν είναι μόνο σωματική αλλά και ψυχολογική.

Επομένως, αυτό που πρέπει να κατανοήσουν οι μαθητές και οι μαθήτριες είναι ότι οι γυναίκες που ανήκουν στις παραπάνω ομάδες, εκτός από τα προβλήματα προσαρμοστικότητας κατά την ένταξή τους σε μια χώρα, έχουν να αντιμετωπίσουν και τη σεξουαλική παρενόχληση και τη σεξουαλική εκμετάλλευσή τους.

Εξηγήστε στους μαθητές και τις μαθήτριες τι είναι το “trafficking”[4] (Βλ. εισαγωγή).

Μοιράστε το παρακάτω φύλλο εργασίας και ζητήστε να απαντήσουν στις ερωτήσεις.

Διάρκεια: 1 διδακτική ώρα.

4. Σύμφωνα με το Πρωτόκολλο των Ηνωμένων Εθνών, ως διακίνηση και εμπορία ανθρώπων (trafficking) ορίζεται η στρατολόγηση, μεταφορά, υπόθαλψη ή αποδοχή προσώπων, που γίνεται με απειλή ή άσκηση βίας ή άλλες μορφές εξαναγκασμού, απαγωγής, απάτης ή κατάχρησης εξουσίας ή εκμετάλλευση μιας ιδιαίτερα τρωτής θέσης, με σκοπό την επίτευξη συναίνεσης αυτών των προσώπων στην εκμετάλλευσή τους από ένα άλλο πρόσωπο. Στον όρο εκμετάλλευση περιλαμβάνεται τουλάχιστον η εκμετάλλευση της πορνείας άλλων, ή άλλες μορφές σεξουαλικής εκμετάλλευσης, η αναγκαστική εργασία, η δουλεία και οι παρεμφερείς πρακτικές και η αφαίρεση οργάνων. Η διακίνηση και εμπορία είναι, δηλαδή, όρος ευρύτερος της διακίνηση γυναικών με σκοπό τη σεξουαλική εκμετάλλευση (http://www.unhchr.org).

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 37

Βιομηχανία Σεξ ή Βιομηχανία Σεξουαλικής Εκμετάλλευσης Ξένων (γυναικών)

• Να περιγράψετε τι είναι σωματεμπορία.

• Νομίζετε ότι υπάρχει σύνδεση της μετανάστευσης με τη σωματεμπορία; Αν ναι, εξηγήστε πού οφείλεται αυτή.

• Ποια άτομα κινδυνεύουν να πέσουν θύματα σωματεμπορίας;

• Θεωρείτε ότι η διάσταση του φύλου μπορεί να αποτελέσει καθοριστικό παράγοντα στην επιλογή των θυμάτων σωματεμπορίας;

• Ποιες είναι οι αιτίες της σεξουαλικής εκμετάλλευσης των γυναικών;

• Υπάρχει πρόβλημα σεξουαλικής εκμετάλλευσης στην Ελλάδα;

• Ποια μέτρα μπορεί να πάρει το κάθε κράτος ή η Ε.Ε. για την αντιμετώπιση του φαινομένου;

ΞΕΡΕΙΣ ΟΤΙ:

- **Από τα 22 εκατομμύρια προσφύγων στη Γη, το 80% είναι γυναίκες και παιδιά.**

Στην Ελλάδα ζουν 3.000 γυναίκες πρόσφυγες.

(Πηγή: http://www.unhchr.org)

4.3 ΠΟΛΥΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΟΤΗΤΑ ΣΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ

ΟΔΗΓΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ (ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 38)

Στόχος της άσκησης είναι να κατανοήσουν οι μαθητές και οι μαθήτριες ότι το σημερινό ελληνικό σχολείο δεν έχει εθνική ομοιογένεια. Αυτό σημαίνει ότι πρέπει να μάθουν ότι ο κάθε μαθητής και η κάθε μαθήτρια, από όπου κι αν προέρχεται, διαθέτει κάποια χαρακτηριστικά που αξίζουν το σεβασμό των άλλων. Πρέπει, επομένως, να κατανοήσουν τι πραγματικά σημαίνει «διαφορετικότητα» στη σχολική πραγματικότητα.

Αφού χωρίσετε τους μαθητές και τις μαθήτριες σε δυο ομάδες, μοιράζετε το φύλλο εργασίας με το παιχνίδι ρόλων που ακολουθεί. Ζητάτε από τα παιδιά να προετοιμαστούν για να παίξουν έναν από τους ρόλους: παιδί – μετανάστης και παιδί της χώρας υποδοχής.

Ακολουθεί συζήτηση. Διάρκεια: 2 διδακτικές ώρες.

ΟΔΗΓΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ (ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 39)

Στόχος της δραστηριότητας που ακολουθεί είναι να κατανοήσουν οι μαθητές/τριες ότι το σημερινό ελληνικό σχολείο δεν έχει εθνική ομοιογένεια. Να μάθουν ότι ο κάθε μαθητής και η κάθε μαθήτρια, από όπου κι αν προέρχεται, διαθέτει κάποια ιδιαίτερα χαρακτηριστικά που αξίζουν το σεβασμό των άλλων. Τέλος να αντιληφθούν τη «διαφορετικότητα» μέσα στη σχολική πραγματικότητα και να συνειδητοποιήσουν πως μπορούν να την εκμεταλλευτούν δημιουργικά μαθαίνοντας ο ένας τον άλλο.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 39:[5]

Αν υπάρχουν στην τάξη σας μαθητές και μαθήτριες από διαφορετικές χώρες ζητήστε τους να προετοιμαστούν και να κάνουν μια παρουσίαση στους συμμαθητές και τις συμμαθήτριές τους για τη χώρα προέλευσής τους. Τα στοιχεία γύρω από τα οποία θα κινηθεί η παρουσίαση είναι πολλά. Κάποιες ιδέες είναι:

* Να παρουσιάσουν πώς γιορτάζεται στην ιδιαίτερη πατρίδα τους κάποιο έθιμο (π.χ. Χριστουγέννων, γάμου κ.ά.) ή να μάθουν και στους άλλους κάποιους χορούς.
* Να φτιάξουν κολάζ με τα σημαντικότερα μνημεία / μέρη της χώρας τους.
* Να παρουσιάσουν θεατρικά αποσπάσματα από παραστάσεις των χωρών τους.
* Να μιλήσουν για τα παιχνίδια που παίζουν τα παιδιά στη χώρα τους κ.ά.

Στην περίπτωση που δεν υπάρχουν μαθητές και μαθήτριες από άλλες χώρες στην τάξη ζητήστε από τους μαθητές και τις μαθήτριες να βρουν στοιχεία πολιτισμικά, ιστορικά, γεωγραφικά από κάποιες χώρες και να τα παρουσιάσουν στην τάξη (κατά προτίμηση προτείνετε χώρες από τις οποίες προέρχονται οι μετανάστες και οι μετανάστριες που φθάνουν τα τελευταία χρόνια στην Ελλάδα π.χ. Αλβανία, Βουλγαρία, χώρες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης). Διάρκεια: Για τη δραστηριότητα αυτή ορίστε εσείς με τους μαθητές και τις μαθήτριες το χρονικό περιθώριο προετοιμασίας και το χρόνο παρουσίασης.

---

5. Η δραστηριότητα αυτή μπορεί να χρησιμοποιηθεί πολύ εύκολα και στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση.

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 38

(Παιχνίδι ρόλων)
«Έλα στη θέση μου»

Το παιδί μεταναστών

Υποθέστε ότι είστε παιδί μεταναστών σε μια χώρα. Προσπαθήστε να ορίσετε τι σημαίνει για σας «διαφορετικότητα».

Σε ποιους τομείς νομίζετε ότι διαφέρετε από τα παιδιά της χώρας που ζείτε;

Υπάρχουν ομοιότητες; (ρούχα, συμπεριφορά, ανάπτυξη φιλικών σχέσεων κ.α.).

Ποια είναι τα ειδικά προβλήματα που σας απασχολούν και ποιες οι δυσκολίες που έχετε να αντιμετωπίσετε;

Ποιους θεωρείτε κατάλληλους να αντιμετωπίσουν και να επιλύσουν τα προβλήματα αυτά;

Τέλος αναφέρετε περιπτώσεις διάκρισης σε βάρος σας.

Το παιδί της χώρας υποδοχής

Είστε παιδί της χώρας υποδοχής και έχετε στην τάξη σας έναν μαθητή ή μια μαθήτρια μετανάστη/τρια. Προσπαθήστε να απαντήσετε:

Τι σημαίνει διαφορετικότητα;

Υπάρχουν ομοιότητες ανάμεσα σε σας και στα παιδιά μετανάστες και μετανάστριες;

Υπάρχουν κάποια προβλήματα που αντιμετωπίζετε που διαφέρουν από αυτά των παιδιών - μεταναστών;

Αναφέρετε περιπτώσεις (αν υπάρχουν) που συμπεριφερθήκατε ρατσιστικά απέναντι σε μετανάστες και μετανάστριες.

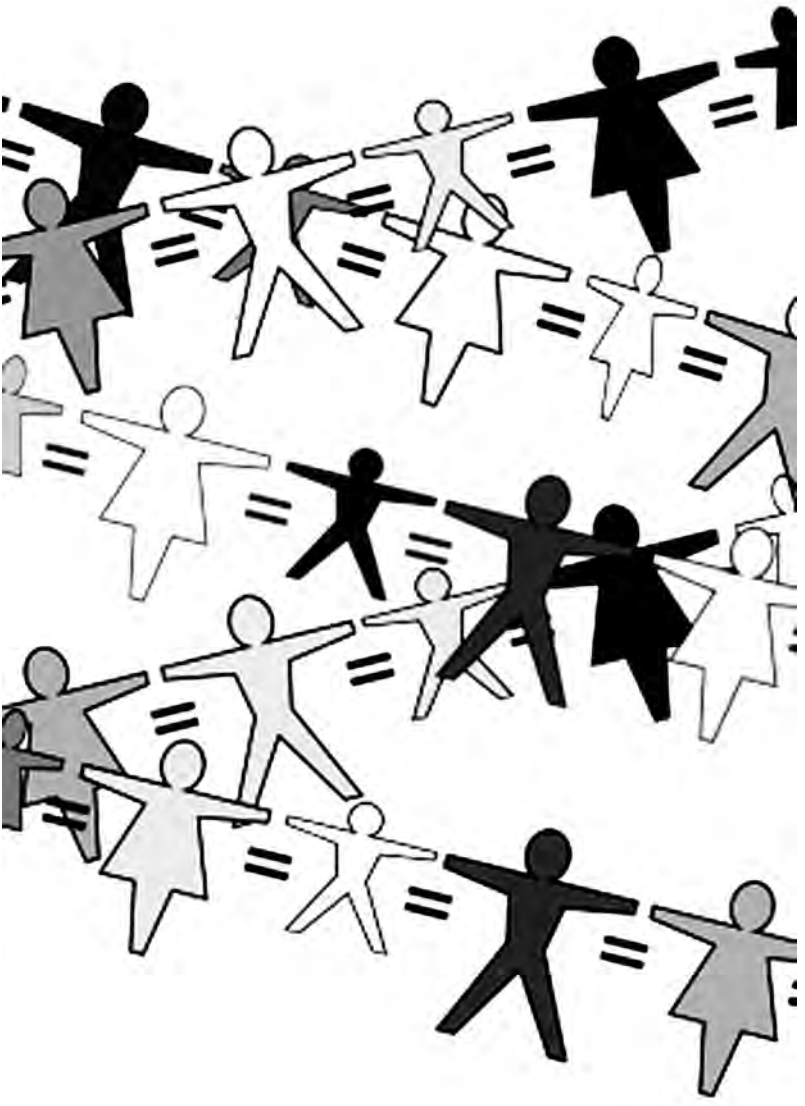

5. ΠΟΛΕΜΟΣ ΚΑΙ ΕΙΡΗΝΗ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η Εκπαίδευση για την Ειρήνη αποτελεί ένα σημαντικό θέμα προβληματισμού για την Παιδαγωγική επιστήμη. Ιδιαίτερα στη σύγχρονη εποχή που οι πολεμικές συρράξεις θεωρούνται φυσικό επακόλουθο κάθε φορά που δεν πετυχαίνουν οι διπλωματικές διαπραγματεύσεις (τα παραδείγματα πολλά στο Ιράκ, στο Αφγανιστάν ή λίγο παλαιότερα στη Σερβία).

«Η Παιδαγωγική της ειρήνης έχει ως αντικείμενό της το σχεδιασμό μιας εκπαίδευσης που εξετάζει τις διαφορετικές μορφές βίας (άμεση και έμμεση[6]) και την απουσία της ειρήνης σε διεθνές και ενδοκοινωνικό επίπεδο, αναλύει τις αιτίες και διαγιγνώσκει τη σχέση αιτίας –αιτιατού μεταξύ των φαινομένων αυτών, αλλά και συμβάλλει στη μείωσή τους» (Μπονίδης, 2002: 6).

Η εκπαίδευση για την ειρήνη στοχεύει στη διατήρηση της ειρήνης μέσω της αγωγής. Ειδικότερα στον τομέα αυτόν δραστηριοποιείται η UNESCO. Στις συστάσεις του 1974 συναντούμε άρθρα σχετικά με την εκπαίδευση που στοχεύει στη διεθνή κατανόηση, στη συνεργασία και στην ειρήνη και με την εκπαίδευση που αφορά σε θέματα δικαιωμάτων και ελευθεριών του ατόμου (www.unesco.com).

Σχετικά με την ειρήνη, τον πόλεμο και τα δύο φύλα συναντάμε μια διχοτομία. Η ειρήνη και οι δράσεις υπέρ αυτής σχετίζονται περισσότερο με το γυναικείο φύλο, τη φροντίδα και την ευαισθησία ως γυναικείο χαρακτηριστικό. Η δράση των γυναικών για θέματα ειρήνης σε παγκόσμιο επίπεδο είναι ιδιαίτερα έντονη, αντίθετα η συμμετοχή τους σε στρατιωτικές επιχειρήσεις είναι μειωμένη.

Από την άλλη ο πόλεμος συνδέεται με το ανδρικό φύλο, τη βία την αγριότητα αλλά και κάποιες αξίες όπως η γενναιότητα, η ανδρεία, η αυταπάρνηση που θεωρούνται ανδρικά χαρακτηριστικά. Παραδείγματα της διχοτομίας αυτής είναι από τη μια η στρατιωτική θητεία των ανδρών που θεωρείται μέσο επίτευξης της ανδροπρέπειας και αρρενωπότητας (λέγεται χαρακτηριστικά η στερεότυπη έκφραση «Να πας στο στρατό να γίνεις άνδρας») και από την άλλη η παρουσία των γυναικών ως νοσοκόμες του Ερυθρού Σταυρού σε περιόδους πολέμου.

Στόχος της ενότητας αυτής είναι να εντοπιστεί η διχοτομία αυτή στις αντιλήψεις των μαθητών και μαθητριών και να αμφισβητηθεί προκειμένου να προωθηθεί η εκπαίδευση για την ειρήνη και να αποσυνδεθεί η έννοια του ανδρισμού από την επιθετικότητα και τη βία.

---

6. Άμεση βία όπως ο πόλεμος, η εγκληματικότητα, έμμεση βία όπως η φτώχεια, η καταπίεση, η εκμετάλλευση, ο ρατσισμός.

5.1 ΟΙ ΑΞΙΕΣ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

Στόχος της εργασίας που ακολουθεί είναι να σκιαγραφήσουν οι μαθητές και οι μαθήτριες τις αξίες του πολέμου και να διαπιστώσουν κατά πόσο αυτές διαφέρουν από τις αξίες σε ειρηνικές περιόδους. Σε ένα δεύτερο επίπεδο να αντιληφθούν τη σύνδεση των αξιών αυτών με το ανδρικό ή το γυναικείο φύλο και να προσπαθήσουν να ερμηνεύσουν τη σύνδεση αυτή.

ΟΔΗΓΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ

Χωρίζετε τους μαθητές και τις μαθήτριες σε 3-4 μεικτές ομάδες.

Μοιράζετε στις ομάδες αποσπάσματα που θεωρείτε κατάλληλα από την ιστορία, το διαδίκτυο, το site της UNESCO, εφημερίδες, περιοδικά κ.α.[7] Π.χ. ένα απόσπασμα που θα περιγράφει τον τρόπο με τον οποίο οι αρχαίοι Σπαρτιάτες μεγάλωναν τα παιδιά τους, ή κάποιες φράσεις που ο διοικητής αναγκάζει τους φαντάρους να επαναλαμβάνουν κτλ. Μπορείτε ακόμη να πείτε στα παιδιά να έχουν ψάξει τα ίδια από την προηγούμενη μέρα τέτοιου είδους αποσπάσματα. Παρατίθενται ενδεικτικά δύο αποσπάσματα τα οποία θα μπορούσαν να δώσουν έναυσμα για συζήτηση αλλά είστε ελεύθεροι και ελεύθερες να χρησιμοποιήσετε ό,τι άλλο θεωρείτε χρήσιμο.

Στη συνέχεια ζητάτε από όλους και όλες να διαβάσουν προσεχτικά τα κείμενα που έχουν μπροστά τους και να εντοπίσουν τα σημεία στα οποία διαφαίνονται αξίες πολέμου ή σύνδεση της βίας ή της φροντίδας και ευαισθησίας με το ένα ή το άλλο φύλο.

Στη συνέχεια συζητάτε:

- Ποιες είναι οι αξίες του πολέμου; (Π.χ. αυτοθυσία, θάρρος, εμμονή κτλ) Διαφέρουν οι αξίες αυτές για τους άνδρες και τις γυναίκες; Υπάρχουν κάποιες οι οποίες σε ειρηνική περίοδο δεν θα θεωρούνταν αξίες;
- Ποια η θέση της διπλωματίας σε περιόδους πολέμου; Ταυτίζεται περισσότερο με άνδρες ή με γυναίκες;

7. Επισκεφτείτε την ιστοσελίδα του προγράμματος www.isotita.uoi.gr

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 40

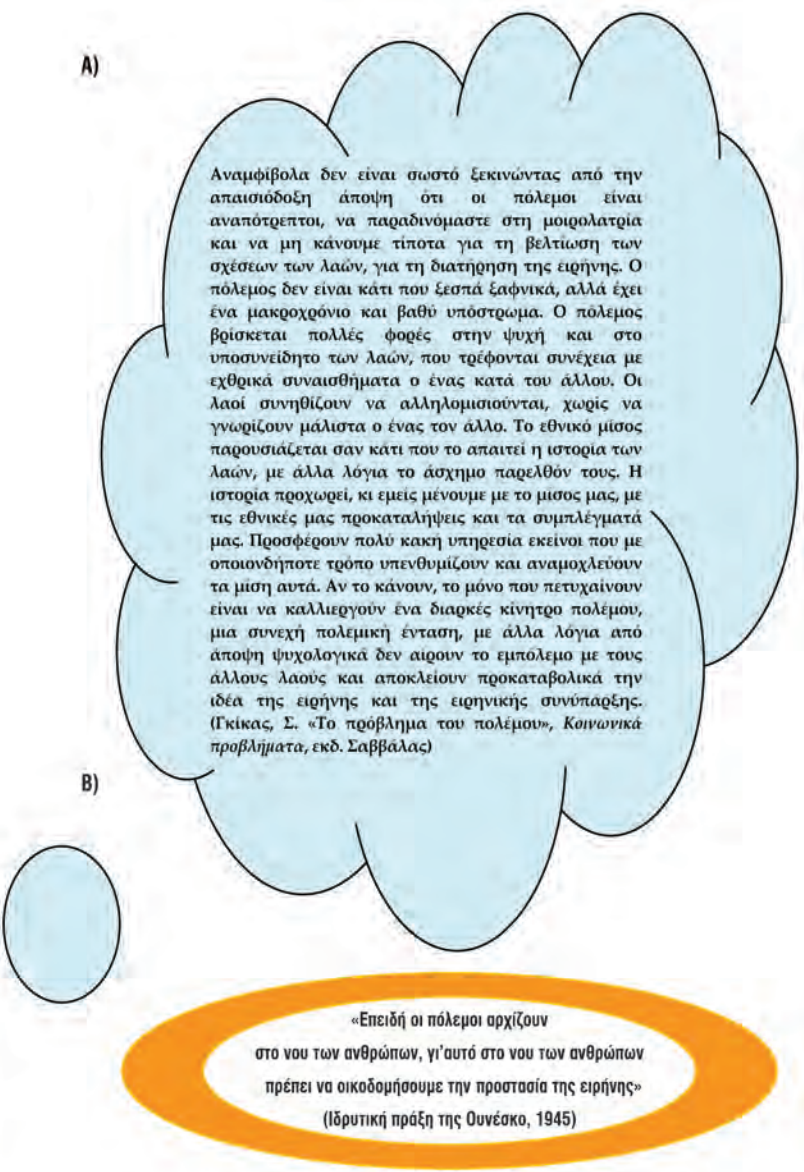

5.2. ΤΟ ΦΥΛΟ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ: ΚΑΤΑΣΚΕΥΑΖΟΝΤΑΣ ΤΟΝ ΑΝΔΡΙΣΜΟ ΣΕ ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΤΟΝ ΕΘΝΙΚΙΣΜΟ, ΤΗ ΒΙΑ, ΤΟΝ ΠΟΛΕΜΟ ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΙΡΗΝΗ

Στόχος: Να προσδιοριστεί το φύλο του πολέμου και οι αιτίες που ο ανδρισμός ταυτίζεται με τις έννοιες της βίας και της επιθετικότητας και η θηλυκότητα με τις έννοιες της διπλωματίας και της φροντίδας.

ΟΔΗΓΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 41

Μοιράζουμε το φύλλο εργασίας και δίνουμε χρόνο 15 λεπτών στους μαθητές και τις μαθήτριες να το συμπληρώσουν. Τους ενθαρρύνουμε να γράψουν όσο το δυνατό πιο περιγραφικά, αυθόρμητα και λεπτομερειακά. Ακολουθεί συζήτηση γύρω από τις θεματικές που παρατίθενται στο τέλος της σελίδας.

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 42

Μοιράζουμε το φύλλο εργασίας και δίνουμε χρόνο 15 λεπτών στους μαθητές και τις μαθήτριες να το συμπληρώσουν.

Στη συνέχεια ακολουθεί συζήτηση γύρω από τους εξής άξονες:

Α) Υπάρχουν κοινά σημεία στις απαντήσεις κοριτσιών – αγοριών;

Β) Με ποιο από τα δύο φύλα συνδέθηκε ο πόλεμος και με ποιο η ειρήνη;

Γ) Τι επιχειρήματα χρησιμοποίησαν οι μαθητές και οι μαθήτριες προκειμένου να υποστηρίξουν την επιλογή τους υπέρ ή κατά της στράτευσης των γυναικών;

Δ) Συμπίπτουν οι επιλογές των μαθητών και των μαθητριών;

Ε) Υπήρχαν στερεοτυπικές απόψεις μέσα στα γραπτά των μαθητών και μαθητριών;

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 41

Αφήστε τη φαντασία σας ελεύθερη…

Φανταστείτε πως ο πόλεμος και η ειρήνη είναι δύο πρόσωπα. Περιγράψτε τα σε επίπεδο

- Σωματικό (Περιγραφή εμφάνισης)
- Ψυχολογικό (Περιγραφή χαρακτήρα)

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 42

Υπουργός Άμυνας για μια μέρα

Φανταστείτε πως γίνεστε για μια μέρα ο/η υπουργός εθνικής άμυνας της χώρας. Πρέπει να αποφασίσετε αν οι γυναίκες θα υπηρετούν στο στρατό όπως οι άνδρες. Τι απόφαση παίρνετε;

Αν επιλέξετε πως οι γυναίκες πρέπει και αυτές να εκπληρώνουν στρατιωτικά καθήκοντα να εξηγήσετε τους λόγους που σας κάνουν να το πιστεύετε αυτό.

Αν από την άλλη επιλέξετε πως δεν χρειάζεται να υπηρετούν οι γυναίκες να αναφέρετε πάλι τους λόγους της επιλογής σας.

5.3 ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΚΑΙ ΑΝΔΡΕΣ ΣΕ ΕΠΟΧΕΣ ΠΟΛΕΜΟΥ

Στόχος: Να διερευνηθούν τα χαρακτηριστικά που θα αποδώσουν οι μαθητές και οι μαθήτριες στον ήρωα και στην ηρωίδα. Σε ένα δεύτερο επίπεδο να διαπιστωθεί αν ο ρόλος της γυναίκας και του άνδρα σε περιόδους πολέμου δομείται από τους μαθητές και τις μαθήτριες διαφορετικά.

ΟΔΗΓΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ

Χωρίζουμε τους μαθητές και τις μαθήτριες σε 4 αμιγείς ως προς το φύλο ομάδες (2 ομάδες κοριτσιών, 2 ομάδες αγοριών). Μια ομάδα κοριτσιών και μια ομάδα αγοριών αναλαμβάνει να περιγράψει πώς φαντάζεται το χαρακτήρα της Μπουμπουλίνας. Εναλλακτικά μπορείτε να προτείνετε μια άλλη ηρωίδα.

Η άλλη ομάδα κοριτσιών και η άλλη ομάδα των αγοριών αναλαμβάνει να περιγράψει πώς φαντάζεται το χαρακτήρα του Κολοκοτρώνη. Εναλλακτικά μπορείτε να προτείνετε έναν άλλο ήρωα. Εναλλακτικά μπορούν να περιγράψουν μια μέρα του Κολοκοτρώνη ή της Μπουμπουλίνας.

Μοιράζετε στις ομάδες τα φύλλα εργασίας και τους δίνετε 20 λεπτά χρόνο να τα συμπληρώσουν.

Αφού γίνει ανάγνωση των κειμένων που έχουν παραχθεί και από τις τέσσερις ομάδες, ακολουθεί συζήτηση (30 λεπτών) γύρω από τις εξής θεματικές:

Α) Υπάρχουν ομοιότητες στις περιγραφές αγοριών και κοριτσιών;

Β) Πού εμμένουν τα αγόρια και πού τα κορίτσια;

Γ) Ο ανδρικός χαρακτήρας περιγράφεται περισσότερο βίαιος από ότι ο γυναικείος μολονότι πρόκειται για δύο ηρωικές μορφές;

Δ) Ο γυναικείος χαρακτήρας περιγράφεται πιο διπλωματικός; Εμπλέκεται άμεσα στις πολεμικές συρράξεις ή παρουσιάζεται να έχει ρόλο βοηθητικό-περιφερειακό;

Ε) Να αναφερθούν γενικότερα παραδείγματα γυναικών και ανδρών σε περιόδους πολέμου.

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 43

Να περιγράψετε πώς φαντάζεστε το χαρακτήρα της Μπουμπουλίνας.

Εναλλακτικά μπορείτε να περιγράψετε μια μέρα της Μπουμπουλίνας.

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 44

Να περιγράψετε πώς φαντάζεστε το χαρακτήρα του Κολοκοτρώνη.

Εναλλακτικά μπορείτε να περιγράψετε μια μέρα του Κολοκοτρώνη.

6. ΑΣΚΗΣΕΙΣ – ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ – ΦΥΛΛΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

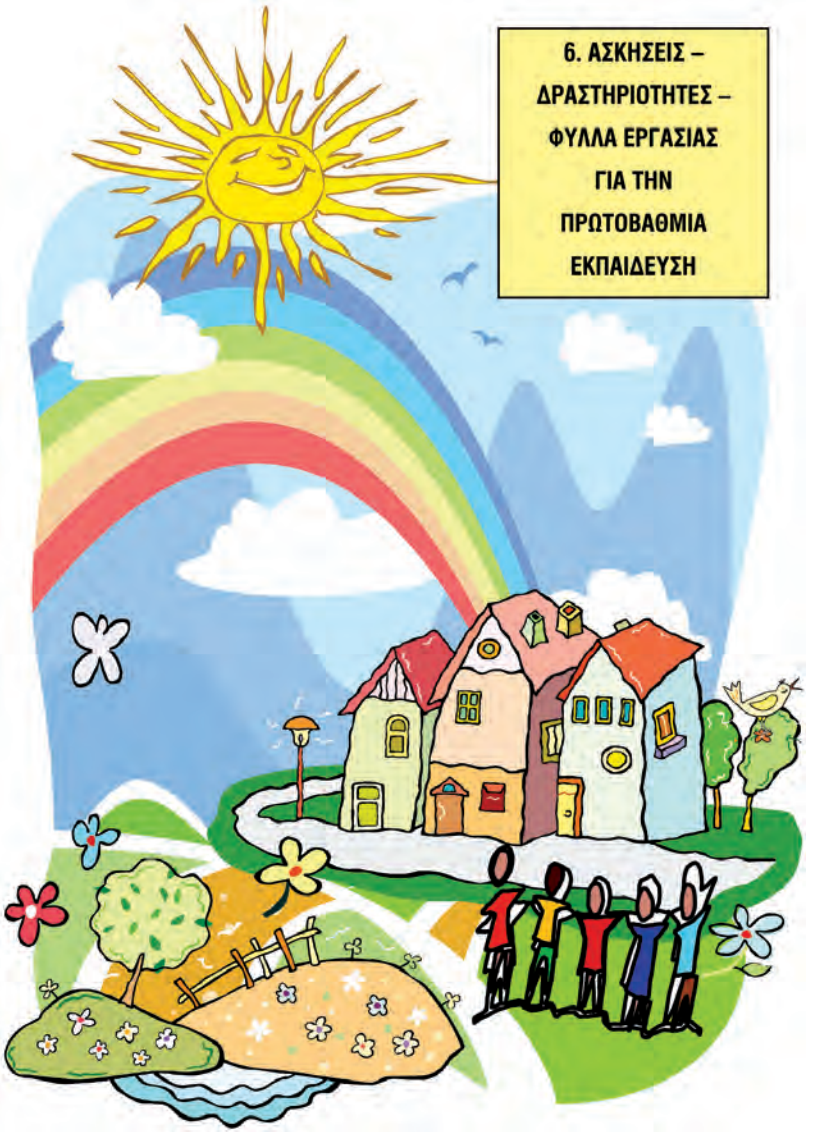

6.0 ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Οι ασκήσεις που ακολουθούν αναφέρονται στις ίδιες θεματικές με τα πέντε προηγούμενα κεφάλαια της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Οι εισαγωγές όλων των κεφαλαίων που προηγήθηκαν μπορούν να φανούν χρήσιμες και στο διδακτικό προσωπικό της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης.

Παραθέτουμε ένα σύντομο λεξικό κάποιων όρων που πιθανώς να δυσκολέψουν τους μικρούς μαθητές και τις μικρές μαθήτριες κατά την ενασχόλησή τους με τα επόμενα φύλλα εργασίας.

ΣΥΝΤΟΜΟ ΛΕΞΙΚΟ ΟΡΩΝ[8]

Αδιαλλαξία: Είναι η στάση του ανθρώπου, που δεν συμφιλιώνεται, που αρνείται κάθε συμβιβασμό ή υποχώρηση.

Ανθρώπινα δικαιώματα: Είναι η δυνατότητα του ανθρώπου να ζει, να σκέφτεται, να εκφράζεται, να μορφώνεται, να δημιουργεί χωρίς εξωτερικούς περιορισμούς και σύμφωνα με τους νόμους. Είναι το σύνολο των ελευθεριών που ταιριάζει να έχει ο άνθρωπος με μόνο περιορισμό τον αλληλοσεβασμό.

Αυτοθυσία: Είναι η θυσία του εαυτού μας ή του συμφέροντός μας που κάνουμε με τη θέλησή μας, για χάρη κάποιου άλλου ή για την πατρίδα μας ή και ακόμα για κάποιο ανώτερο ιδανικό ή αγαθό.

Βία: Είναι η δύναμη: σωματική, λεκτική, πνευματική ή ηθική που χρησιμοποιείται από κάποιο άτομο ή ομάδα προκειμένου να επιβάλει τη θέλησή του ή να επηρεάσει τη γνώμη των άλλων ανθρώπων.

Γονική άδεια: Ο δικαιολογημένος χρόνος απουσίας από την εργασία για την κάλυψη των γονικών υποχρεώσεων.

Διακρίσεις: Διαχωρισμοί που γίνονται σε βάρος ατόμων ή ομάδων που ξεχωρίζουν για κάποια ιδιαίτερα γνωρίσματά τους και έχουν ως συνέπεια ανισότητες και αποκλεισμό. Ενισχύονται από τα έθιμα και την παράδοση ή ακόμα και από την ισχύουσα νομοθεσία (στέρηση δικαιώματος ψήφου, κληρονομικού δικαιώματος, κ.λ.π.).

Δικαίωμα: Είναι αυτό που σύμφωνα με το νόμο δικαιούται κάποιος. Είναι αυτό που ανήκει σε κάποιον σύμφωνα με το γραπτό ή άγραφο νόμο.

Δικαίωμα ψήφου: Η ψήφος είναι το μέσο με το οποίο οι άνθρωποι εκφράζουν ελεύθερα την πολιτική τους γνώμη στις εκλογές. Στην Ελλάδα δικαίωμα ψήφου έχουν όλοι οι πολίτες, άνδρες και γυναίκες, που έχουν συμπληρώσει το 18ο έτος της ηλικίας τους.

Διπλωματία: Το σύνολο των κανόνων που επικρατούν στις σχέσεις μεταξύ των κρατών. Επίσης είναι οι ικανότητες που έχει ο διπλωμάτης (αντιπρόσωπος μιας κυβέρνησης σε άλλη χώρα). Μεταφορικά είναι η ικανότητα στο διάλογο και στο χειρισμό δύσκολων καταστάσεων.

Εθνικισμός: Είναι η υπερβολική προσήλωση στο έθνος και στα ιδανικά του, που χαρακτηρίζεται από την τάση εκμετάλλευσης των ανθρώπων και υποδούλωσής τους στο κράτος. Η υπερβολική έμφαση στην αξία ενός έθνους σε βάρος των άλλων εθνών.

Ισότητα: Να έχουν όλα τα άτομα τα ίδια δικαιώματα και τις ίδιες υποχρεώσεις, χωρίς καμιά διάκριση πολιτική ή κοινωνική.

Καταβολή φόρων: Είναι η υποχρεωτική χρηματική εισφορά που πληρώνουν οι πολίτες ή οι επιχειρήσεις στο κράτος, με σκοπό να αντιμετωπιστούν δαπάνες του κράτους που γίνονται για το κοινό συμφέρον.

Κατασκοπία: Η κρυφή παρακολούθηση ενεργειών, κινήσεων, δραστηριοτήτων για να πληροφορηθώ κάτι μυστικό.

---

8. Μπορεί να χρησιμοποιηθεί σε συνδυασμό με το σύντομο λεξικό όρων της υποενότητας σ.3.

Οίκτος: Η λύπηση, να δείχνεις καλοσύνη σε κάποιο άτομο επειδή το λυπάσαι.

Πολιτικά δικαιώματα: Είναι τα δικαιώματα όλων των πολιτών να παίρνουν μέρος στην πολιτική εξουσία. Τέτοια είναι: Το δικαίωμα του εκλέγειν (να μπορείς να ψηφίζεις) και του εκλέγεσθαι (να βάζεις υποψηφιότητα) και της συμμετοχής στα κοινά. Το δικαίωμα να διορίζεται κάποιος ως δημόσιος υπάλληλος, να γίνεται ένορκος κα.

Προκαταλήψεις: Απόψεις / πεποιθήσεις ενός ατόμου ή μιας ομάδας για κάποια άλλη ομάδα, οι οποίες έχουν λίγο-πολύ εδραιωθεί, χωρίς να έχει προηγηθεί εξακρίβωση ή κριτικός έλεγχος.

Ρατσισμός: Είναι η διάκριση και ο διαχωρισμός των ανθρώπων ανάλογα με το χρώμα ή την καταγωγή τους (φυλετικός ρατσισμός) ή ανάλογα με την κοινωνική τους τάξη, την οικονομική τους κατάσταση ή το φύλο τους (κοινωνικός ρατσισμός).

Ρόλοι (Στην Ψυχολογία και την Κοινωνιολογία): Ο όρος εκφράζει ένα σύνολο συγκεκριμένων συμπεριφορών – κοινωνικά καθορισμένων – που αντιστοιχούν σε συγκεκριμένη θέση. Τις συμπεριφορές αυτές αναμένουμε από το άτομο που έχει αναλάβει τον συγκεκριμένο ρόλο. Έτσι έχουμε το ρόλο του πατέρα, το ρόλο της μητέρας, το ρόλο του ηγέτη, κλπ.

Σεξισμός: Όρος που χρησιμοποιείται για να περιγράψει το σύνολο των θεσμών και των ατομικών ή συλλογικών συμπεριφορών που εκφράζουν, διαιωνίζουν και νομιμοποιούν την κυριαρχία των αντρών σε βάρος των γυναικών.

Στερεότυπα: Πρόκειται για αυστηρούς και άκαμπτους όρους που χρησιμοποιούνται συστηματικά για να περιγράψουν τα χαρακτηριστικά των μελών μιας κοινωνικής ομάδας. Αναφέρονται σε πεποιθήσεις για άτομα, ομάδες ή καταστάσεις, οι οποίες είναι κατά κάποιον τρόπο «προκατασκευασμένες» και προκύπτουν από απόλυτες, υπερβολικές ή υπεραπλουστευμένες κρίσεις και εκτιμήσεις.

Πηγή: (Χατζηθωμά, Φ., (1993) *Σύγχρονο Λεξικό εννοιών* & Τεγόπουλος – Φυτράκης (1993) *Ελληνικό Λεξικό*).

6.1 ΑΥΤΟΓΝΩΣΙΑ/ΑΥΤΟΣΥΝΕΙΔΗΣΙΑ ΚΑΙ ΤΑΥΤΟΤΗΤΕΣ ΦΥΛΟΥ[9]
ΟΔΗΓΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ

Στόχος της άσκησης που ακολουθεί είναι να προσπαθήσουν οι μαθητές και οι μαθήτριες να προσδιορίσουν την ταυτότητά τους. Να εντοπίσουν δηλαδή τα στοιχεία που τους/τις χαρακτηρίζουν με απώτερο σκοπό να καταλάβουν λίγο περισσότερο τον εαυτό τους αλλά και τα άλλα άτομα.

Μοιράζετε στα παιδιά το φύλλο εργασίας. Τους εξηγείτε τι είναι ένα βιογραφικό, από τι αποτελείται και για ποιους λόγους το συντάσσουμε.

Οι μαθητές και οι μαθήτριες έχουν στη διάθεσή τους 10 λεπτά να το συμπληρώσουν.

Στα επόμενα 10 λεπτά γίνεται ανάγνωση όσο το δυνατόν περισσότερων απαντήσεων των μαθητών και των μαθητριών.

Στη συνέχεια συζητάτε με τους μαθητές και τις μαθήτριές σας γύρω από τα εξής θέματα:

Α) Υπάρχουν στερεοτυπικές εκφράσεις στα γραπτά των μαθητών και μαθητριών;

Β) Βρίσκουμε ομοιότητες στα βιογραφικά αγοριών – κοριτσιών;

Γ) Σε ποια στοιχεία εμμένουν οι μαθητές και σε ποια οι μαθήτριες;

Οι εκπαιδευτικοί πρέπει να προσπαθήσουν στη διάρκεια της συζήτησης να τονώσουν την αυτοπεποίθηση και την αυτοεκτίμηση του καθενός μαθητή και της κάθε μαθήτριας έτσι ώστε να κατανοήσουν και να εκτιμήσουν όλοι και όλες την αξία της ατομικότητας.

9. Θεματική 1ης ενότητας.

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 45

Το βιογραφικό μου

Το ονοματεπώνυμό μου -→.....

Η εμφάνισή μου -→ .....

Η μητέρα και ο πατέρας μου -→ .....

Τα αδέρφια μου -→ .....

Ο τόπος που γεννήθηκα -→ .....

Το μέρος που κατοικώ -→ .....

Αγαπημένες μου δραστηριότητες -→ .....

Το σχολείο μου -→ .....

Οι αγαπημένοι μου φίλοι -→ .....

Οι αγαπημένες μου φίλες -→ .....

Κάτι σημαντικό που έχω επιτύχει -→ .....

Με βάση τα παραπάνω στοιχεία να περιγράψεις σε δέκα σειρές τον εαυτό σου.

Μπορείς να προσθέσεις και άλλες λεπτομέρειες που θεωρείς σημαντικές.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ΟΔΗΓΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ

Στόχος της άσκησης αυτής είναι να διευκρινιστεί ο τρόπος με τον οποίο διαμορφώνονται οι λεγόμενες κυρίαρχες ανδρικές και γυναικείες ταυτότητες. Τα παιδιά θα πρέπει να κατανοήσουν τους διαφορετικούς τρόπους με τους οποίους μεγαλώνουν και τις παραμέτρους που τα επηρεάζουν στη διαμόρφωση της προσωπικής τους ταυτότητας. Σε ένα δεύτερο επίπεδο θα πρέπει να καταδειχθεί η ανάγκη αλλαγής και προσαρμοστικότητας και των δύο φύλων έτσι ώστε οι μεταξύ τους σχέσεις να γίνουν όσο το δυνατό πιο αρμονικές και ισότιμες.

Διαδικασία: Μοιράζουμε το φύλλο εργασίας 46[10] και δίνουμε 10 λεπτά χρόνο στους μαθητές και τις μαθήτριες να το διαβάσουν και να το συμπληρώσουν.

Στη συνέχεια ακολουθεί ανάγνωση όσο το δυνατό περισσότερων απαντήσεων και με βάση τα όσα έχουν καταγραφεί συζητούμε:

Α) Διαφέρουν οι εμπειρίες αγοριών - κοριτσιών;

Β) Για ποιους λόγους επιμένουμε τόσο στη «φυσιολογική» ανάπτυξη της ταυτότητας ενός παιδιού;

Γ) Ποιους σκοπούς εξυπηρετεί η ύπαρξη και προώθηση κυρίαρχων ταυτοτήτων φύλου;

10. Μπορεί να χρησιμοποιηθεί και στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση σε συνδυασμό με τα φύλλα. εργασίας 2, 3 και 4. Αντίστοιχα τα φύλλα εργασίας 2 και 4 μπορούν να χρησιμοποιηθούν στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση.

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 46

Διάβασε τις εκφράσεις που ακολουθούν και προσπάθησε να θυμηθείς αν και από ποιον/ποια τις έχεις ακούσει. Στη συνέχεια συμπλήρωσε και άλλες παρόμοιες εκφράσεις που έχεις ακούσει και σε παρότρυναν να φερθείς σαν αγόρι ή σαν κορίτσι αντίστοιχα.

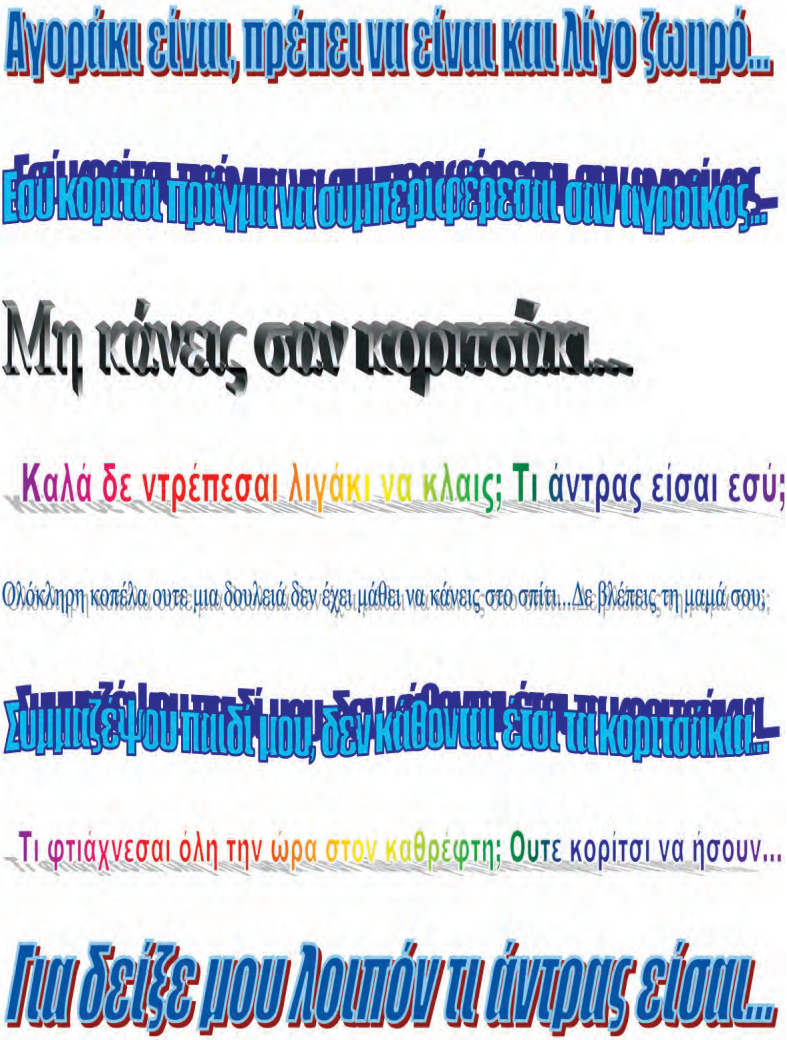

Γράψε τώρα παρόμοιες παροτρύνσεις που μπορείς να θυμηθείς:

ΟΔΗΓΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ

Στόχος του φύλλου εργασίας που ακολουθεί είναι να προσπαθήσουν οι μαθητές/τριες να αξιολογήσουν θετικά τη μοναδικότητα και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους. Σε ένα δεύτερο επίπεδο να κατανοήσουν το άλλο φύλο. Να βρουν θετικά στοιχεία ο ένας στον άλλο. Να προωθηθούν οι συνεργατικές και φιλικές τους σχέσεις. Να αισθανθούν «μέλη της ίδιας συμμαχίας» κι όχι άτομα διαφορετικών ή αντίπαλων ομάδων μέσα στην τάξη.

Χωρίζετε τα παιδιά σε ομάδες αμιγείς ως προς το φύλο.

Μοιράζετε στις ομάδες το φύλλο εργασίας με τα αποσπάσματα και ζητάτε από τους μαθητές και τις μαθήτριες να συμπληρώσουν το ερωτηματολόγιο που ακολουθεί σε 10 λεπτά. Στα επόμενα 10 λεπτά διαβάζουν τις απαντήσεις τους όσο το δυνατόν περισσότερα παιδιά.

Στη συνέχεια συζητάτε με τους μαθητές και τις μαθήτριές σας τα εξής θέματα:

Α) Υπάρχουν στερεοτυπικές εκφράσεις στα γραπτά των μαθητών και μαθητριών;

Β) Διαφαίνονται διαφορές σε σχέση με την αντιμετώπιση κάποιου ατόμου από τους γύρω του με βάση το αν είναι αγόρι ή κορίτσι;

Γ) Πού πιστεύετε ότι οφείλονται οι όποιες διαφορές αγοριών — κοριτσιών;

Δ) Βρίσκουμε ομοιότητες στις εκθέσεις αγοριών — κοριτσιών;

Ε) Με ποιους τρόπους μπορούν να ενισχυθούν τα πλεονεκτήματα και να βελτιωθούν τα μειονεκτήματα του καθενός και της καθεμιάς;

ΣΤ) Σε τι μας βοηθά η αυτογνωσία και η αυτοεκτίμηση;

Οι εκπαιδευτικοί πρέπει να προσπαθήσουν στη διάρκεια της συζήτησης να τονώσουν την αυτοπεποίθηση και την αυτοεκτίμηση του καθενός μαθητή και της καθεμιάς μαθήτριας έτσι ώστε να κατανοήσουν και να εκτιμήσουν όλοι και όλες την αξία της ατομικότητας.

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 47

«Αν η τριανταφυλλιά προσπαθούσε να αναπτυχθεί σαν τη βελανιδιά θα πέθαινε άδικα με την προσπάθεια. Αν η βελανιδιά προσπαθούσε να έχει το άρωμα του τριαντάφυλλου θα πέθαινε κι αυτή άδικα με την προσπάθεια. Αναπτύξου λοιπόν, βήμα προς βήμα, στο δικό σου ρυθμό. Μη συγκρίνεις τον εαυτό σου με τους άλλους και μην συναγωνίζεσαι.» Από το βιβλίο «Αξίζεις την αγάπη» της Joanne Haynes Klassen

Ξέρω γιατί απελπίζομαι τόσο συχνά είναι γιατί θέλω να αγαπούν όλοι κι αυτό δεν είναι ανθρωπίνως δυνατό. Θα μπορούσα να είμαι το πιο ζουμερό, το πιο γευστικό το πιο συναρπαστικό ροδάκινο του κόσμου και να προσφέρομαι σε όλους. Υπάρχουν όμως άνθρωποι που είναι αλλεργικοί στα ροδάκινα. Αυτοί θα θελήσουν να γίνω μπανάνα.

Δεν μπορείς να γίνεις μπανάνα για κάποιον ενώ είσαι ροδάκινο. Θα είναι αστείο!

Είναι προτιμότερο να πεις, λυπάμαι πολύ που δεν μπορώ να είμαι μπανάνα. Θα το ήθελα πολύ να ήμουν μπανάνα για σένα. Βλέπεις όμως είμαι ροδάκινο.

Και ξέρετε κάτι αν περιμένετε αρκετά θα βρείτε κάποιον που θα του αρέσουν πραγματικά τα ροδάκινα και δεν θα χρειαστείτε να αλλάξετε για να σας αγαπάει.

Λεό Μπουσκάλια, «Να ζεις να αγαπάς και να μαθαίνεις»

Μόνο με την καρδιά μπορεί κανείς να δει σωστά. Το ουσιαστικό είναι αόρατο στο μάτι.
Μικρός Πρίγκιπας

Μια μοναδική ανακάλυψη είναι να συνειδητοποιήσεις ότι είσαι μοναδικός στον κόσμο. Τίποτε δεν είναι τυχαίο. Είσαι ένας ειδικός συνδυασμός με κάποιο σκοπό. Μην πιστέψεις ποτέ κανέναν που θα σου πει το αντίθετο.

Λεό Μπουσκάλια, «Να ζεις να αγαπάς και να μαθαίνεις»

Συζητήστε τα παραπάνω αποσπάσματα με την ομάδα των συμμαθητών και συμμαθητριών σας και το δάσκαλο ή τη δασκάλα σας.

Στη συνέχεια συμπληρώστε το παρακάτω ερωτηματολόγιο.

* Προσπαθήστε να σκεφτείτε το μεγαλύτερο πλεονέκτημα και το χειρότερο ελάττωμά σας.

.....

.....

* Σκεφτείτε διαφορές και ομοιότητες που έχετε με τα υπόλοιπα παιδιά στην τάξη.

.....

.....

* Για ποιους λόγους πιστεύετε πως κάθε άτομο έχει διαφορετικό χαρακτήρα, εμφάνιση, χαρίσματα, ελαττώματα κτλ;

.....

.....

* Πώς θα ήταν ο κόσμος αν ήμασταν όλοι ίδιοι;

.....

.....

* Γράψε για κάποιον συμμαθητή ή συμμαθήτριά σου που θαυμάζεις. Ποιο στοιχείο ή στοιχεία του χαρακτήρα του/της είναι αυτά που σε κάνουν να τον/την θεωρείς πρότυπο;

.....

.....

.....

ΟΔΗΓΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ (ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 48)

Στόχος του συγκεκριμένου φύλλου εργασίας είναι να προσδιορίσουν οι μαθητές και μαθήτριες τα θετικά και τα αρνητικά στοιχεία του φύλου τους και να ελέγξουν αν η συμπεριφορά των άλλων αλλάζει απέναντί τους σε σχέση πάντα με τον αν είναι αγόρια ή κορίτσια.

Παράλληλα, να αμφισβητηθούν οι παραδοσιακές γυναικείες και ανδρικές ταυτότητες φύλου και να συνειδητοποιήσουν οι μαθητές και οι μαθήτριες πως αγόρια και κορίτσια πρέπει να ζήσουν μαζί ήρεμα και αρμονικά, και στο πλαίσιο σχέσεων που χαρακτηρίζονται από αμοιβαίο σεβασμό. Τέλος να κατανοήσουν τα οφέλη που προκύπτουν για όλους και όλες από μια τέτοια συνύπαρξη.

6.2 ΜΜΕ ΚΑΙ ΦΥΛΟ

ΟΔΗΓΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ (ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 49)

Στόχος της άσκησης είναι η αναζήτηση της εικόνας της σύγχρονης γυναίκας και του σύγχρονου άνδρα στη διαφήμιση. Να εντοπιστούν τα χαρακτηριστικά των προβαλλόμενων προτύπων. Σε ένα δεύτερο επίπεδο να διαπιστωθεί η ισχύς και να γίνει προσπάθεια να αμφισβητηθούν τα πρότυπα αυτά.

Μοιράστε το φύλλο εργασίας – σενάριο. Ζητήστε από τους μαθητές και τις μαθήτριες να το συνεχίσουν. Στη συνέχεια συζητήστε στην τάξη αν υπάρχουν στερεότυπες αντιλήψεις που τους οδηγούν στις επιλογές των προσώπων και αν θα μπορούσαν να υπάρξουν εναλλακτικές επιλογές.

Διάρκεια άσκησης: Μια διδακτική ώρα.

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 48

Διάλεξε το διπλανό ή τη διπλανή σου στο θρανίο

Είναι πρώτη μέρα της σχολικής χρονιάς. Ο δάσκαλος ή η δασκάλα σου λέει πως μπορείς να καθίσεις με όποιον ή όποια θέλεις. Τι επιλέγεις; Αγόρι ή κορίτσι;

. . . . . .
. . . . . .

Να σημειώσεις ένα Χ δίπλα στους λόγους για τους οποίους έκανες αυτή την επιλογή.

Από συνήθεια.	
Γιατί έτσι πρέπει.	
Αποσπάται η προσοχή μου.	
Αισθάνομαι άβολα.	
Σκέφτομαι τι θα πουν οι συμμαθητές και οι συμμαθήτριές μου;	
Τα κορίτσια με τα κορίτσια και τα αγόρια με τα αγόρια.	
Θα βαρεθώ με αγόρι μια ολόκληρη σχολική χρονιά.	
Θα βαρεθώ με ένα κορίτσι μια ολόκληρη σχολική χρονιά	

Βρείτε τέσσερις λόγους για τους οποίους θα ήταν καλύτερο να καθίσετε με άτομο του αντίθετου φύλου.

. . . . . .
. . . . . .

Βρείτε τέσσερις λόγους για τους οποίους θα ήταν καλύτερο να καθίσετε με άτομο του ίδιου φύλου.

. . . . . .
. . . . . .

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 49

Σενάριο:

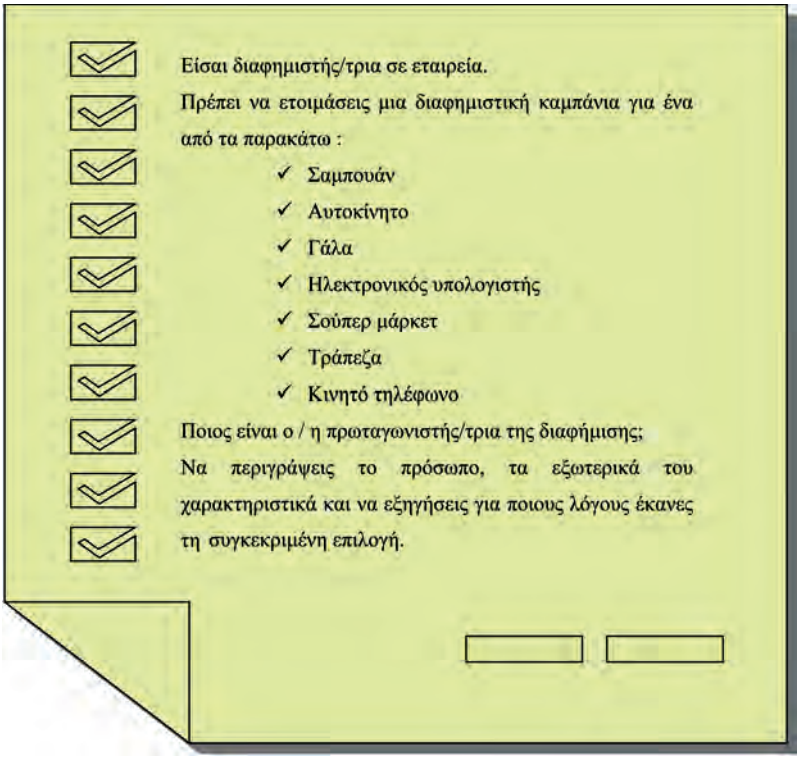

. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .

ΟΔΗΓΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ

Στόχος της άσκησης είναι η αναζήτηση της εικόνας της σύγχρονης γυναίκας και του άνδρα στη διαφήμιση. Να καταδειχθεί πώς η διαφήμιση κατασκευάζει ή αναπαράγει κυρίαρχες στερεοτυπικές εικόνες για το φύλο.

ΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΜΟΡΦΗ PROJECT 50

Το κρυμμένο μήνυμα

Ζητήστε από τους μαθητές και τις μαθήτριες να επιλέξουν την αγαπημένη τους διαφήμιση και να την περιγράψουν λεπτομερώς (προϊόν, πρωταγωνιστές, σλόγκαν, τους διάλογους, τις συνηθισμένες ώρες προβολής, τη γενικότερη ιδέα της διαφήμισης, σε ποιούς και ποιες απευθύνεται κτλ).

Στη συνέχεια με τη δική σας καθοδήγηση οι μαθητές και οι μαθήτριες θα προσπαθήσουν να βρουν το «κρυμμένο μήνυμα» της κάθε διαφήμισης. Έπειτα πρέπει να προσδιορίσουν αν το μήνυμα αυτό στηρίζεται σε κοινωνικά στερεότυπα, αν τα καλλιεργεί ή αν προσπαθεί να τα αμφισβητήσει, να τα ξεπεράσει ή ακόμα και να εισάγει νέα πρότυπα.

Στο τέλος, αφού χωρίσετε τα παιδιά σε ομάδες αναθέστε τους να δημιουργήσουν κολάζ για την τάξη με εικόνες διαφόρων διαφημίσεων και των μηνυμάτων που αυτές περιέχουν.

6.3 ΕΝΝΟΙΑ «ΙΔΙΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ»[11]

ΟΔΗΓΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ

Στόχος της άσκησης είναι οι μαθητές και οι μαθήτριες να εξοικειωθούν με τα βασικά στοιχεία που απαρτίζουν την έννοια της ιδιότητας του πολίτη. Σε ένα δεύτερο επίπεδο να συσχετίσουν τα στοιχεία αυτά με τα δυο φύλα και να παρατηρήσουν τις τυχόν διαφοροποιήσεις που υπάρχουν.

Μοιράστε το παρακάτω φύλλο εργασίας. Ζητήστε από τους μαθητές και τις μαθήτριες να εντοπίσουν τις κρυμμένες λέξεις. Στη συνέχεια ζητήστε να κατατάξουν τις λέξεις αυτές ανάλογα με το αν θεωρούν ότι αυτές ταιριάζουν στον άνδρα, στη γυναίκα ή στους δύο.

Τέλος συζητήστε στην τάξη τις απαντήσεις των μαθητών και μαθητριών.

Άξονες συζήτησης:

- Τι σημαίνει πολίτης;

(Ενθαρρύνετε τους μαθητές και τις μαθήτριες να εκφραστούν ελεύθερα και να περιγράψουν το πώς αντιλαμβάνονται την έννοια).

- Ποιος και ποια έχει την ιδιότητα του πολίτη;
- Ποιος και ποια θεωρείται καλός και καλή πολίτης;

Διάρκεια: 1 διδακτική ώρα.

---

11. Θεματική 2ης ενότητας.

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 51

Φύλο μαθητή και μαθήτριας: ……

Να βρείτε τις 12 λέξεις που σχετίζονται με τον/την πολίτη.

Ε	Ρ	Η	Β	Ο	Υ	Λ	Ε	Υ	Τ	Η	Σ	Ε	Ρ	Ε	Κ	Λ	Ο	Γ	Ε	Σ	Γ
Ν	Ο	Μ	Α	Ρ	Χ	Η	Σ	Ρ	Τ	Η	Θ	Ο	Π	Λ	Κ	Ξ	Η	Γ	Σ	Δ	Φ
Υ	Θ	Υ	Π	Ο	Χ	Ρ	Ε	Ω	Σ	Ε	Ι	Σ	Κ	Δ	Η	Μ	Α	Ρ	Χ	Ο	Σ
Θ	Κ	Λ	Η	Ε	Ρ	Τ	Υ	Θ	Ι	Ο	Ε	Ρ	Τ	Κ	Ι	Δ	Ε	Ρ	Χ	Ο	Σ
Γ	Η	Ψ	Η	Φ	Ο	Φ	Ο	Ρ	Ι	Α	Α	Κ	Υ	Β	Ε	Ρ	Ν	Η	Σ	Η	Φ
Σ	Ε	Ρ	Τ	Κ	Α	Τ	Ε	Ν	Ο	Μ	Τ	Φ	Γ	Α	Ρ	Χ	Η	Γ	Ο	Σ	Α
Μ	Α	Σ	Δ	Σ	Υ	Μ	Β	Ο	Υ	Λ	Ι	Ο	Ρ	Υ	Δ	Α	Ι	Σ	Δ	Φ	Ε
Ρ	Τ	Α	Σ	Δ	Ι	Α	Ν	Τ	Ι	Π	Ο	Λ	Ι	Τ	Ε	Υ	Σ	Η	Γ	Κ	Τ
Μ	Φ	Ν	Ν	Τ	Υ	Π	Ο	Ψ	Η	Φ	Ι	Ο	Σ	Ο	Κ	Λ	Ο	Υ	Μ	Χ	Α
Δ	Ι	Κ	Α	Ι	Ω	Μ	Α	Τ	Α	Χ	Α	Δ	Ζ	Β	Ε	Κ	Ε	Ζ	Σ	Σ	Α

Κατατάξτε τις λέξεις στις παρακάτω κατηγορίες. Σε ποιον και ποια πιστεύετε πως ταιριάζουν καλύτερα:

Άνδρα:

……
……

Γυναίκα:

……
……

Και στους δυο:

……
……

ΤΙ ΣΗΜΑΙΝΕΙ ΝΑ ΕΙΣΑΙ ΠΟΛΙΤΗΣ
ΣΥΝΔΕΣΗ ΜΕ ΤΗΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ

ΟΔΗΓΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ

Στόχος της άσκησης είναι να κατανοήσουν οι μαθητές και οι μαθήτριες ότι πολίτης δεν είναι μόνο αυτός και αυτή που συμμετέχει στα κοινά, ψηφίζει και ψηφίζεται αλλά πολίτης είναι και εκείνος και εκείνη που επιδιώκει την ισότητα και τη δημοκρατία στην οικογένεια.

Μοιράστε το φύλλο εργασίας. Δώστε 10 λεπτά στους μαθητές και τις μαθήτριες να το συμπληρώσουν και στη συνέχεια συζητήστε:

- Σχετίζεται η έννοια του πολίτη με χαρακτηριστικά της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής;
- Αν ναι, γιατί;
- Για ποιους λόγους ενώ η έννοια της ιδιότητας του πολίτη συνδέεται άμεσα με την οικογένεια, όλοι και όλες τείνουμε να τη συνδέουμε μόνο με την δημόσια σφαίρα δραστηριότητας;

Ενθαρρύνετε τους μαθητές και τις μαθήτριες να αιτιολογούν κάθε τους απάντηση.

Διάρκεια: Μια διδακτική ώρα.

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 52

Να εντάξετε στον πίνακα τις λέξεις - φράσεις που ακολουθούν: δικαίωμα ψήφου, φροντίδα μωρού, μαγείρεμα, καταβολή φόρων, οικογενειακό επίδομα, γονική άδεια, φροντίδα σπιτιού, διάβασμα παιδιών, υποψηφιότητα σε εκλογές, εργασία, καθάρισμα, ψώνια, βραδινή έξοδος. Πού ταιριάζουν κατά τη γνώμη σας;

	ΑΝΔΡΑΣ	ΓΥΝΑΙΚΑ	ΚΑΙ ΟΙ ΔΥΟ
ΥΠΟΧΡΕΩΣΕΙΣ			
ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ			

ΑΝΔΡΕΣ ΚΑΙ ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΣΤΗ ΛΗΨΗ ΑΠΟΦΑΣΕΩΝ

ΟΔΗΓΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ

Στόχος της άσκησης είναι να καταδειχθεί η περιορισμένη συμμετοχή των γυναικών στα κέντρα λήψης αποφάσεων. Στη συνέχεια να γίνει προσπάθεια να αιτιολογηθεί το φαινόμενο.

Το φύλλο εργασίας που ακολουθεί έχει τη μορφή ενός σύντομου τεστ γνώσεων.

Αφού το μοιράσετε στα παιδιά και το συμπληρώσουν (10 λεπτά), συζητήστε τις απαντήσεις τους.

Άξονες συζήτησης:

- Είναι πιο έντονη η παρουσία των ανδρών ή των γυναικών στην πολιτική;

- Θεωρείτε τους άνδρες πιο ικανούς από τις γυναίκες; Αν ναι αιτιολογήστε την άποψή σας με στοιχεία.

- Ποιοι παράγοντες εμποδίζουν τις γυναίκες να ασχοληθούν πιο ενεργά με την πολιτική;

- Διαφέρουν οι τομείς στους οποίους μπορούν να συμμετέχουν οι γυναίκες από τους τομείς που μπορούν να συμμετέχουν οι άνδρες;

- Αν ναι να πεις ποιοι είναι οι τομείς αυτοί;

Οι εκπαιδευτικοί πρέπει να προσπαθήσουν να παρουσιάζουν εναλλακτικά μοντέλα συμμετοχής ανδρών και γυναικών στην κοινωνία που θα αμφισβητούν τις στερεότυπες συνδέσεις των δύο φύλων με συγκεκριμένες δραστηριότητες έτσι ώστε να προβληματίσουν τους μαθητές και τις μαθήτριες.

Διάρκεια άσκησης: Μια διδακτική ώρα.

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 53

ΠΟΙΟΣ/Α ΕΙΝΑΙ:

- Πρωθυπουργός της Ελλάδας .....
- Υπουργός Παιδείας .....
- Πρόεδρος της βουλής .....
- Αρχηγοί κομμάτων .....
- Νομάρχης .....
- Δήμαρχος .....
- Πρόεδρος συλλόγου γονέων και κηδεμόνων .....
- Πρόεδρος τάξης .....

Η ΕΝΔΥΝΑΜΩΣΗ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ ΜΑΘΗΤΗ ΚΑΙ ΜΑΘΗΤΡΙΑΣ
ΟΔΗΓΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ

Στόχος της άσκησης είναι να ωθήσει τους μαθητές και τις μαθήτριες να μάθουν ποια είναι τα δικαιώματα και ποιες οι υποχρεώσεις και οι ανάγκες τους στο σχολείο. Επίσης να κατανοήσουν ότι δικαιώματα, ανάγκες και υποχρεώσεις έχουν όλοι και όλες και το κάθε άτομο οφείλει να σέβεται τους γύρω του.

Θα χρειαστείτε: χρωματιστά χαρτόνια, μαρκαδόρους, μεγάλα χαρτόνια, σπάγκο, κόλλα.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 54

«Συζήτηση στρογγυλής τραπέζης»

Μοιράστε στους μαθητές και τις μαθήτριες χρωματιστά χαρτονάκια και μαρκαδόρους. Τοποθετείστε με τέτοιο τρόπο τα θρανία της τάξης έτσι ώστε οι μαθητές και οι μαθήτριες να κάθονται κυκλικά. Ανακοινώστε το θέμα «της στρογγυλής τράπεζας»: *Ανάγκες, δικαιώματα, υποχρεώσεις στο σχολείο.*

Κάθε μαθητής και μαθήτρια θα γράψει ξεχωριστά σε τρία χαρτονάκια τις ανάγκες, τις υποχρεώσεις και τα δικαιώματά του. Μόλις όλοι και όλες είναι έτοιμοι και έτοιμες, ένα ένα άτομο με τη σειρά να παρουσιάσει αυτά που έγραψε.

Στη συνέχεια αγόρια και κορίτσια συζητούν με βάση τα όσα έγραψαν αν θεωρούν πως οι ανάγκες, τα δικαιώματα και οι υποχρεώσεις τους είναι ίδιες ή διαφοροποιούνται και γιατί.

Μετά τα παιδιά μαζεύουν τα χαρτονάκια τους για να φτιάξουν τρία κολαζ, ένα για κάθε κατηγορία (ανάγκες, δικαιώματα, υποχρεώσεις).

Κάθε χαρτόνι από τα τρία μεγάλα έχει στη μέση του ένα κύκλο.

Τα παιδιά θα βάλουν μέσα στον κύκλο τις απόψεις αγοριών και κοριτσιών που είναι ίδιες και όσες διαφοροποιούνται έξω από τον κύκλο (αριστερά των αγοριών, δεξιά των κοριτσιών).

Στο τέλος τα παιδιά με τη βοήθεια του διδακτικού προσωπικού κρεμούν τα κολάζ στους τοίχους της τάξης.

Κατά τη διάρκεια της δραστηριότητας οι εκπαιδευτικοί συζητούν με τους μαθητές και τις μαθήτριες έτσι ώστε να αποσαφηνιστεί η έννοια του σεβασμού στη διαφορετικότητα.

Διάρκεια: 2 διδακτικές ώρες

ΟΔΗΓΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ

Στόχος της άσκησης είναι να βοηθήσει τους μαθητές και τις μαθήτριες προκειμένου να προσδιορίσουν τις ανάγκες τους μέσα στο σχολικό περιβάλλον.

Μοιράστε το παρακάτω θέμα για το «σκέφτομαι και γράφω».

Δώστε κάποια ενδεικτικά παραδείγματα στους μαθητές και τις μαθήτριες για το τι θα μπορούσαν να ζητήσουν για να κατανοήσουν καλύτερα τι πρέπει να κάνουν σε αυτό το φύλλο εργασίας (π.χ. το περιβάλλον του σχολείου, η κατασκευή γηπέδων, η αλλαγή βιβλίων κ.α.).

Αφού γράψουν για το θέμα που θέλουν, συζητήστε και συγκρίνετε τα θέματα που επέλεξαν τα αγόρια και τα κορίτσια. Εντοπίστε και προσπαθήστε να αιτιολογήσετε τις διαφοροποιήσεις που πιθανόν παρουσιάζονται. Διάρκεια: Μια διδακτική ώρα.

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 55

Φύλο:

Συναντάς για μια μέρα τον ή την Υπουργό Παιδείας και μπορείς να του/της ζητήσεις να κάνει κάτι για το σχολείο σου. Τι θα επιθυμούσες και γιατί;

6.4 ΤΑ ΔΥΟ ΦΥΛΑ ΚΑΙ Η ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ[12]

Στην ενότητα αυτή μπορείτε να προτείνετε στους μαθητές και τις μαθήτριες να διαβάσουν ενδεικτικά τα παρακάτω λογοτεχνικά βιβλία:

✓ Σπίτι για πέντε, της Λότης-Ανδρουτσοπούλου Πέτροβιτς από τις εκδόσεις Καστανιώτη (αναφέρεται σε έναν ιδιόμορφο τύπο οικογένειας).

✓ Το κορίτσι με τις δύο μητέρες, του Ι.Δ. Ιωαννίδη από τις εκδόσεις Πατάκη (αναφέρεται στο θέμα της υιοθεσίας).

✓ Η ζωή με τον πατέρα, της Αργυρώς Κοκορέλη από τις εκδόσεις Πατάκη.

ΜΟΡΦΕΣ ΣΥΓΧΡΟΝΩΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΩΝ
ΟΔΗΓΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ

Στόχος της άσκησης είναι να εξοικειωθούν οι μαθητές και οι μαθήτριες με τους νέους τύπους οικογενειών και να συνειδητοποιήσουν την ανάγκη διεύρυνσης των ρόλων των μελών των σύγχρονων οικογενειών προκειμένου να ανταποκριθούν στις ανάγκες τους.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 56

Χωρίζετε τους μαθητές και τις μαθήτριες σε τρεις μεικτές ομάδες. Ως προετοιμασία οι δύο πρώτες ομάδες πρέπει:

✓ Η πρώτη ομάδα να συγκεντρώσει από εφημερίδες και περιοδικά εικόνες από διάφορους τύπους οικογενειών.

✓ Η δεύτερη ομάδα να βρει σε εγκυκλοπαίδειες και στο διαδίκτυο πληροφορίες για τις μονογονεϊκές οικογένειες.[13]

Μετά την παρουσίαση των αποτελεσμάτων των ερευνών των μαθητών και των μαθητριών στην τάξη ακολουθεί συζήτηση με βάση τους παρακάτω άξονες:

Α) Ποιους τύπους οικογενειών πέρα από την πυρηνική συναντάμε;

(Όσοι τύποι δεν αναφερθούν από μαθητές και μαθήτριες θα αναφερθούν από το δάσκαλο ή τη δασκάλα)

Β) Ποιοι λόγοι ανάγκασαν κατά τη γνώμη σας τους ανθρώπους αυτούς να επιλέξουν αυτή τη μορφή συμβίωσης;

Γ) Θα αντιδρούσατε διαφορετικά αν μαθαίνατε πως κάποιος φίλος ή φίλη σας

12. Θεματική 3ης ενότητας.

13. Στην περίπτωση έλλειψης χρόνου για κάτι τέτοιο χρησιμοποιήστε το υλικό που δίνεται στα φύλλα εργασίας 26-27 της δευτεροβάθμιας.

ήταν π.χ. παιδί μονογονεϊκής οικογένειας ή δεν θα σας επηρέαζε;

Η τρίτη ομάδα αναλαμβάνει να δουλέψει μετά την παρουσίαση των αποτελεσμάτων των άλλων δύο και τη συζήτηση στην τάξη.

Συγκεντρώνει τις πιο αντιπροσωπευτικές εικόνες από αυτές που έχει φέρει η πρώτη ομάδα στη τάξη και κρατά σημειώσεις από τη συζήτηση (χαρακτηριστικές εκφράσεις, στοιχεία για την μονογονεϊκότητα, άλλα εντυπωσιακά στοιχεία που τυχόν αναφέρθηκαν κ.τ.λ.) και στη συνέχεια φτιάχνει με αυτά ένα κολάζ για τον τοίχο της τάξης.

Διάρκεια: 2 διδακτικές ώρες

Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΜΗΤΕΡΑΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΠΑΤΕΡΑ ΣΤΗ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ
ΟΔΗΓΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ

Στόχος των δύο επόμενων φύλλων εργασίας είναι να διαφανούν οι στερεοτυπικές απόψεις που κυριαρχούν για τους ρόλους της μητέρας και του πατέρα μέσα στην οικογένεια και γενικότερα στον ιδιωτικό χώρο. Σε ένα δεύτερο επίπεδο να αμφισβητηθούν και αν είναι εφικτό να ανατραπούν οι εικόνες της μητέρας «υπεύθυνης για το σπίτι» και του πατέρα «κουβαλητή».

Αφού χωρίσετε τα παιδιά σε ομάδες τους μοιράζετε φωτοτυπίες ή με τα ανέκδοτα ή με τις εικόνες που ακολουθούν.

Κάθε ομάδα αναλαμβάνει να βρει τις στερεότυπες απόψεις για τους ρόλους των δύο γονιών που κρύβονται μέσα στο κάθε ανέκδοτο ή στις εικόνες.

Ακολουθεί συζήτηση γύρω από τους εξής άξονες:

Α) Ποιες θεωρείτε πως είναι οι υπευθυνότητες της μητέρας και ποιες του πατέρα απέναντι στην οικογένειά τους;

Β) Διαφέρουν; Μοιάζουν; Συμπίπτουν;

Γ) Ποια τα οφέλη από την ενασχόληση και των δύο γονιών με τα παιδιά;

Διάρκεια: 1 διδακτική ώρα

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 57

Ανέκδοτα

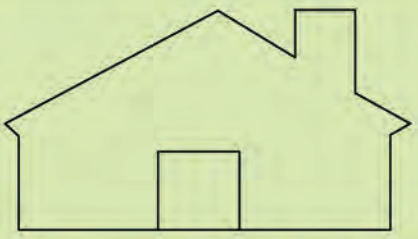

Ένας κύριος μπαίνει μέσα σε ένα βιβλιοπωλείο και λέει μελαγχολικά:
-Θέλω να επιστρέψω το βιβλίο που αγόρασα τις προάλλες «Πώς να γίνετε ο αφέντης του σπιτιού σας»
-Γιατί δεν το διαβάσατε; Δε σας άρεσε;
-Όχι! Δε με άφησε η γυναίκα μου!

Η δασκάλα λέει στην Αννούλα:
-Η μαμά σου αγοράζει ένα καπέλο που στοιχίζει 60 ευρώ, ένα φόρεμα που κοστίζει 120 ευρώ και ένα ζευγάρι πέδιλα 80 ευρώ. Πόσο κάνουν όλα μαζί;
Κι η Αννούλα:-Όλα αυτά μαζί κάνουν το μπαμπά μου έξαλλο!

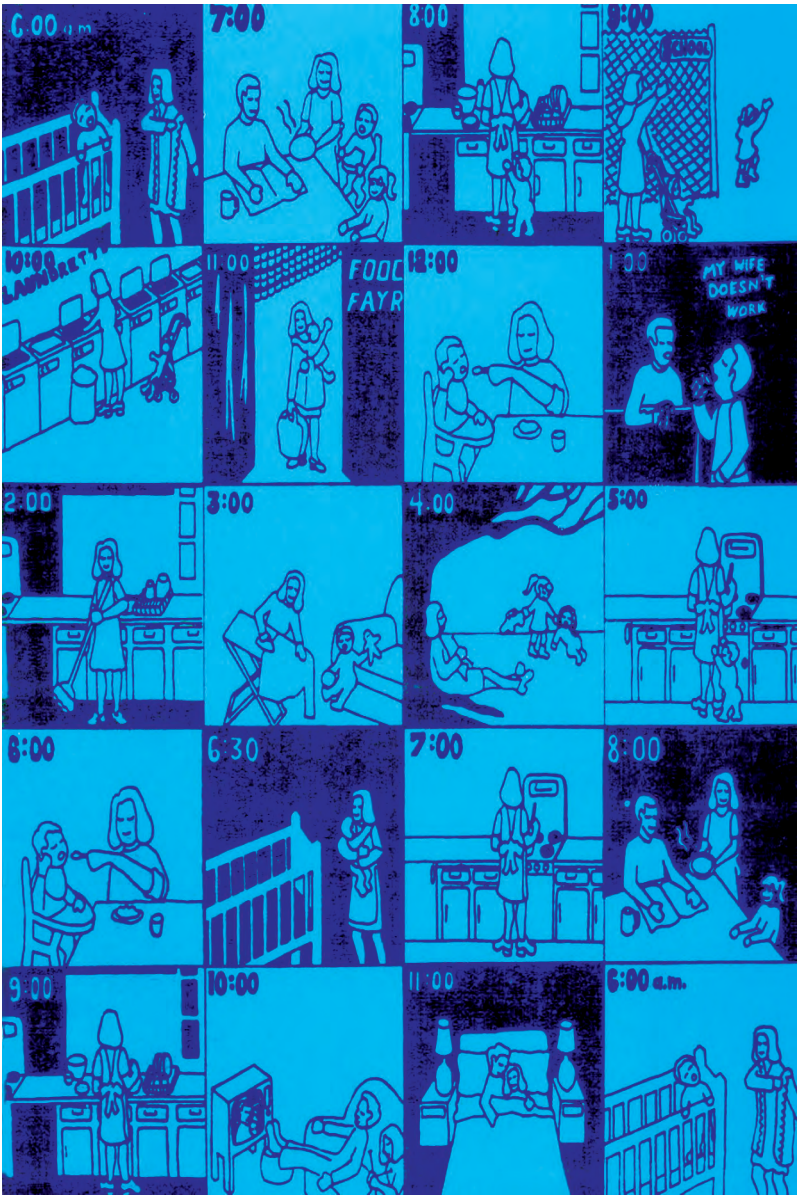

ΠΗΓΗ: http://users.auth.gr/

ΗΜΕΡΑ ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΑΣ

ΟΔΗΓΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ

Στόχος είναι να συζητηθεί ο λόγος της καθιέρωσης της «Ημέρας της Γυναίκας». Να κατανοήσουν οι μαθητές και οι μαθήτριες ότι η «Ημέρα της γυναίκας» δεν είναι μια ημέρα που οι γυναίκες βγαίνουν μόνες τους και διασκεδάζουν και οι άνδρες για μια «μόνο» ημέρα κάνουν τις δουλειές του σπιτιού. Η καθιέρωσή της σχετίζεται με τις πολιτικές διεκδικήσεις των γυναικών, είναι λοιπόν μια ημέρα μνήμης.

Δώστε στους μαθητές και τις μαθήτριες την εικόνα με τη Μαφάλντα και ό,τι άλλο θέλετε από το πρόσθετο υλικό του φύλλου εργασίας 18 της δευτεροβάθμιας (θα το βρείτε στο CD-ROM αλλά και στην ιστοσελίδα του προγράμματος).

Εναλλακτικά μπορείτε να αναθέσετε σε μια ομάδα μαθητών και μαθητριών να συγκεντρώσει πληροφορίες για την ημέρα της γυναίκας.[14]

Ερωτήματα γύρω από τα οποία θα κινηθεί η συζήτηση:

• Γιατί χρειάστηκε οι γυναίκες να κάνουν αγώνες για τη διεκδίκηση των δικαιωμάτων τους;

• Ποια από τα δικαιώματα έχουν κατοχυρωθεί (δικαίωμα ψήφου, εκλέγειν –εκλέγεσθαι, εργασίας, ίσης αμοιβής, εκπαίδευσης κ.α.);

• Χρειάζεται σήμερα να συζητάμε για θέματα ισότητας ή θεωρείτε πως το ζήτημα αυτό έχει λυθεί;

Φτιάξτε ένα κολάζ για την τάξη, με το υλικό που κατάφεραν να βρουν οι μαθητές και οι μαθήτριες για την Ημέρα της Γυναίκας (π.χ. φωτογραφικό, αποκόμματα εφημερίδων κ.α.).

Διάρκεια: 1 διδακτική ώρα

14. Στην ιστοσελίδα του προγράμματος www.isotita.uoi.gr υπάρχει πλούσιο υλικό για την Ημέρα της Γυναίκας.

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 58

Μαφάλντα

Παρατηρήστε το κόμικ με τη Μαφάλντα που ακολουθεί και προσπαθήστε να βρείτε το μήνυμα που θέλει να περάσει ο σκιτσογράφος.

ΠΗΓΗ: http://users.auth.gr/

Σχολιάστε την παραπάνω εικόνα εκθέτοντας την άποψή σας:

. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .

ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ, ΦΥΛΟ, ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΑ, ΦΡΟΝΤΙΔΑ

ΟΔΗΓΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ

Στόχος της επόμενης άσκησης είναι να διαφανεί ο τρόπος με τον οποίο αγόρια και κορίτσια συνδέουν την έννοια της φροντίδας με τη μητέρα και τον πατέρα.

Ακολουθεί συζήτηση.

Οι άξονες είναι κοινοί με το φύλλο εργασίας 57.

Επιπλέον εδώ μπορούμε να μιλήσουμε και για τα συναισθήματα που προκαλεί η μητέρα και ο πατέρας στα παιδιά π.χ. ασφάλεια, σιγουριά, άγχος, φόβο, κ.α.

Παράλληλα, μπορούμε να ασχοληθούμε και με το αίσθημα της φροντίδας και τι συναισθήματα προκαλεί στους γονείς η ευθύνη απέναντι στα παιδιά τους.

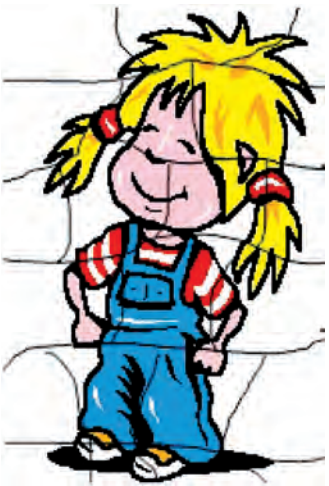

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 59

Δυσκολία στα μαθηματικά

Έχεις να λύσεις στο σπίτι κάποιες ασκήσεις μαθηματικών. Σε μια από αυτές δυσκολεύεσαι αρκετά. Σε ποιον ή ποιαν θα απευθυνθείς για βοήθεια; Στη μητέρα ή στον πατέρα σου; Μήπως στο μεγαλύτερο αδερφό σου ή στη μεγαλύτερη αδερφή σου; Ή θα προτιμήσεις τον παππού ή τη γιαγιά; Κάποιον θείο ή κάποια θεία ίσως;

Γράψε ποιον ή ποια πιστεύεις πως θα διάλεγες και εξήγησε τους λόγους της επιλογής σου.

6.5 ΒΙΑ ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ

Στόχος της συγκεκριμένης δραστηριότητας είναι να γίνει εκτενής συζήτηση με τους μαθητές και τις μαθήτριες για το φαινόμενο της ενδοοικογενειακής βίας, να αποσαφηνιστούν τυχόν άγνωστοι όροι και αφού γίνει προσπάθεια να κατανοηθούν οι αιτίες της να προταθούν τρόποι αντιμετώπισης ή πρόληψης μιας τέτοιας κατάστασης.

Το διδακτικό προσωπικό είναι ελεύθερο σε αυτή την ενότητα να προετοιμαστεί όπως θεωρεί ο ίδιος καταλληλότερα ώστε να είναι σε θέση να ενημερώσει πλήρως τους μαθητές και τις μαθήτριές του.

Φυσικά θα πρέπει να είναι ιδιαίτερα προσεκτικό καθώς πρόκειται για ένα ευαίσθητο θέμα και πιθανόν να θίξει άθελά του κάποιο από τα παιδιά. Προτείνεται ενδεικτικά το παρακάτω φύλλο εργασίας

(Χρόνος που απαιτείται: τουλάχιστον 1 διδακτική ώρα)

Μοιράζετε στα παιδιά το φύλλο εργασίας με τα στατιστικά στοιχεία σχετικά με την ενδοοικογενειακή βία. Αφού το διαβάσει κάποιος/α ακολουθεί συζήτηση 15 λεπτών γύρω από τα ερωτήματα του φύλλου εργασίας.

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 60

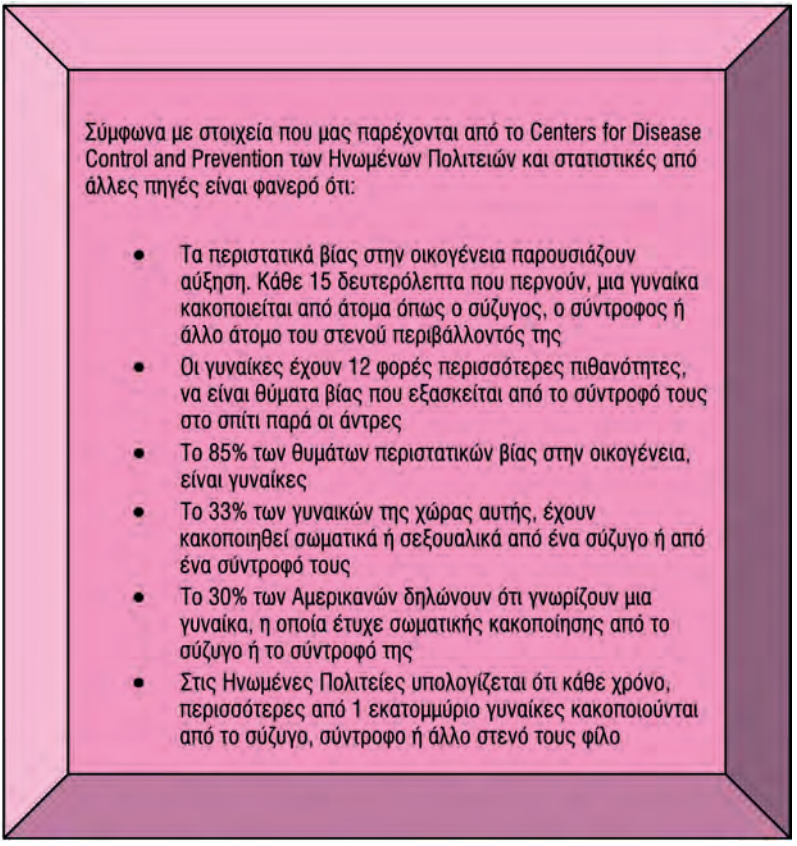

Πηγή: http://www.medlook.net/article.asp?item_id=214

Ερωτήματα για συζήτηση:

1) Θεωρείτε πως ισχύουν αυτά που αναφέρονται στα παραπάνω στατιστικά στοιχεία ή τα βρίσκετε υπερβολικά;

2) Για ποιους λόγους πιστεύετε πως κάποιοι άνδρες προβαίνουν σε τέτοιες πράξεις;

3) Τι προτείνετε;

6.6 ΠΟΛΥΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΟΤΗΤΑ[15]

ΤΑΥΤΟΤΗΤΕΣ ΦΥΛΟΥ ΚΑΙ ΕΘΝΙΚΕΣ ΤΑΥΤΟΤΗΤΕΣ
ΟΔΗΓΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ

Στόχος της άσκησης είναι να παρατηρήσουν οι μαθητές και οι μαθήτριες τις διαφορετικές γυναικείες παρουσίες, να εντοπίσουν τα διαφορετικά τους χαρακτηριστικά και από ποιους παράγοντες αυτά διαμορφώνονται.

Μοιράστε στους μαθητές και τις μαθήτριες τις φωτογραφίες και στη συνέχεια ζητήστε να γράψουν το «Σκέφτομαι και γράφω». Διαβάστε στην τάξη μερικά γραπτά και σημειώστε στον πίνακα τις ομοιότητες και τις διαφορές που παρουσιάζουν οι περιγραφές.

Διάρκεια: 2 διδακτικές ώρες.

Μια για το «Σκέφτομαι και γράφω» και μια για την συζήτηση.

15. Βλ. και θεματική της 4ης ενότητας, σ. 81-94.

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 61

Φωτογραφίες

Παρατηρήστε τις εικόνες και γράψτε μια ιστορία με πρωταγωνίστρια μια από τους χαρακτήρες αυτούς

ΓΥΝΑΙΚΕΣ-ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ, ΓΥΝΑΙΚΕΣ-ΜΕΙΟΝΟΤΗΤΕΣ, ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΣΤΟ ΠΕΡΙΘΩΡΙΟ

ΟΔΗΓΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ

Στόχος της άσκησης είναι να συνειδητοποιήσουν οι μαθητές και οι μαθήτριες ότι οι γυναίκες – πρόσφυγες, οι γυναίκες – μειονότητες και γενικότερα οι γυναίκες που βρίσκονται στο περιθώριο των κοινωνιών, έχουν να αντιμετωπίσουν προβλήματα προσαρμοστικότητας στη χώρα που τις φιλοξενεί καθώς και κινδύνους που σχετίζονται με την κάθε είδους σωματική και ψυχολογική εκμετάλλευσή τους. Οι γυναίκες πρόσφυγες αποτελούν μια ευαίσθητη κατηγορία μέσα στις κοινωνίες.

Μοιράστε στους μαθητές και τις μαθήτριες το παρακάτω θέμα για «Σκέφτομαι και γράφω».

Στη συνέχεια διαβάστε κάποιες από τις εκθέσεις των παιδιών στην τάξη και συζητήστε τις δυσκολίες και τους κινδύνους που αντιμετωπίζει μια γυναίκα μετανάστρια.

Αν υπάρχουν μαθητές και μαθήτριες από άλλες χώρες ζητήστε να αφηγηθούν τις προσωπικές τους εμπειρίες.

Διάρκεια: 2 διδακτικές ώρες.

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 62

Γράψτε τις σκέψεις και τα συναισθήματά σας για μια γυναίκα πρόσφυγα που ήρθε στην γειτονιά σας. Περιγράψτε ποια προβλήματα έχει να αντιμετωπίσει.

6.7 ΠΟΛΥΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΟΤΗΤΑ ΣΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 63
ΟΔΗΓΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ

Στόχος της άσκησης είναι να κατανοήσουν οι μαθητές και οι μαθήτριες ότι το σημερινό ελληνικό σχολείο δεν έχει εθνική ομοιογένεια. Αυτό σημαίνει ότι πρέπει να μάθουν ότι ο κάθε μαθητής και μαθήτρια από όπου και αν προέρχεται διαθέτει κάποια χαρακτηριστικά που αξίζουν το σεβασμό των άλλων. Πρέπει, επομένως, να κατανοήσουν τι πραγματικά σημαίνει «διαφορετικότητα» στη σχολική πραγματικότητα.

Πρόκειται για μια ομαδική δραστηριότητα. Αν υπάρχουν μαθητές και μαθήτριες από διαφορετικές χώρες ζητήστε να προετοιμάσουν και να παρουσιάσουν κάποια στοιχεία από τη χώρα προέλευσής τους.

Κάποιες ιδέες είναι:

- να παρουσιάσουν πώς γιορτάζεται στην ιδιαίτερη πατρίδα τους κάποιο έθιμο (π.χ. Χριστουγέννων, γάμου κ.α.) ή να μάθουν και στους άλλους κάποιους χορούς,
- να φτιάξουν κολάζ με τα σημαντικότερα μνημεία / μέρη της χώρας τους,
- να παρουσιάσουν θεατρικά αποσπάσματα από παραστάσεις των χωρών τους,
- να μιλήσουν για τα παιχνίδια που παίζουν τα παιδιά στη χώρα τους κ.α.

Στην περίπτωση που δεν υπάρχουν μαθητές και μαθήτριες από άλλες χώρες στην τάξη ζητήστε από τους μαθητές και τις μαθήτριες να βρουν στοιχεία πολιτισμικά, ιστορικά, γεωγραφικά από κάποιες χώρες και να τα παρουσιάσουν στην τάξη (κατά προτίμηση προτείνετε χώρες από τις οποίες προέρχονται οι μετανάστες που φθάνουν τα τελευταία χρόνια στην Ελλάδα π.χ. Αλβανία, Βουλγαρία, χώρες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης).

Διάρκεια: Για τη δραστηριότητα αυτή ορίστε εσείς με τους μαθητές και τις μαθήτριες το χρονικό περιθώριο προετοιμασίας και το χρόνο παρουσίασης.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ PROJECT 64
ΟΔΗΓΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ

Στόχος της άσκησης είναι να κατανοήσουν οι μαθητές και οι μαθήτριες ότι παρόλες τις φαινομενικές διαφορές του ενός από τον άλλο λαό υπάρχουν και πολλά κοινά στοιχεία μεταξύ των πολιτισμών και των λαών. Επίσης κάθε πολιτισμός δανείζει και δανείζεται στοιχεία, τα οποία τα προσαρμόζει στις ανάγκες του.

Συζητήστε με τους μαθητές και τις μαθήτριες τους τομείς στους οποίους θέλουν να αναζητήσουν τις επιδράσεις των άλλων πολιτισμών στον ελληνικό πολιτισμό. Επιπλέον, σε περίπτωση που υπάρχουν στην τάξη παιδιά από άλλες χώρες να αναζητήσουν τις επιδράσεις του ελληνικού πολιτισμού στον πολιτισμό της χώρας προέλευσής τους (για παράδειγμα στη γλώσσα, στη μουσική, στα ρούχα, στο φαγητό κ.α.). Στη συνέχεια χωρίστε την τάξη σε τόσες ομάδες όσοι είναι και οι τομείς που επιλέχθηκαν.

Διάρκεια: η παραπάνω άσκηση μπορεί να αποτελέσει Project για μια σχολική χρονιά και να παρουσιαστεί στο τέλος σε μορφή εκδήλωσης.

ΟΔΗΓΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ

Στόχος της άσκησης είναι να κατανοήσουν οι μαθητές και οι μαθήτριες ότι παρόλες τις φαινομενικές διαφορές μας με τους άλλους λαούς, υπάρχουν πολλά κοινά στοιχεία μεταξύ των πολιτισμών και των λαών. Επίσης κάθε πολιτισμός δανείζει και δανείζεται στοιχεία, τα οποία τα προσαρμόζει στις ανάγκες του.

- Διαβάστε μέσα στη σχολική τάξη το παρακάνω κείμενο και συζητήσετε με τους συμμαθητές και τις συμμαθήτριές σας τις πληροφορίες που περιέχει.
- Ζητήστε να ετοιμάσουν ως εργασία για το επόμενο μάθημα σε συνεργασία με την μητέρα ή τον πατέρα τους στο σπίτι μια ιδιαίτερη συνταγή φαγητού του τόπου ή της χώρας τους για να την μάθουν και τα υπόλοιπα παιδιά της τάξης.
- Στη συνέχεια, αν υπάρχει ποικιλία συνταγών από διαφορετικές χώρες, ζητήστε από τους μαθητές και τις μαθήτριες να κάνουν μια μικρή σύγκριση των υλικών που χρησιμοποιούνται σε κάθε συνταγή.

Διάρκεια: 2 διδακτικές ώρες

Εκτός από το άρθρο μπορείτε να χρησιμοποιήσετε ως έναυσμα και το συμπληρωματικό υλικό από το CD-ROM και την ιστοσελίδα.

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 65

Συνταγές

Κάθε άνθρωπος προτιμά κάποια φαγητά και αποστρέφεται κάποια άλλα. Αναπτύσσει δηλαδή ιδιαίτερες διατροφικές συνήθειες, οι οποίες εξαρτώνται από παράγοντες, όπως:

- ❖ Οι διατροφικές συνήθειες της χώρας στην οποία ανήκει.
- ❖ Οι συνήθειες που έχει αποκτήσει από την οικογένεια, τους φίλους ή το σχολείο.
- ❖ Η επίδραση των ΜΜΕ και η μόδα.

Συχνά βέβαια η αποστροφή για κάποια φαγητά μπορεί να συνδέεται με κάποια αρνητική εμπειρία που είχε το άτομο ή μπορεί να το απωθούν η μυρωδιά ή η υφή τους. Ωστόσο, πολλές φορές οι διατροφικές μας συνήθειες αλλάζουν και φαγητά που ως παιδιά μας απωθούσαν μεγαλώνοντας είναι πιθανό να μας αρέσουν, ώστε να τα συμπεριλάβουμε στη διατροφή μας.

Το φαγητό αποτελεί επίσης και μέρος της κουλτούρας των λαών, δηλαδή κομμάτι του πολιτισμού τους. Γι' αυτό παρατηρούμε ότι κάθε λαός έχει τη δική του ιδιαίτερη κουζίνα και απολαμβάνει εδέσματα που για κάποιον άλλο μπορεί να θεωρηθούν αδιανόητα ως διατροφή (π.χ. ορισμένοι λαοί τρώνε κάποια είδη εντόμων, όπως τις ακρίδες ή και ερπετών όπως τα φίδια). Παρόλα αυτά «οι διατροφικές συνήθειες των λαών με την πάροδο του χρόνου αλλάζουν. Οι Έλληνες και οι ελληνίδες για παράδειγμα, τρώνε σήμερα πολύ περισσότερο κρέας και πίνουν περισσότερο γάλα απ'ότι πριν από 40 χρόνια. Επιπλέον, σήμερα καταναλώνουν πολλά είδη που ήταν άγνωστα στην αρχαιότητα…όπως οι πατάτες, το ρύζι, οι ντομάτες και τα αναψυκτικά. Μερικές από τις αλλαγές της διατροφής των πληθυσμών έχουν θετικές επιπτώσεις, ενώ άλλες έχουν αρνητικές».

Πηγή: Δ. Καλαβρουζιώτη, Εκθέσεις Α΄ Γυμνασίου, εκδ. Σαββάλας, Ιανουάριος 2002, σ. 222

Διαβάστε μέσα στη σχολική τάξη το παραπάνω κείμενο και συζητήσετε με τους συμμαθητές και τις συμμαθήτριές σας τις πληροφορίες που περιέχει.

Ετοιμάστε ως εργασία για το επόμενο μάθημα σε συνεργασία με την μητέρα ή τον πατέρα σας στο σπίτι μια ιδιαίτερη συνταγή φαγητού του τόπου ή της χώρας σας για να την μάθουν και τα υπόλοιπα παιδιά της τάξης.

ΟΔΗΓΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ

Στόχος της άσκησης είναι να κατανοήσουν οι μαθητές και οι μαθήτριες ότι οι πρόσφυγες είναι μια αδύναμη κοινωνική ομάδα που χρειάζεται τη συμπαράσταση και τη βοήθειά τους. Εξηγήστε στους μαθητές και τις μαθήτριες το διαχωρισμό ανάμεσα στις έννοιες προσφυγιάς και μετανάστευση:

• Οι πρόσφυγες φεύγουν από τη χώρα τους για να σώσουν τη ζωή τους και δεν μπορούν να επιστρέψουν, εάν δεν αλλάξουν οι συνθήκες που επικρατούν εκεί.

• Οι οικονομικοί μετανάστες και μετανάστριες συνήθως εγκαταλείπουν τη χώρα τους οικειοθελώς αναζητώντας καλύτερες συνθήκες διαβίωσης. Σε περίπτωση που επιλέξουν να επιστρέψουν στην πατρίδα τους, θα συνεχίσουν να έχουν την προστασία της χώρας τους.

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 66

Δημοσιογράφος για μια μέρα

Θα χρειαστείτε: Μαγνητοφωνάκι ή κάμερα, Χαρτί – στυλό

Αναζητήστε κάποιον μετανάστη ή κάποια μετανάστρια στο φιλικό ή οικογενειακό σας περιβάλλον και προσπαθήστε να φτιάξετε το πορτρέτο του.

Εναλλακτικά, αν είστε μετανάστης/στρια παρουσιάστε στην τάξη τις δικές σας εμπειρίες.

Προτεινόμενες ερωτήσεις συνέντευξης:
• Τόπος καταγωγής.
• Συνθήκες ζωής εκεί.
• Λόγοι αποχώρησης από την πατρίδα.
• Τι πήρε μαζί του/της όταν έφυγε.
• Γιατί επέλεξε την Ελλάδα.
• Τη διαδρομή.
• Αν υπάρχουν πίσω συγγενείς και φίλοι.
• Ποιες διαφορές υπάρχουν ανάμεσα στη χώρα καταγωγής και την Ελλάδα.
• Τι έχει αλλάξει στη ζωή του/της.
• Αν θέλει να γυρίσει πίσω.
• Τι είναι αυτό που του/της λείπει περισσότερο.
• Πώς αισθάνθηκε το πρώτο βράδυ μακριά από τον τόπο του/της.
• Αν έχει φωτογραφίες από την πατρίδα.
(στις ερωτήσεις αυτές μπορείς να προσθέσεις και ό,τι άλλο θέλεις να μάθεις)

Μαγνητοφωνήστε τη συνέντευξη και στη συνέχεια παρουσιάστε στην τάξη μαζί με φωτογραφικό υλικό τις πληροφορίες που καταφέρατε να συγκεντρώσετε.

6.8 ΠΟΛΕΜΟΣ – ΕΙΡΗΝΗ[16]

ΟΔΗΓΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ

Στόχος των ασκήσεων που ακολουθούν είναι να διερευνηθεί το θέμα των αξιών σε εμπόλεμες και σε ειρηνικές περιόδους και να συνειδητοποιήσουν οι μαθητές και οι μαθήτριες τη στερεότυπη σύνδεση των ανδρών με τη βία και των γυναικών με τη φροντίδα ακόμη και σε περιόδους πολέμου.

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 67

Διάρκεια: 1 σχολική ώρα

Μοιράζετε το φύλλο εργασίας 67 στους μαθητές και τις μαθήτριες και τους δίνετε 10λεπτά χρόνο να το συμπληρώσουν.

Στη συνέχεια συζητάτε με βάση τις θεματικές που ακολουθούν στο τέλος των οδηγιών.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 68

Διάρκεια: 1 μήνας καθώς θα έχει τη μορφή project

Χωρίζετε τους μαθητές και τις μαθήτριες σε 3 ομάδες.

Τους αναθέτετε να διαβάσουν μέσα στον επόμενο μήνα το ιστορικό αφήγημα της Λιλίκας Νάκου «Μόσχω Τζαβέλλα» (Εκδόσεις Καστανιώτη).

Έπειτα κάθε ομάδα αναλαμβάνει να γράψει μια εργασία σε μορφή έκθεσης με θέμα: «Η συμμετοχή των γυναικών στον Αγώνα του 1821».

Σε ένα δίωρο που θα οριστεί από το δάσκαλο ή τη δασκάλα, εκπαιδευτικό παρουσιάζονται οι εκθέσεις των τριών ομάδων και ακολουθεί συζήτηση γύρω από τους εξής θεματικούς άξονες:

- Ποιες θεωρούνται αξίες σε περιόδους πολέμου; Διαφέρουν από τις αξίες σε ειρηνικές περιόδους;
- Με ποιο από τα δύο φύλα συνδέονται περισσότερο οι αξίες αυτές;
- Γιατί συνδέουμε την έννοια του ανδρισμού με τον εθνικισμό και τη βία και τη θηλυκότητα με τις ειρηνικές εκφάνσεις της ζωής;
- Να γίνει σύγκριση της δράσης των ανδρών στον πόλεμο σε σχέση με αυτή των γυναικών και να βρεθούν ομοιότητες και διαφορές.

16. Θεματική 5ης ενότητας.

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 67

Με ποιο από τα δύο φύλα θα αντιστοιχίζατε τις παρακάτω δραστηριότητες-αξίες.

Να εξηγήσετε τους λόγους των επιλογών σας.

	Άνδρας	**Γυναίκα**	**Άνδρας και Γυναίκα**
Δραστηριότητες - Αξίες			
Αυτοθυσία			
Περίθαλψη τραυματιών			
Κατάρριψη αεροπλάνου			
Θάρρος			
Τόλμη			
Οίκτος			
Ανατίναξη οχυρού			
Μεταφορά στρατιωτικού υλικού			
Διπλωματία			
Αδιαλλαξία			
Εθνικισμός			
Κατασκοπεία			
Χειρισμός οπλικού συστήματος			
Τροφοδοσία στρατιωτών			

ΟΔΗΓΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ

Στόχος της άσκησης είναι να αντιληφθούν οι μαθητές και οι μαθήτριες ότι υπήρχε παρουσία και ενεργός συμμετοχή των γυναικών σε περιόδους πολέμου. Παράδειγμα συμμετοχής γυναικών σε εμπόλεμη κατάσταση είναι η περίοδος της Αντίστασης. Μια γεύση από τη συμμετοχή των γυναικών στο κίνημα της Αντίστασης στην Ελλάδα μπορούμε να πάρουμε από το βιβλίο της Τασούλας Βερβενιώτη «Η γυναίκα της Αντίστασης». Το βιβλίο παρουσιάζει το σημαντικό ρόλο που έπαιξαν οι γυναίκες στο κίνημα, παλεύοντας ενάντια τόσο στον εχθρό όσο και στις προκαταλήψεις και στις κυρίαρχες αντιλήψεις, που τις ήθελαν μέσα στο σπίτι. Ένα ακόμη αξιόλογο βιβλίο είναι αυτό της Ναταλίας Αποστολοπούλου «Περήφανες κι αδούλωτες», το οποίο αναφέρεται στις γυναίκες της αντίστασης, του Δημοκρατικού Στρατού, της εξορίας και της αντιδικτατορικής πάλης. Οι προσωπικές εμπειρίες και τα βιώματα μιας πικρής εποχής, οι περιπέτειες επώνυμων και ανώνυμων γυναικών, μνημονεύονται με τρόπο άλλοτε μυθιστορηματικό και άλλοτε «ντοκουμενταρισμένο».

Διαβάστε τα παραπάνω βιβλία και παρουσιάστε τα στην τάξη περιληπτικά. Στη συνέχεια συζητήστε με τους μαθητές και τις μαθήτριες το ρόλο των γυναικών σε περίοδο πολέμων. Θέματα συζήτησης:

- Γυναίκες στην Αντίσταση
- Ρόλος των γυναικών στον πόλεμο (π.χ. νοσοκόμες, έκρυβαν καταζητούμενους, μετέφεραν πολεμοφόδια κ.α.)
- Σημερινός ρόλος γυναικών σε εμπόλεμες καταστάσεις (π.χ. Μαύρες Χήρες, επιθέσεις αυτοκτονίας, εκπρόσωποι ειρηνικών αποστολών, όπως της Unicef, των Γιατρών του Κόσμου κ.α.)

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ PROJECT 69

Μπορείτε ως δραστηριότητα να αξιοποιήσετε την τοπική ιστορία και να αναζητήσετε μαζί με τους μαθητές και τις μαθήτριες γυναικείες μορφές που είχαν κάποιο ρόλο στον πόλεμο ή στην Αντίσταση. Ζητήστε από τους μαθητές και τις μαθήτριες να βρουν πληροφορίες και κάντε παρουσίαση σε εκδήλωση του σχολείου.

ΟΔΗΓΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ

Στόχος της επόμενης άσκησης είναι να μιλήσουν τα παιδιά για την ειρήνη. Να εκφράσουν συναισθήματα και σκέψεις που τους προκαλεί το ποίημα του Ρίτσου «Ειρήνη». Να συνειδητοποιήσουν τις αξίες που διέπουν την ζωή των ανθρώπων σε περιόδους ειρήνης και πώς αυτές ανατρέπονται σε περιόδους πολέμου.

Αφού δώσετε τα φύλλα εργασίας με το ποίημα στους μαθητές και τις μαθήτριες ενθαρρύνετέ τους να γράψουν μια έκθεση, ή ένα ποίημα, ή να ζωγραφίσουν προσπαθώντας να σχηματοποιήσουν τις σκέψεις και τα συναισθήματα που νιώθουν διαβάζοντας την «Ειρήνη». (1 διδακτική ώρα)

Την επόμενη διδακτική ώρα διαβάστε ή παρουσιάστε τις εργασίες των μαθητών και μαθητριών και προσπαθήστε να εντοπίσετε ομοιότητες και διαφορές ανάμεσα στα γραπτά και τις ζωγραφιές αγοριών και κοριτσιών.

Αν τα αγόρια δυσκολευτούν να εκφράσουν τα συναισθήματά τους συζητήστε με όλους και όλες πού πιστεύουν ότι οφείλεται αυτό. Αναφέρετε στη συζήτηση και προσπαθήστε να ανατρέψετε την παραδοσιακή σύνδεση των αγοριών με τη βία, τον ανταγωνισμό, τη σκληρότητα, στοιχεία που αποτελούν «αξίες» σε περιόδους πολέμου και των κοριτσιών με τη διπλωματία, την ευαισθησία, την ηρεμία, τη φροντίδα, στοιχεία που αποτελούν αξίες σε περιόδους ειρήνης.

Συνολικός χρόνος: 2 διδακτικές ώρες

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 70

ΕΙΡΗΝΗ

Τ' όνειρο του παιδιού είναι η ειρήνη.
Τ' όνειρο της μάνας είναι η ειρήνη.
Τα λόγια της αγάπης κάτω από τα δέντρα είναι η ειρήνη.
Ο πατέρας που γυρνάει τ' απόβραδο μ' ένα φαρδύ χαμόγελο στα μάτια μ' ένα ζεμπίλι στα χέρια γεμάτο φρούτα κι οι σταγόνες του ιδρώτα στο μέτωπο του είναι όπως οι σταγόνες που παγώνει το νερό στο παράθυρο, είναι η ειρήνη.
Ειρήνη είναι ένα ποτήρι ζεστό γάλα κι ένα βιβλίο μπροστά στο παιδί που ξυπνάει.
Η ειρήνη είναι τα σφιγμένα χέρια των ανθρώπων, είναι το ζεστό ψωμί στο τραπέζι του κόσμου; είναι το χαμόγελο της μάνας.

Γ. ΡΙΤΣΟΣ

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΣΥΝΔΕΣΕΩΝ ΤΩΝ ΘΕΜΑΤΙΚΩΝ ΕΝΟΤΗΤΩΝ ΤΟΥ ΠΑΡΟΝΤΟΣ ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΟΥ ΜΕ ΕΝΟΤΗΤΕΣ ΤΩΝ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΩΝ

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΣΥΝΔΕΣΕΙΣ ΜΕ ΤΑ ΣΧΟΛΙΚΑ ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΑ ΤΟΥ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

Ανθολόγιο Γ-Δ: (2η Ενότητα Κείμενα για την οικογένεια, 5η Ενότητα Ιστορία, 6η Ενότητα Υγεία και αθλητισμός)

Ε΄ Γλώσσα: (3η Ενότητα Πόλεμος ειρήνη, 8η Ενότητα, 6η Ενότητα 1ο μάθημα Διαπολιτισμικότητα & Ταυτότητες φύλου)

Ανθολόγιο Ε-ΣΤ: (3η Ενότητα – Η οικογένειά μας, 5η Ενότητα – Τα παιδικά χρόνια - Ταυτότητες φύλου, 7η Ενότητα – Πόλεμος ειρήνη, 9η Ενότητα – Πόλεμος ειρήνη & Διαπολιτισμικότητα)

Γλώσσα Στ΄ Δημοτικού: Ενότητες: 5η Ενότητα Η ζωή σε άλλους τόπους, 11η Ενότητα Συγγενικές σχέσεις, 13η Ενότητα Τρόποι ζωής και επαγγέλματα, 17η Ενότητα Πόλεμος και Ειρήνη.

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΣΥΝΔΕΣΕΙΣ ΜΕ ΤΑ ΣΧΟΛΙΚΑ ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΑ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

Α΄ Γυμνασίου

΄Εκφραση-έκθεση: Ενότητες 4, 5, 8, 9. (βουλιμία- πρότυπα), 7η Ενότητα Πολιτική - ΜΜΕ, 10η Ενότητα Διαπολιτισμικότητα

Νεοελληνικά κείμενα: Ενότητα για τις οικογενειακές σχέσεις των νεοελληνικών κειμένων, Ενότητα Εθνική ζωή, 8η ενότητα (Διαπολιτισμικότητα), 9η ενότητα (Ταυτότητες)

Αρχαία: 6η ενότητα Πρότυπα ομορφιάς

Οδύσσεια: 27η ενότητα το πλύσιμο των ποδιών του Οδυσσέα, Στοιχεία αρρενωπότητας του Οδυσσέα – στοιχεία θηλυκότητας της Πηνελόπης

Ιστορία: Πολλές ενότητες μπορούν να χρησιμοποιηθούν σε συνδυασμό με την ενότητα Πόλεμος- Ειρήνη

Οικιακή Οικονομία: Ενότητα οικογένεια

Γεωγραφία: Πολλές ενότητες μπορούν να χρησιμοποιηθούν σε συνδυασμό με την ενότητα Πολυπολιτισμικότητα

Β΄Γυμνασίου

΄Εκφραση ΄Εκθεση:

2η Ζούμε με την οικογένεια

3η Φίλοι για πάντα

6η Παρακολουθώ, ενημερώνομαι και ψυχαγωγούμαι από διάφορες πηγές

Γ΄Γυμνασίου

΄Εκφραση ΄Εκθεση:

2η Γλώσσα - Γλώσσες και πολιτισμοί του κόσμου

3η Είμαστε όλοι ίδιοι. Είμαστε όλοι διαφορετικοί
4η Ενωμένη Ευρώπη και Ευρωπαίοι πολίτες
5η Ενεργοί πολίτες για την υπεράσπιση οικουμενικών αξιών

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΣΥΝΔΕΣΕΙΣ ΜΕ ΤΑ ΣΧΟΛΙΚΑ ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΑ ΛΥΚΕΙΟΥ

Α΄Λυκείου

Έκφραση Έκθεση: 2η ενότητα Ρατσισμός, 9η ενότητα Πόλεμος - Ειρήνη, 14η ενότητα Ταυτότητες φύλου. Επίσης ενότητες: Εφηβεία & Αγάπη και Πρότυπα με τις Ταυτότητες φύλου, Χάσμα γενεών & Οικογένεια με τα δύο φύλα και τη σύγχρονη οικογένεια

Β΄Λυκείου

΄Εκφραση ΄Εκθεση: Σ. 37: Ρατσισμός (Διαπολιτισμικότητα), Σ. 97: Εργασία και Φύλο
Σ. 119 - 124: Στερεότυπες αντιλήψεις (οικογένεια, ιδιότητα του πολίτη), Σ. 221: Αυτογνωσία (οικογένεια – ταυτότητες, ιδιότητα πολίτη, διαπολιτισμικότητα)

Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας:

Αλ. Παπαδιαμάντης, «Η Φόνισσα» (ταυτότητες, οικογένεια), «Πατέρας στο σπίτι» (ταυτότητες, οικογένεια), Γρ. Ξενόπουλος, «Στέλλα Βιολάντη» (Οικογένεια, ταυτότητες), Νικ. Βρεττάκος, «Δύο μητέρες νομίζουν πως είναι μόνες στον κόσμο»

Στρ. Μυριβήλης, «Ζάβαλη Μάικω» (Διαπολιτισμικότητα, Ταυτότητες, Ειρήνη - πόλεμος), Ηλ. Βενέζης, «Το νούμερο 31328» (Ειρήνη - πόλεμος), Γ. Μπεράτης, «Το πλατύ ποτάμι» (Ειρήνη - πόλεμος), Γ. Θεοτοκάς, «Αργώ» (πατέρας, φιλικές σχέσεις, Ιδιότητα πολίτη), Γ. Βιζυηνός, «Μοσκώβ - Σελήμ» (Διαπολιτισμικότητα)

Αρχαία Ελληνική Γραμματεία:

Σοφοκλή, Αντιγόνη

Στ. 1-95: Ταυτότητες, Οικογένεια (περιγραφή χαρακτηριστικών Αντιγόνης - Ισμήνης), Στ. 280 -314: Ιδιότητα πολίτη (αυταρχικότητα Κρέοντα), Στ. 450 -525: Ταυτότητες, Ιδιότητα πολίτη (αντιπαράθεση Αντιγόνης - Κρέοντα), Στ. 635 – 723: Οικογένεια (Κρέοντας – Αίμονας: σχέση πατέρα - γιου)

Γ΄Λυκείου

Σ. 31: σε άσκηση υπάρχει η ερώτηση: «Να ασκηθεί κριτική στις ηγετικές ικανότητες του άνδρα έναντι της γυναίκας» (Ιδιότητα του πολίτη), Σ. 39 -40: Ανθρώπινα δικαιώματα (Διαπολιτισμικότητα, Ιδιότητα του πολίτη), Σ. 50 -61: Διαφήμιση (Ιδιότητα του πολίτη), Σ. 69-75, 81 – 82: Ειρήνη – Πόλεμος, Σ. 130: σε άσκηση «Δόμηση φιλίας» (οικογένεια), Σ. 202 – 207: Αναφορές για τη μητρότητα

Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας
(Θεωρητικής κατεύθυνσης)

Δ. Σολωμού, «Κρητικός» (4η ενότητα περιγραφή γυναίκας> ταυτότητες), Μ. Πολυδούρη, «Μόνο γιατί μ' αγάπησες» (σχέσεις), Ν. Εγγονόπουλος, «Ποίηση 1948» (Ειρήνη - Πόλεμος), Μ. Αναγνωστάκης, «Στον Νίκο Ε.... 1949» (Ειρήνη - Πόλεμος), Γ. Βιζυηνός, «Το αμάρτημα της μητρός μου» (Οικογένεια, ταυτότητες)

Στρ. Δούκας, «Ιστορία ενός αιχμαλώτου» (Ειρήνη - Πόλεμος)

Αρχαία Ελληνική Γραμματεία:

Θουκυδίδης «Επιτάφιος Περικλέους» Παρ. 37: Ιδιότητα του πολίτη, Παρ. 40: Ιδιότητα του πολίτη, Παρ 45: Ταυτότητες (γυναικεία αρετή)

Ιστορία (Θεωρητικής κατεύθυνσης):

Κεφ. Η Διαμόρφωση και λειτουργία των πολιτικών κομμάτων στην Ελλάδα (1821-1936) (Ιδιότητα του πολίτη), Κεφ. Το προσφυγικό ζήτημα στην Ελλάδα (1821 - 1930) (Διαπολιτισμικότητα)

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1η Ενότητα:

Αθανασιάδου, Χ., «Ψυχολογικές προσεγγίσεις: Η διαφορετική ανάπτυξη της ταυτότητας του φύλου» στο Φεμινιστικές προσεγγίσεις στην Ψυχολογία, Σημειώσεις, Β. Δεληγιάννη-Κουιμτζή 2002-2003, Α.Π.Θ.

Bennett, P.K & LeCompte, D.M. (1990) *The Way Schools Work: A Sociological Analysis of Education.* New York and London: Longman

Bohan, S.J. (1993) "Essentialism, constructionism and feminist psychology", *Psychology of Women Quarterly* 17: 5-21

Chodorow, N. (1978) *The Reproduction of Mothering: Psychoanalysis and the Sociology of Gender*. Berkeley and Los Angeles: University of California Press

Doyle, A.J.(1985) *Sex and Gender: The Human Experience*, Dubuque, Iowa: Wm. C. Brown Publishers

Gilligan, C. (1987) "Woman's place in man's life cycle" in Harding, S. (ed) *Feminism and Methodology. Social Science Issues*. Milton Keynes: Open University Press

Gilligan, C. (1993). *In a Different Voice: Psychological theory and Women's Development*, 2nd edn. Cambridge, MA: Harvard University Press

Gilligan, C. (1997) "In a different Voice: Women's conceptions of self and morality", *Harvard Educational Review* 47(4) : 481-517

Gupta, J. Σημειώσεις για το ειδικό ταχύρρυθμο σεμινάριο με ειδική προσκεκλημένη την *Jyotsna Gupta* από το *Universiteit voor Humanistiek Utrecht*, στα πλαίσια του μεταπτυχιακού προγράμματος σπουδών στην Παιδαγωγική της ισότητας των φύλων του ΑΠΘ

Lips, M.H. (1998). *Sex and Gender: An Introduction,* Mountain View, CA: Mayfield Publishing Company

Marecek, J. (1995). "Gender, politics and psychology's ways of knowing", *American Psychologist* 50(3): 162-163

Miller, J. B. (1986) *Toward a New Psychology of Women*, 2nd edn. Boston: Beacon Press.

Sayers,J.(1987) "Psychology and gender divisions" in Weiner, G. and Arnot, M. (eds) *Gender Under Scrutiny: New Inquiries in Education*. London: Hutchinson and Open University Press

Tavris, C. (1993). "The mismeasure of woman", *Feminism & Psychology* 3(2): 149-168

Wilkinson, S. (1997) "Feminist psychology" in Fox, D. and Prilleltensky, I. (eds) *Critical Psychology. An Introduction*. London: Sage Publications.

Δεληγιάννη-Κουϊμτζή, Β. (1994β) «Θεωρίες για τις διαφορές των φύλων» στο Δεληγιάννη, Β και Ζιώγου, Σ (εκδ.) *Εκπαίδευση και Φύλο: Ιστορική Διάσταση και Σύγχρονος Προβληματισμός*. Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Βάνιας

Δεληγιάννη-Κουϊμτζή. Β και Σακκά. Δ, «Ανδρικές ταυτότητες στην εφηβεία: μια φεμινιστική προσέγγιση», Σημειώσεις Διατμηματικού μεταπτυχιακού προγράμματος στην παιδαγωγική της ισότητας των φύλων, Α.Π.Θ. 2003-2004

Μπακαλάκη, Α. (2003). «Χρήσεις και καταχρήσεις του κοινωνικού φύλου στην ανθρωπολογία», *Πρακτικά Συνεδρίου Το φύλο, τόπος συνάντησης των επιστημών: Ένας πρώτος ελληνικός απολογισμός*. Σάββατο 11-12 Οκτωβρίου 2003, Μυτιλήνη. Ανακτήθηκε από http://www.aegean.gr/gender-postgraduate/Documents/Praktika_Synedriou/Praktika_Synedriou.htm

Νασιάκου, Μ. (1979). «Διαφορές των φύλων και ψυχολογική ταυτότητα», Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών 36-37: 357-364

Τεντοκάλη, Β. (1998) «Η κοινωνική δόμηση της ταυτότητας των φύλων», *Σύγχρονα Θέματα* 66: 101-106

2η Ενότητα:

Arnot, M., & Dillabough J.A. (2001) *Challenging Democracy*. London

Davies, L., (2001) *"The civil school and civil society: gender, democracy and development"* in Arnot, M., & Dillabough J.A. (2001) *Challenging Democracy*. London

Gordon, T., Holland, J., & Lahelma, E., (2001*): "From pupil to citizen: a gender route"* in Arnot, M., & Dillabough J.A. (2001) *Challenging Democracy*. London

Δεληγιάννη-Κουϊμτζή, Β., (1998) Γ*υναίκες και ιδιότητα του πολίτη : διαστάσεις δημοκρατίας και ισότητας των φύλων στην εκπαίδευση των εκπαιδευτικών*. Θεσσαλονίκη

3η ενότητα:

Άρθρα από το διαδίκτυο: in.gr, Health.gr, Pathfinder.gr

4η Ενότητα:

Δαμανάκης, Μ. (2002) *Η Εκπαίδευση των Παλιννοστούντων και Αλλοδαπών Μαθητών στην Ελλάδα, Διαπολιτισμική προσέγγιση*, Gutenberg – Διαπολιτισμική Παιδαγωγική, Αθήνα 2002

Wade, C., & Tavris, C., (1994) "The Longest War: Gender and culture*"* in Lonner, W., - Malpass, R., (1994)eds, *Psychology and culture,* Boston, Allyn and Bacon

Williams J., & Best, D., (1994) "Cross – culture views of women and men" in Lonner, W., - Malpass, R., (1994)eds, *Psychology and culture,* Boston, Allyn and Bacon

http://www.unhchr.org

5η Ενότητα:

Μπονίδης, Κ., (2002-2003) Σημειώσεις στο μάθημα «Πρόγραμμα διδασκαλίας και Παιδαγωγική της Ειρήνης» Θεσσαλονίκη

ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΚΑΙ ΙΣΤΟΣΕΛΙΔΕΣ

ΓΕΝΙΚΑ

ΒΙΒΛΙΑ

Argyle, M., (1998) *Ψυχολογία της συμπεριφοράς: ένας πρωτοποριακός οδηγός διαπροσωπικής κοινωνικής & επαγγελματικής συμπεριφοράς*. Αθήνα

Basch-Kahre, E., (1999) *Γυναικεία και ανδρικά πρότυπα: η γυναικεία και ανδρική ψυχοσεξουαλική ανάπτυξη στην ψυχαναλυτική θεωρία*. Αθήνα

Satir, V., (1995) *Πλάθοντας ανθρώπους*. Αθήνα

Γιαννουλέας, Μ., (2001) *Ούτε θύμα ούτε θύτης: με αυτοεπιβεβαιωτική συμπεριφορά στη φιλία, το δεσμό, την οικογένεια, τον κοινωνικό και τον εργασιακό*. Αθήνα

Δίνη: φεμινιστικό περιοδικό. Αθήνα

Δουλκέρη, Τ., (1989) *«Ελληνική νεολαία: εκπαίδευση, απασχόληση, ελεύθερος χρόνος»*: πρακτικά Ε Πανελληνίου Συνεδρίου της Ελληνικής Εταιρείας Κοινωνικών Επιστημών: Πανελλήνιο Συνέδριο της Ελληνικής Εταιρείας Κοινωνικών Επιστημών 1987: Θεσσαλονίκη. Ελληνική Εταιρεία Κοινωνικών Επιστημών Αθήνα

Κοσμίδου- Hardy, Χρυσ. & Γαλανουδάκη – Ράπτη, Αθ., (1996) *Συμβουλευτική θεωρία και πρακτική: με ασκήσεις για την ανάπτυξη αυτογνωσίας και δεξιοτήτων συμβουλευτικής*, Μέρος Α'Συμβουλευτική, Αθήνα

Πιντέρης, Γ., (1984) *Εσύ τα δικαιώματά σου και οι άλλοι: στην οικογένεια, στη δουλειά, στον έρωτα, στην παρέα.* Αθήνα

Σερεμετάκη, Ν. (1997) *Διασχίζοντας το σώμα: Πολιτισμός, ιστορία, και φύλο στην Ελλάδα*, Αθήνα

Στρατηγάκη, Μ., (2005) *Επιχειρηματικότητα γυναικών: όψεις ιδιοκτησίας και διοίκησης:* Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών, Κέντρο Κοινωνικής Μορφολογίας και Κοινωνικής Πολιτικής; Αθήνα

Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων; Υπουργείο Προεδρίας. Γενική Γραμματεία Ισότητας των δύο φύλων, Ισότητα στην εκπαίδευση: παροχή ίσων ευκαιριών σε κορίτσια και αγόρια

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΕΣ ΔΙΕΥΘΥΝΣΕΙΣ

http://ec.europa.eu/commission_barroso/spidla/index_en.cfm www.e-paideia.net
(Vladimvr Xpidla, Ευρωπαίος Επίτροπος Απασχόλησης, Κοινωνικών Υποθέσεων και Ίσων Ευκαιριών)

http://www.pdhre.org/rights/women.html (The Human Rights of Women
The People's Movement for Human Rights Education)

http://www.feminist.org/ (Feminist Majority Foundation Online – Your feminism resource)

http://www2.fmg.uva.nl/sociosite/topics/women.html (Feminism and women issues)

http://www.unesco.org/shs/shsdc/journals/women.html (Information Services UNESCO-Social and human sciences online periodicals full text-Women and Gender Studies)

http://www.neagenia.gr (Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς)

http://www.pi-schools.gr (Παιδαγωγικό Ινστιτούτο)

http://www.keda.gr (Κέντρο Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης Πανεπιστημίου Αθηνών)

http://www.statistics.gr (Εθνική Στατιστική Υπηρεσία)

http://www.ekebi.gr (ΕΚΕΒΙ: Εθνικό Κέντρο Βιβλίου)

http://www.ekke.gr (ΕΚΚΕ: Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών)

http://www.doe.gr (Διδασκαλική Ομοσπονδία Ελλάδας)
http://web.otenet.gr/olme/ (Ομοσπονδία Λειτουργών Μέσης Εκπαίδευσης)
http://oiele.gr Ομοσπονδία Ιδιωτικών Εκπαιδευτικών Λειτουργών Ελλάδας
http://www.ypepth.gr (Υπουργείο παιδείας)
http://www.e-yliko.gr(Η Εκπαιδευτική Πύλη του ΥΠΕΠΘ)
http://www.auth.gr/edli/html/spoudes/meta/diatmim/central.html (Περιέχει links για τις Σπουδές φύλου στα πανεπιστήμια όλης της Ελλάδας αλλά και ξενόγλωσσα links πηγών για θέματα φύλου)

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ:
http://www.thefword.org.uk/reviews/books/index.live
http://www.feminista.com/
http://www.unesco.org/shs/shsdc/journals/women.html
http://www.unesco.org/shs/shsdc/journals/shsjournals.html
http://www2.fmg.uva.nl/sociosite/topics/women.html

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΒΑΣΕΙΣ:
http://www.io.com/˜wwwave/books/index.html
http://www.womens-library.org.uk/
http://www.radford.edu/˜gstudies/sources/gsources.htm
http://www.lib.auth.gr (Σύστημα βιβλιοθηκών ΑΠΘ)

ΕΝΟΤΗΤΕΣ
1. ΑΥΤΟΓΝΩΣΙΑ/ΑΥΤΟΣΥΝΕΙΔΗΣΙΑ ΚΑΙ ΤΑΥΤΟΤΗΤΕΣ ΦΥΛΟΥ
ΕΝΤΥΠΗ

Arnot, M., David, M. and Weiler, G. (1999) *Closing the gender gap*. Cambridge

Basch-Kahre, E., (1999) *Γυναικεία και ανδρικά πρότυπα : η γυναικεία και ανδρική ψυχοσεξουαλική ανάπτυξη στην ψυχαναλυτική θεωρία*. Αθήνα

Becky. F., (2000*) Boys, Girl and Achievement. Addressing the Classroom Issue.* London

Head, J. (2000) *Εκπαιδεύοντας τους εφήβους: ζητήματα της εφηβείας που επιδρούν στην ανάπτυξη της ατομικής ταυτότητας κατά την εκπαίδευση και την εργασία*. Αθήνα

Laqueur, Th. (2003) *Κατασκευάζοντας το φύλο : σώμα και κοινωνικό φύλο από τους αρχαίους έλληνες έως τον Φρόϊντ*. μτφ Μαρκέτου Π., Αθήνα

Moseley, D., (1995) *Χορεύοντας στο σκοτάδι : η αθέατη πλευρά των συντροφικών σχέσεων*. Αθήνα

Turner, P. J., (1998) *Βιολογικό φύλο, κοινωνικό φύλο και ταυτότητα του φύλου*. Αθήνα

Zavalloni, M., Louis-Guerin, C., (1996) *Κοινωνική ταυτότητα και συνείδηση: εισαγωγή στην εγω-οικολογία.* Αθήνα

Woodward, K., (1987) *Identity and difference*

Αθανασιάδου, Χ., "Ψυχολογικές προσεγγίσεις: η διαφορετική ανάπτυξη της ταυτότητας του φύλου" στο Δεληγιάννη, Β., (2003) Φεμινιστικές προσεγγίσεις στην Ψυχολογία (σημειώσεις). Θεσσαλονίκη

Δεληγιάννη, Β. & Σακκά. Δ., (1998) *Αριάδνη: Διερευνώντας τις ανδρικές ταυτότητες στην εφηβεία. Τελική έκθεση*. DG XXII, Brussels & Αριστοτέλειο πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Δεληγιάννη, Β., Σακκά. Δ., Ψάλτη, Α., Φρόση, Λ., Αρκουμάνη. Σ.,Στογαννίδου, Α. & Συγκολλίτου, Ε. (2000) *Ταυτότητες Φύλου στην εφηβεία και επιλογές Ζωής*. Τελική έκθεση. Κέντρο Εκπαιδευτικής Έρευνας και ΑΠΘ. Θεσσαλονίκη

Δεληγιάννη, Β., Σακκά. Δ. & Ρεντζή, Σ. (1998) *Ανδρικές ταυτότητες στην εφηβεία*. Εθνική Έκθεση. European Commission, Project "Ariadne"

Ευρωπαϊκή Κοινότητα, Ένωση Γυναικών Ελλάδας, Γενική Γραμματεία Ισότητας , (2001) Οδηγός για γυναίκες αρχηγούς μονογονεϊκών οικογενειών (Guide for women in single parent families) Αθήνα

Ζιώγου, Σ., (2006) *Διερευνώντας το φύλο. Ιστορική διάσταση και σύγχρονος προβληματισμός στη Γενική, Επαγγελματική και Συνεχιζόμενη Εκπαίδευση* Θεσσαλονίκη: Βάνιας

Ηρακλείδου, Μ. και Δεληγιάννη-Κουϊμτζή, Β., (2001) «Αναπαραστάσεις εφήβων για τα δύο φύλα ως συντρόφους στο πλαίσιο των εφηβικών ετεροφυλικών σχέσεων». *Επιστημονική Επετηρίδα του Τμήματος Ψυχολογίας της Φιλοσοφικής Σχολής* (Τόμος 4ος) (σελ.329-347). Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης.

Κογκίδου, Δ., (1990) *Απόκτηση του ρόλου του φύλου*. Θεσσαλονίκη

Λυκιαρδοπούλου, Κ., (1985) *Ο ρόλος του άντρα στη σημερινή κοινωνία*. Αθήνα

Παπαδημητρακόπουλος, Κ., (1993) Κοινωνία Unisex. Αθήνα

Παπαταξιάρχης, Ε., (1998) *Ταυτότητες και φύλο στη σύγχρονη Ελλάδα : ανθρωπολογικές προσεγγίσεις*. Αθήνα

Παπαταξιάρχης, Ε., Παραδέλλης, Θ., (1998) *Ταυτότητες και φύλο στη σύγχρονη Ελλάδα : ανθρωπολογικές προσεγγίσεις*. Αθήνα

Παρασκευόπουλος, Ι., Μπεζεβέγκης, Η., Γιαννίτσας, Ν., Καραθανάση, Α.(επιμ.) (1995) *Διαφυλικές Σχέσεις*. Αθήνα.

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ

http://www2.fmg.uva.nl/sociosite/topics/men.html (Men's Issues - Masculinity - Fatherhood)

http://www.pdhre.org/rights/sexualorient.html (Human Rights and Sexual Orientation)

http://www.feminist.org/other/bc/ (Breast Cancer Information Center)

2. ΦΥΛΟ, ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ ΚΑΙ ΙΔΙΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ

ΕΝΤΥΠΗ

Arnot M. (1995) «Φεμινισμός και Δημοκρατία» στο: *Εκπαίδευση και Ισότητα Ευκαιριών*, Πρακτικά Συνεδρίου, Αθήνα, Γενική Γραμματεία Ισότητας

Arnot, M., & Dillabough J.A. (2000) *Challenging Democracy*. London

Connell, R. (1991): *Gender and Power.* Cambridge

Fausto – Sterling, A. (2000) *Sexing the body : gender politics and the construction of sexuality*. New York

Hearn, J.(1992) *Men in the Public Eye: the construction and deconstruction of public men and public masculinities.* London

Heater, D. (1990) "Citizenship. The Civic Ideal in World History"*, Politics and Education*, London

Leicester, M., Modgil, S., (2000) *Politics, education and citizenship.* London

Miller, B. & Singleton, L. (1997) *Preparing citizens : linking authentic assessment and instruction in civic/law-related education.* Colorado

Philips, A., (1991) *Engendering Democracy.* Cambridge

Δεληγιάννη, Β., Ζιώγου, Σ., & Αθανασιάδου, Χ., (1997) «Προωθώντας τον εκδημοκρατισμό στην εκπαίδευση των εκπαιδευτικών: διαστάσεις φύλου και ιδιότητας του πολίτη»*, Πρακτικά Ζ' Διεθνούς Συνεδρίου της Παιδαγωγικής εταιρείας Ελλάδος: Παιδαγωγική Επιστήμη στην Ελλάδα, τάσεις και προοπτικές*. Αθήνα

Δεληγιάννη, Β., Ζιώγου, Σ., Δαλακούρα, Α. και Χασεκίδου, Θ., (2002) «Απόψεις εφήβων για το φύλο και την ιδιότητα του πολίτη: διαμορφώνοντας εικόνες της ιδιωτικής και δημόσιας σφαίρας», *Πρακτικά 2ου Πανελλήνιου Συνεδρίου για την Ελληνική Παιδαγωγική και Εκπαιδευτική Έρευν*α. Παιδαγωγική Εταιρία Ελλάδος, Αθήνα.

Δεληγιάννη, Β., Ζιώγου, Σ., Δαλακούρα, Α. και Χασεκίδου, Θ., (2000) *Εκπαίδευση, φύλο και ιδιότητα του πολίτη. Έρευνα και παρέμβαση για την ευαισθητοποίηση των μαθητών – μαθητριών δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης για τη δημοκρατία, το φύλο και την ιδιότητα του πολίτη* (Τελική έκθεση). Θεσσαλονίκη

Δεληγιάννη-Κουϊμτζή, Β., (1998) *Γυναίκες και ιδιότητα του πολίτη : διαστάσεις δημοκρατίας και ισότητας των φύλων στην εκπαίδευση των εκπαιδευτικών*. Θεσσαλονίκη

Δουλκέρη, Τ.(1990) *Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας και ισότητα των δύο φύλων*. Αθήνα

Δουλκέρη, Τ.(1991) *Παιδικά Μέσα Ενημέρωσης και σεξισμός: εμπειρική έρευνα*. Αθήνα

Δουλκέρη, Τ.(1995) "Τα στερεότυπα των φύλων στα παιδικά μέσα επικοινωνίας" στο Παπαγεωργίου, Ν. (επιμ), *Εκπαίδευση και ισότητα ευκαιριών*.

Κέντρο Γυναικείων Μελετών και Ερευνών ΔΙΟΤΙΜΑ (1999) *Το φύλο των δικαιωμάτων : εξουσία γυναίκες και ιδιότητα του πολίτη:* ευρωπαϊκό συνέδριο Αθήνα 9-10 Φεβρουαρίου 1996 : πρακτικά Αθήνα

Κορωναίου, Α. (1995) "Τηλεόραση: εργαλείο γνώσης ή επικίνδυνο ναρκωτικό;" στο Παπαγεωργίου, Ν. (επιμ), *Εκπαίδευση και ισότητα ευκαιριών.*

Παντελίδου-Μαλούτα, Μ., (1992) *Γυναίκες και πολιτική: η πολιτική φυσιογνωμία των ελληνίδων*. Αθήνα

Παντελίδου-Μαλούτα, Μ., (2002) *Το φύλο της δημοκρατίας : ιδιότητα του πολίτη και έμφυλα υποκείμενα*. Αθήνα

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ

http://www.pdhre.org/rights/women_in_power.html (Women, Human Rights & Decision-Making)

http://www.feminist.org/other/ncwp.asp (National Center for Women and Policing

http://www.pdhre.org/rights/women_girl_child.html (Human Rights& the Girl-Child)

http://journals.kluweronline.com/article.asp?PIPS=5380761 (Historicising the Future: Educational Reform, Systems of Reason, and the Making of Children Who are the Future Citizens) **Journal of Educational Change**

http://www.kff.org/ (ΜΜΕ και γυναίκες - Links)

http://www.uiowa.edu/%7Ecommstud/ (πανεπιστήμιο Iova)

http://www.kethi.gr (ΚΕΘΙ- Κέντρο Ερευνών για Θέματα ισότητας)

3.ΤΑ ΔΥΟ ΦΥΛΑ ΚΑΙ Η ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ

ΕΝΤΥΠΗ

Ed. Whitelegg, E., (1982) *The Changing Experience of Women*. Oxford

Guerney, B. G., (1996) Βελτίωση σχέσεων. Αθήνα

Moseley, D., (1995) *Χορεύοντας στο σκοτάδι : η αθέατη πλευρά των συντροφικών σχέσεων.* Αθήνα

Nir, Y., Maslin, B., (1985) *Αναζητώντας τον ιδανικό σύντροφο : οδηγός ψυχολογίας της γυναικείας συμπεριφοράς*. Αθήνα.

Skynner, A.C. R. (1997) *Οικογενειακές υποθέσεις : ένας οδηγός για καλύτερες και υγιέστερες ανθρώπινες σχέσεις*. Αθήνα.

Αρτινοπούλου, Β. & Φαρσεδάκης, Ι. (2003). *Ενδοοικογενειακή βία κατά των γυναικών (πρώτη πανελλαδική επιδημιολογική έρευνα*. Αθήνα: ΚΕΘΙ
Μπαφίτη, Τ., (1999) *Διαπροσωπικές σχέσεις στην οικογένεια και ψυχοσωματική υγεία : μια συστημική προσέγγιση*. Αθήνα
Παρασκευόπουλος, Ι.Ν., Μπεζεβέγκης, (1998) *Διαφυλικές Σχέσεις: εισηγήσεις στο Σεμινάριο Κατάρτισης Επαιδευτικών-Στελεχών σε θέματα σεξουαλικής αγωγής και ισότητας των φύλων.* (Τόμος Β) Αθήνα
Πιπερόπουλος, Γ., (1991) *Ανθρώπινες σχέσεις*. Αθήνα
Φραγκουδάκη, Α. (1987) "Η άσκηση βίας κατά των γυναικών. Η έκθεση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου": *Δίνη* (2), 36-41
Χουντουμάδη, Α. (1996) *Παιδιά και γονείς στο ξεκίνημα μιας σχέσης*. Αθήνα

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ

http://www.kethi.gr/greek/meletes/GREEK_REPORT_FAMILY_LIFE/METAFRASI_ODIGOU/IX.htm
(Οδηγός καλών πρακτικών για τον συνδυασμό οικογενειακής και επαγγελματικής ζωής)
http://www.childfamily.gr/ (Ίδρυμα για το παιδί και την οικογένεια)
http://homepages.pathfinder.gr/todiktyo/theseis.htm
(Το κείμενο αυτό παρουσιάστηκε στο συνέδριο του ΚΕΘΙ, με θέμα «Η Βία στην Οικογένεια είναι Έγκλημα», τον Ιούνιο του 2000)
http://www2.fmg.uva.nl/sociosite/topics/men.html (Men's Issues - Masculinity - Fatherhood)

4. ΠΟΛΥΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΦΥΛΟ

ΕΝΤΥΠΗ

Brettell Caroline B. & Sargent Carolyn F. (1997) *Gender in cross-cultural perspective* N.J.
Cummins, J., (1999) *Ταυτότητες υπό διαπραγμάτευση. Εκπαίδευση με σκοπό την ενδυνάμωση σε μια κοινωνία της ετερότητας*. Αθήνα
Woods, P., & Hammersley, M. (eds) (1993) *Gender and ethnicity in schools. Ethnografic Accounts.* London
Yaacov I. & Hillel W. (2003) *Education of minorities and peace education in pluralistic societies.* London
Βερνίκος, Ν., , Δασκαλοπούλου, Σ., (2002) *Πολυπολιτισμικότητα : οι διαστάσεις της πολιτισμικής ταυτότητας*. Αθήνα
Δαμανάκης, Μ., (2000) *Η εκπαίδευση των παλιννοστούντων και αλλοδαπών μαθητών στην Ελλάδα. Διαπολιτισμική προσέγγιση*. Αθήνα
Καλαβρουζιώτη, Δ., (2002), *Εκθέσεις Α΄ Γυμνασίου*, Σαββάλας, Αθήνα

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ

http://users.otenet.gr/~scoutari/keimena/metanastries.html (Μετανάστριες και δυτικός φεμινισμός)
http://www.pdhre.org/rights/women_and_violence.html (Women, Human Rights & Violence)
http://www.unhchr (O.H.E.)

5.ΠΟΛΕΜΟΣ ΚΑΙ ΕΙΡΗΝΗ

ΕΝΤΥΠΗ

Bjersterd, A., (1994) *"*Education for peace: A Conference Report from Budapest*", Peace Education Reports No 10*

Montessori, M., (1986) *Παιδαγωγικό μανιφέστο: παιδεία και ειρήνη*. Αθήνα
Skelton, Christine (1996): "Learning to be 'Tough': the fostering of maleness in one primary school", *Gender and Education,* 8, 2, 185-197.
Αστρινάκη, Ουρανία (2003) *Ο Άντρας κάνει τη Γενιά ή η Γενιά τον Άντρα; Ταυτότητες, Βία, Ιστορία στην Ορεινή Κρήτη*. Αδημοσίευτη Διδακτορική Διατριβή. Αθήνα: Πάντειο Πανεπιστήμιο
Βερβενιώτη, Τ., (1994) *Η γυναίκα της αντίστασης: η είσοδος των γυναικών στην πολιτική.* Αθήνα
Γκόβα, Ε. (επιμ.) (2002) *Η πτώση των φύλ(λ)ων. Κείμενα-προτάσεις για το σεξισμό και τη βία.* Αθήνα
Δεληγιάννη-Κουϊμτζή, Β., Σακκά, και Κουρέτα, Χ. (1999) «"Ο άνδρας το έχει μέσα του...": Μελετώντας τις απόψεις εφήβων για τη βία και την επιθετικότητα» στο *Επιστημονική Επετηρίδα του Τμήματος Ψυχολογίας της Φιλοσοφικής Σχολής* (τόμος 3ος). Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης.
Μαρκαντώνης, Ι., (1977) *Παιδεία Ειρήνης*. Αθήνα
Παπαδοπούλου, Δ., (1990) *Εκπαίδευση για την ειρήνη και τα δικαιώματα του ανθρώπου. Εργαστήριο Εκπαίδευσης για την Ειρήνη*, Θεσσαλονίκη

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ

http://www.childfamily.gr/
http://www.unesco.gr/
http://www.pdhre.org/rights/peace.html (Human Rights, Peace, and Disarmament)

HOW CAN I PROMOTE GENDER EQUITY IN MY CLASSROOM?
INTERNET SITES:

- Gender Inequities

A list of strategies to reduce or eliminate gender inequities in science
http://www.ncrel.org/sdrs/areas/issues/content/cntareas/science/sc2gendr.htm

- It doesn't have to be boys vs. girls: Creating gender equity in the classroom

A resource from the Association of Texas Professional Educators.
http://www.atpe.org/TeachersToolbag/gender.htm

- Self-assessment resources

Checklists and rubrics to identify gaps in equity awareness (mainly focused on equity in science and math education)
http://www.enc.org/topics/equity/selfassessment/

- Education Week on the Web- Gender Equity A compilation of links to articles and other web resources

http://www.edweek.org/context/topics/issuespage.cfm?id=34

- Fact Sheets and Position Papers - Education A collection of resources provided by the American Association of University Women.

http://www.aauw.org/takeaction/policyissues/education.cfm

- ERIC Digest: Gender Issues in the Language Arts Classroom.(1998)

http://www.ericfacility.net/ericdigests/ed426409.html

- ERIC Digest: Equal Mathematics Education for Female Students. (1992)

http://www.ericfacility.net/ericdigests/ed344977.html

Print Resource:

- Achieving Gender Equity: Strategies for the Classroom by Dianne D. Horgan, Paperback - 189 pages 1 edition (July 15, 1994)Allyn & Bacon; ISBN: 0-20515-459-X
  http://www.ablongman.com/catalog/academic/product/1,4096,020515459X,00.html